

Sfera Politicii

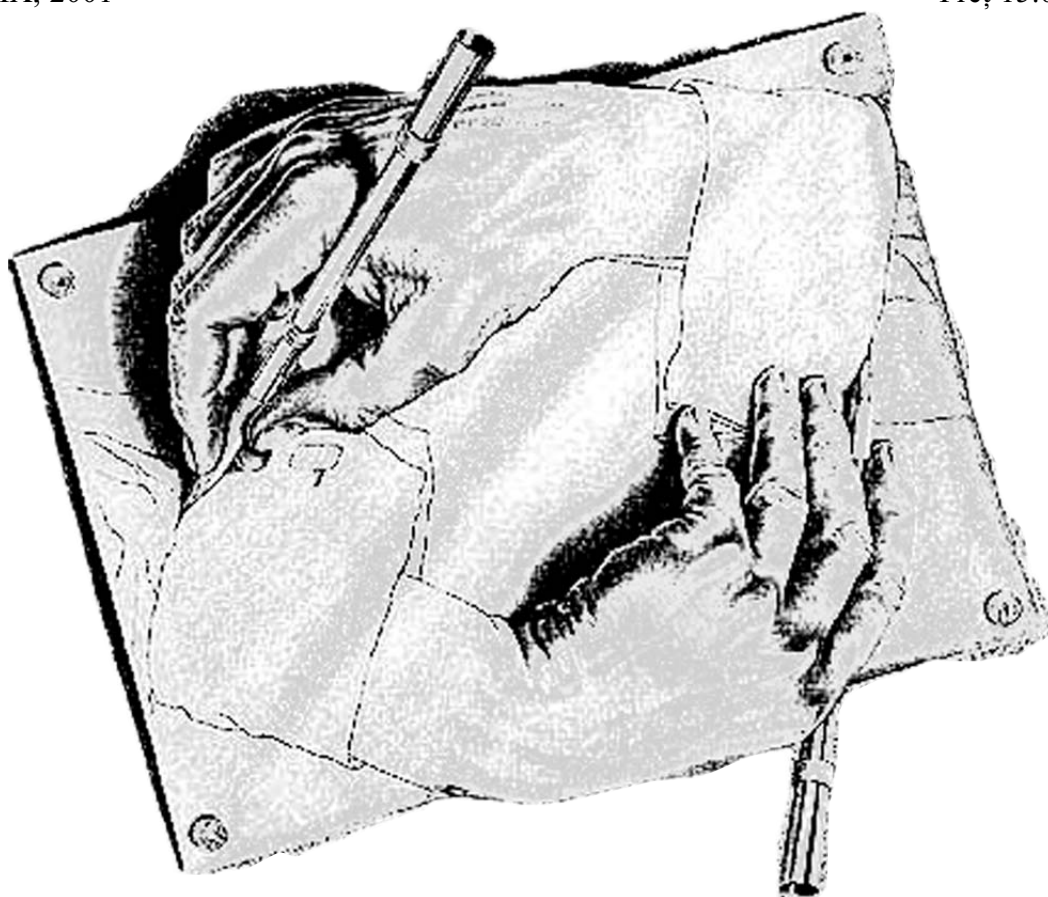
93

94

REVISTĂ LUNARĂ DE ȘTIINȚE POLITICE EDITATĂ DE INSTITUTUL DE
CERCETĂRI POLITICE ȘI ECONOMICE ȘI FUNDAȚIA "SOCIETATEA CIVILĂ"

Anul IX, 2001

Preț 15.000 lei

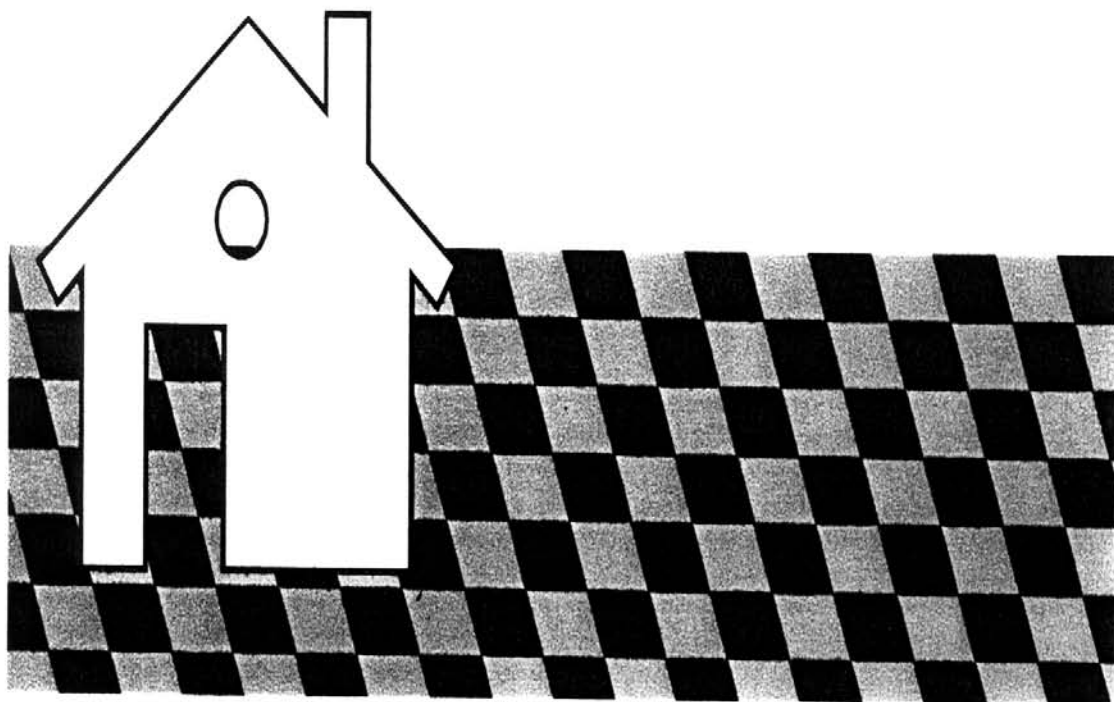

POLITICĂ ȘI SECRET

arhitectură, amenajări de interior, restaurare

tel/ fax 313 39 16 mobil: 092 38 08 20

*Atâta știu și eu să fac.
Tu ia-ți un arhitect!*

Cuprins

Revista este editată de
Institutul de Cercetări
Politice și Economice și
Fundatia Societatea Civilă

EDITORIAL BOARD:

CĂLIN ANASTASIU
DANIEL CHIROT
DENNIS DELETANT
ANNELI UTE GABANYI
GAIL KLIGMAN
DAN OPRESCU
VLADIMIR TISMĂNEANU
G. M. TAMAS

REDACTIE:

Redactor șef:
STELIAN TĂNASE
Redactori șefi-adjuncți:
MIHAI CHIOVEANU
DRAGOȘ PETRESCU
Secretar de redacție:
CRISTINA MARIA
PANȚIRU

Colectivul redacțional:

ADRIAN CIOROIANU
LAURENȚIU ȘTEFAN
SCALAT
VALENTIN ȘTAN
Coperta și
tehnoredactarea:
LIVIU STOICA
Distribuție:
JEAN NICULESCU

“Sfera Politicii” este înregistra-
trată în Catalogul Publicațiilor
din România la numărul 4165.
Reproducerea articolelor apărute
în publicația noastră se face
numai cu acordul scris al redacției.

Adresa Redacției:
Str. Piața Amzei, nr. 13, Et. 1.
CP 212, OP 22, București
Tel/Fax: 01 312 84 96,
01 659 57 90
(Attn Roxana Dumitrescu);
E-mail:
sfera@totalnet.ro
Web site:
<http://www.sfera.50megs.com>

2. <i>Editorial</i>	Cristian Pîrvulescu	Un partid în derivă
6. <i>Politică și Secret</i>	Sabina Fati	Politica PDSR în umbra Securității
14.	Răzvan Dumitrescu	Secretele politicii și politica secretelor
21.	Ionel Dancă	Siguranța statului și dreptul la informare al cetățeanului
26.	Ștefan Deaconu	Organizarea Securității Interne a României între Necesitate și Realitate
32.	Sabin Drăgulin	Memoria care nu iartă
36.	Cristian Galeriu	Sacrificiul Bisericii Ortodoxe române
41.	Diana Nițulescu	Democrație, bani, politică. Fondurile partidelor politice
50. <i>Anatomia comunismului</i>	Stelian Tănase	Anatomia unui asasinat
57.	Pavel Câmpeanu	Întoarcerea. Cazul Ana Pauker
64. <i>Intersecții</i>	Cristina Maria Panțiru	Presa română “față cu reacțiunea”
77. <i>Cărți și autori</i>	Cristina Petrescu	Nașterea Europei de Est
79.	Andi Mihalache	Despre istorie și captivitățile sale
81.	Adrian Cioflâncă	A treia cale în cultură
84.	Răzvan Pârâianu	Imaginea evreului în cultura română

Tiparul executat la **SONOR '98 SRL**
str. Cetatea de Baltă, nr. 116, bl. 8, sc. D, ap. 58, sector 6, București
Tel. 092 384 885; Fax 01 772 97 51

Un partid în derivă

CRISTIAN PÎRVULESCU

Revendicându-și o vechime de un secol și jumătate, prin antecesorii săi Partidul Național din Transilvania și Partidul Țărănesc din Vechiul Regat, PNȚCD pare a fi trecut proba dură a istoriei. Dar realitatea politică contemporană ridică a serie de probleme de a căror rezolvare va depinde evoluția sa viitoare.

Încă din 1926, anul fuziunii celor două partide, PNȚ a dovedit o extraordinară capacitate de a se mobiliza în opoziție. Produs al unui context opoziționist și cu o activitate politică desfășurată mai ales în cadrul opoziției, PNT a acționat chiar și în cei trei ani și jumătate de guvernare sub influența experiențelor sale anterioare. De altfel, accesul la guvernare a fost favorizat de moartea în 1927 atât a regelui Ferdinand cât și a lui Ionel Brătianu. Profitând de slăbiciunile Regentei, PNT a recurs în 1928 la o "campanie de răsturnare" a guvernului Vintilă Brătianu, susținută prin puternice manifestații, cum a fost cea din 18 martie 1928 din București sau cea din 6 martie 1928 de la Alba Iulia, prilejuită de primul Congres al partidului.

PNȚ-ul interbelic a fost rezultatul unui compromis, pentru că fuziunea din 1926 unea două partide cu orientări diferite. Două tipuri de clivaje au stat la originea PNȚ-ului și

consolidarea noului partid a trebuit să urmărească realizarea compromisului între cele două tendințe. Partidul Național se înrădăcina în revoluția națională corespunzând clivajului centru-periferie (partid al periferiei transilvane și al minorității române în raport cu ansamblul Imperiului austro-ungar) și totodată clivajului Biserică/Stat (comunitatea românească folosind confesiunea, fie cea ortodoxă, fie cea greco-catolică pentru a acuza abuzurile și imixtiunile autorităților centrale de la Budapesta). Partidul Țărănesc a fost rezultatul revoluției industriale, corespunzând clivajelor rural/urban, respectiv patroni/muncitori, fiind încă de la apariția sa o formațiune politică cu o accentuată orientare socială.

În perioada interbelică, PNȚ a convocat trei congrese, în 1927, 1935 și 1937, a avut trei președinți, Iuliu Maniu, Ion Mihalache și Alexandru Vaida-Voievod, iar în cei trei ani și jumătate de guvernare (1928-1931, 1932-1933) a format opt Cabinete sub președinția lui Iuliu Maniu, G.G. Mironescu și Alexandru Vaida-Voievod.

Ca urmare a divergențelor dintre cele două tendințe din partid s-au produs o serie de sciziuni, astfel că în 1927 dr. Lupu a reînființat Partidul Țărănesc, pentru ca în 1934 să se reunească cu PNȚ, în 1931,

respectiv 1933, Constantin Stere, apoi Gheorghe Iulian și-au înființat propriile partide, care mai târziu vor fuziona, iar în 1935 Alexandru Vaida-Voevod a fost exclus din partid.

Între 1945-1947, pe măsura ce regimul comunist se consolida cu sprijinul armatelor de ocupație, PNȚ, cel mai popular partid al momentului, a avut de suferit o constantă și metodică acțiune de boicotare și intimidare. După alegerile din noiembrie 1947 oficialitățile au anunțat un rezultat de 10% pentru PNȚ, și 80% în favoarea coaliției guvernamentale, dar, fără a se putea estima cu exactitate, PNȚ a obținut, susțin unii martori precum și numeroși cercetători, aproximativ 75% din opțiunile electoratului.

Reînființat (juridic) și relegitim în contextul revoluției din 1989 prin contribuția liderului său refondator Corneliu Coposu PNȚCD s-a reconstruit într-un mediu politic, social și economic în mare măsură ostil. Imaginea sa de partid istoric în sensul pe care comuniștii îl dădeau termenului în perioada 1945-1948 – depășit și anacronic – a devenit un obstacol important în comunicarea cu electoratul. Imaginea de partid al trecutului a fost speculată de adversari și atmosfera de ostilitate materializată printr-o campanie electorală dură. PNȚCD a obținut astfel un rezultat electoral modest care l-a postat într-o poziție mai degrabă marginală (realizând pentru Adunarea Deputaților 2,56% din voturi, respectiv 12 deputați și la Senat 2,05% din voturi, respectiv un senator. Lipsit de resurse financiare, având probleme cu recrutarea de noi aderenți, PNȚ a recurs la combativitate ca resursă strategică prin care să se poziționeze în centrul vieții politice. Limitele pe care strategia combativității morale le presupuneau (un public relativ limitat) au fost contrabalansate prin construcția CDR, mai întâi ca formulă de alianță

pentru alegerile locale din februarie 1992, apoi pentru alegerile parlamentare. În interiorul CDR, PNȚCD va deveni din vara anului 1992 partidul central, poziție ce va fi conjunctural accesibilă datorită strategiei PNL de a participa în alegerile parlamentare pe liste separate. Eșecul electoral al PNL în 1992 a întărit rolul PNȚCD în CDR.

Formula CDR, deși creată doar ca alianță electorală a devenit o formă stabilă și și-a confirmat valențele electorale la alegerile parlamentare și prezidențiale din 1996. Având o funcție electorală, CDR nu s-a putut însă adapta la sistemul coaliției de guvernare. Disfuncțiile CDR au devenit vizibile și, pe măsură ce conjunctura socială și economică se înrăutățea, PNȚCD resimțea efectele negative ale statutului de partid nucleu al CDR.

Decesul liderului refondator Corneliu Coposu declanșase în PNȚCD *criza de succesiune*. Survenită la sfârșitul anului 1995 cu mai puțin de un an înaintea alegerilor parlamentare și prezidențiale, criza de succesiune nu a putut fi soluționată, soluția de compromis abordată la Congresul din ianuarie 1996 al PNȚCD fiind alegerea lui Ion Diaconescu în funcția de președinte. Criza de succesiune reprezintă un moment crucial în transformarea unui partid politic dintr-o organizație personalizată într-o instituție. Ea apare atunci când dispare liderul fondator al partidului și asigură tranziția de la statutul de partid formal la cel de partid real. PNȚCD a fost primul partid românesc postdecembrist ce a trebuit să facă acestei crize.

Începând cu 1996 PNȚCD se va confrunta cu un cumul de crize ce vor contribui la eșecul electoral din 2000 și la grava criză internă a organizației. În afara crizei de succesiune, vor mai afecta partidul *criza de adaptarea la conjunctura post-CDR*, *criza de legitimitate*, *criza leadershipului*, *criza de structură* (criza organizației) și *criza*

de identitate.

Aceste crize prost gestionate vor afecta capacitatea partidului de a se instituționaliza, de a-și dezvolta o structură stabilă și dinamică adaptată societății românești. Lipsa unei astfel de structuri concomitent cu influențele strategiei opoziționiste de tip anticomunist vor afecta agenda PNȚCD ca partid de guvernământ. Contextul economic internațional ce a fost influențat în 1997 de criza economică din Asia de sud-est și din Rusia, cumulat cu slăbiciunile formulei guvernamentale reprezentate de guvernul Ciorbea, conturaseră deja imaginea unui PNȚCD ca partid depășit de realități. Criza guvernului Ciorbea, criza guvernului Vasile, criza de autoritate a guvernului Isărescu au accentuat această percepție. Susținând menținerea CDR ca structură guvernamentală, PNȚCD și-a asumat rolul de partid central al guvernării și costurile acesteia. Direcția strategică de tip opoziționist ce a scos PNȚCD din starea de marginalitate începând cu 1991, combativă pe direcția moralizării politicii și luptei anticorupție, a intrat în contradicție cu practicile, dar mai ales cu imaginea guvernării. Criza autorității instituțiilor a fost legată de percepția corupției, iar corupția, datorită rolului pe care PNȚCD și la asumat în cadrul guvernării a fost legată de exponenții acestui partid. Absența unei strategii post-CDR s-a asociat astfel cu criza de identitate. Linia morală anticorupție ce a generat succesul electoral din 1996 nu a fost menținută, iar coerența unui program minimal creștin-democrat nu a fost realizată. De altfel baza electorală a creștin democrației în România este foarte slabă, ceea ce a îndepărtat în realitatea acțiunile partidului de formula sa doctrinară.

Anul 2000 devenea un an crucial pentru PNȚCD, dar începea sub auspiciile crizei guvernului Vasile care ilustra criza

leadershipului. Fraționarea partidului și luptele sale interne au afectat structura de conducere a PNȚCD și a implicat criza organizației. Alegerile locale au dovedit falimentul strategiei CDR în contextul electoral al anului 2000. PNȚCD devenit singurul partid important al CDR care nu a putut rezista campaniei electorale negative. Din acel moment PNȚCD nu mai putea invoca legitimitatea sa istorică. Afectat de crizele interne, PNȚCD nu a putut salva CDR și nu a avut curajul unei experiențe electorale pe cont propriu. La criza sa internă s-a adăugat în iulie 2000 retragerea din cursa prezidențială a președintelui Emil Constantinescu. Lipsit de un candidat la prezidențiale, PNȚCD a intrat în derivă. Rezultatul alegerilor nu făcea decât să confirme această situație. Locul lăsat liber de PNȚCD-CDR a fost ocupat de PRM ce a practicat un discurs îndreptat împotriva corupției, de tip justițiar. Simultaneitatea alegerilor prezidențiale și parlamentare au avantajat strategia conjuncturală a PRM ce a profitat de abandonul președintelui Constantinescu și de vidul politic creat de această situație. Ca vector principal de imagine al partidului său, Corneliu Vadim Tudor a ocupat locul lăsat liber.

Congresul PNȚCD din ianuarie 2001 nu a rezolvat criza internă din partid. Alegerea ca președinte a lui Andrei Marga nu a însemnat schimbarea leadershipului. Fostii demnitari ai PNȚCD, luați prin surprindere de reacția partidului, au depășit divergențele pentru a se asocia în Brioul Național de Conducere unde dețineau majoritatea. Practic Congresul din ianuarie 2001 a adus criza internă la apogeu, blocând funcționarea Biroului Național de conducere al partidului. Afectați de criza de legitimitate și expuși scandalurilor legate de corupție, unii din foștii demnitari nu au marșat la discursul anticorupție al conducerii Marga –Lupu.

Din resursele perioadei anterioare PNȚCD a reușit să conserve doar una importantă, sprijinul Internaționalei creștin-democrate și al Partidului Popular European. Deloc de neglijat având în vedere importanța grupului popular în Parlamentul European în condițiile demarării procesului de extindere a Uniunii Europene, iar acest sprijin a fost permanent reiterat. Pentru unii dintre foștii demnitari acest sprijin a reprezentat un vot de încredere în contextul suspiciunilor de corupție care îi vizează.

Revenirea în PNȚCD a fostului premier Ciorbea a schimbat raportul de forțe în interiorul conducerii. Cunoscut de foștii demnitari din perioada guvernării, Ciorbea, fostul premier, a fost agreat și cultivat ca o contrapondere la Andrei Marga, cu atât mai mult cu cât era cunoscut de către organizațiile creștin-democrate internaționale. Criza conducerii a atins momentul culminant cu demisia din funcția de președinte a lui Andrei Marga ce a invocat motive de ordin moral. Reacția imediată a grupării adverse a antrenat PNȚCD în pragul sciziunii. Proiectul de restructurare propus de Andrei Marga a fost respins. Promotorul legii ce îi poartă numele și a cărei modificare Partidul Popular European o condamna, Vasile Lupu, a fost demis din funcțiile sale.

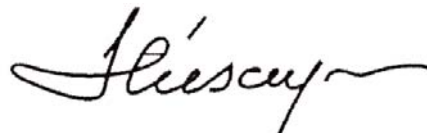
Disputa structurală inițială nu a fost depășită odată cu trecerea timpului. Crizele acumulate în anii '90 s-au suprapus peste tradiția vieții interne fragmentate. PNȚCD repetă situația de după guvernarea 1928-1932, așa cum în 1996 repeta, în cadrul CDR, experiența guvernării.

Încercarea de rezolvare autoritară a crizei din PNȚCD a dezvăluit consolidarea tendinței de oligarhizare pe care partidul o acuză de mai multă vreme. Sfidările pe care consolidarea democrației interne de partid și libertatea dezbaterii o reprezentau pentru

PNȚCD au primit un răspuns autoritar. Dar dimensiunea crizei din PNȚCD impune o soluție democratică. Pus în fața alternativei scindării sale PNȚCD aflat la doar 3% din intențiile de vot, riscă să iasă din scena politică.

CINE NE CITEȘTE:

“Sfera Politicii” este o revistă de ținută, care reflectă cu maturitate procesele tranziției, reforma economiei și a societății românești declanșate în urmă cu zece ani, prin demolarea sistemului totalitar comunist. Am speranța că revista nu va face abstracție de sfera ideilor și experienței social-democraților români, în care cetățenii își pun speranțele de viitor.

Ion Iliescu
Președinte al României

CRISTIAN PÎRVULESCU – Absolvent al Facultății de Filosofie, Universitatea București. Lector la Școala Națională de Studii Politice și Administrative.

Politica PDSR în umbra Securității

SABINA FATI

Reformarea serviciilor secrete românești rămîne, la 10 ani după căderea comunismului, piatra de încercarea a democrației autohtone. Firele niciodată descîlcite ale amestecului acestor servicii în viața politică și economică a României post-decembriste persistă și nu există încă nici un semn din partea autorităților că lucrurile ar putea fi limpezite în viitorul apropiat. Partidul de guvernămînt încearcă, folosindu-se de pîrghii legislative și de oameni antrenați în jocuri subterane, să păstreze cît mai bine secretele securității ceaușiste, secretele revoluției, secretele mine-riadelor, secretele afacerilor dubioase făcute de oameni din sfera administrativului, secretele banilor învîrțiți în campaniile electorale, secretele ingineriilor financiare practicate cu sprijinul ofițerilor din serviciile de informații, secretele manipulărilor pre- și post-decembriste.

Revenirea la putere a PDSR aduce din nou în prim plan acțiunile și discursurile paralele: pentru exterior strategii de integrare în instituțiile euro-atlantice, pentru interior declarații nostalgice despre eficiența fostelor Cooperative Agricole de Producție, despre băncile de stat pe care capitalul străin ar vrea să le folosească în defavoarea României¹, despre inutilitatea Consiliului Național pentru Studiarea Arhivelor Securității², sau încercări

legislative mai mult sau mai puțin reușite³ prin care PDSR ar fi vrut să acapareze piața informațiilor sau să se folosească de firme spion pentru a controla piața liberă⁴, de agenți acoperiți pentru strîngerea informațiilor “de interes național”, dar și pentru a obliga, în numele legii, autorități publice și persoane fizice sau juridice să colaboreze cu Direcția Generală de Informații și Protecție a Ministerului de Interne, după modelul defunctei Direcții pentru Securitatea Statului.

Oameni vechi la vremuri noi

Partidul de guvernămînt a demarat schimbările la vîrf în zona serviciilor secrete printr-o serie de nominalizări controversate: Radu Timofte la SRI, generalul Tudor Tănase la Serviciul de Telecomunicații Speciale, Ristea Priboi în fruntea Comisiei parlamentare pentru supravegherea Serviciului de Informații Externe.

Radu Timofte

Numirea lui Radu Timofte ca director al Serviciului Român de Informații a fost făcută înaintea elucidării scandalului numit de presă “Timofte – KGB”, în care dl. Timofte era acuzat de fostul șef al Comisie parlamentare pentru controlul Serviciului de Infor-

mații Externe că înainte de 1989 ar fi intrat în atenția unității de contraspionaj pentru spațiul statelor din Pactul de la Varșovia. Această remarcă a venit însă ca răspuns la instigarea încercată de Radu Timofte care le cerea în plină campanie electorală (octombrie 2000) lucrătorilor Serviciului de Informații Externe (SIE) să nu mai “execute ordinele ilegale date de Cătălin Harnagea”, directorul de atunci al SIE, argumentînd că “șeful SIE ar fi transformat serviciul într-un soi de poliție politică, avînd ca sarcini instrumentarea de dosare adversarilor politici și furnizarea de fonduri pentru campania electorală a actualilor guvernanți”⁵. Această ieșire a dlui. Timofte avea ca scop deturnarea atenției opiniei publice de la un scandal de proporții în care intrase Ion Iliescu și împreună cu acesta PDSR. Chiar înainte alegerilor generale, actualul șef al statului era acuzat că prin intermediul lui Ioan Talpeș (șef al SIE între 1992-1996) ar fi primit din partea lui Zaher Iskandarani, un om de afaceri controversat,⁶ milioane de dolari, care ar fi fost folosiți pentru campania lui Ion Iliescu în 1996⁶.

Acuzat în mai multe rînduri că ar fi avut legături cu KGB, că în timpul evenimentelor din decembrie 1989 ar fi sustras documente din arhiva Securității Române, Radu Timofte nu a reușit pînă acum să convingă că este străin de aceste acuzații. Artizan al dezinformărilor, după metode securisto-kaghebeste, dl. Timofte a încercat de mai multe ori să arate că deține informații substanțiale în scandaluri încîlcite cum ar fi “Țigareta II” în care spunea, fără probe, că ar fi fost implicate și serviciile secrete, dar și persoane importante din anturajul fostului președinte. Tot dl. Timofte, dilematic într-o perioadă sensibilă cum era cea a mineriadei din 1999, susținea că asupra minerilor lui Cosma s-a tras cu gloanțe de război și că “o trupă specială de comando a SIE a acționat la

Costești la înăbușirea protestelor minerilor”⁷. Consecvent în susținerea liniei partidului său, Radu Timofte acuza anul trecut fosta coaliție de guvernămînt că s-a folosit de “firul roșu” București–Moscova, cînd întreg scandalul demonstra că liderii PDSR au lucrat la menținerea acestei linii telefonice secretizate cu Kremlinul.

Odată instalat în fotoliul de director al SRI, Radu Timofte și-a început activitatea printr-o serie de acțiuni menite să șteargă acuzațiile mai mult sau mai puțin întemeiate legate de scandalul Timofte-KGB, deși ar fi fost mai corect să regleze această chestiune înainte de a candida pentru șefia Serviciului Român de Informații. Ancheta ordonată de dl. Timofte pentru a-și dovedi nevinovăția a scos însă la iveală faptul că SRI a folosit în perioada post-decembristă vechile metode securistice de fabricare a documentelor compromițătoare pentru persoane care ar fi putut deveni la un moment dat incomode. Totuși, în urma anchetei Parchetul militar nu s-a autosesizat pentru a face cercetări mai amănunțite și pentru a clarifica dacă într-adevăr laboratoarele SRI au produs dosare false și nici nu și-a anunțat intenția de a-i ancheta pe ofițerii înlăturați din SRI pe motiv că ar fi participat la alcătuirea acestor dosare⁸. Radu Timofte susține că printre aceste materiale contrafăcute s-ar afla și cel pe baza căruia liberalul George Șerban l-a acuzat că ar fi intrat în atenția unității 0110 din cadrul Securității, care îi urmărea pe agenții KGB sau pe cei care aveau relații mai mult sau mai puțin directe cu aceștia. Dar despre ceilalți ‘beneficiari’ ai documentelor false dl. Timofte păstrează tăcerea precizînd doar că “probabil, îi va anunța el însuși pe cei ale căror nume au fost incluse alături de al său în dosarul Timofte–KGB, fabricat de cadrele SRI” dar că “numele acestor personalități nu vor fi făcute publice”⁹.

În urma anchetei interne din Serviciul Român de Informații prin care Radu Timofte a încercat să demonstreze că nu a fost urmărit de unitatea conspirativă 0110 înainte de 1989 și deci nu a avut nici o legătură (nici măcar indirectă cu KGB) s-au ridicat câteva semne de întrebare:

1. Dacă într-adevăr SRI a fabricat documente compromițătoare în perioada post-decembristă, așa cum susține Radu Timofte, ce garanții există că Serviciul condus de domnia sa nu va recidiva în acest sens?
2. Dacă documentele false produse în laboratoarele SRI există de ce nu demarează o anchetă penală pentru elucidarea condițiilor în care aceste materiale au fost întocmite, cine le-a comandat, cine le-a folosit, împotriva cui și ce se va întâmpla cu aceste documente?
3. De ce a fost nevoit generalul Vasile Lupu, adjunctul șefului SRI să ceară trecerea în rezervă în urma anchetei care a demarat la cererea lui Radu Timofte?
4. Dacă ceilalți ofițeri din SRI trecuți în rezervă în urma anchetei privind fabricarea documentelor false se fac vinovați de ‘producerea’ lor în scopuri compromițătoare, de ce Radu Timofte nu cere Justiției anchetarea lor pentru a face lumină într-o problemă atât de gravă și pentru a demonstra că într-adevăr SRI este o instituție care respectă regulile democratice?

În absența răspunsurilor la aceste întrebări au apărut și alte ipoteze de lucru legate de interesele șefului SRI. Una dintre ele se referă la înlăturarea generalului Vasile Lupu, pe motiv că acesta ar avea prea multe date despre Radu Timofte din perioada pre-decembristă în care era adjunctul șefului unității conspirative 0110 care se ocupa de contraspionaj în zona statelor Pactului de la Varșovia. Alte ipoteze pleacă de la relația

specială pe care o are Radu Timofte cu Sorin Ovidiu Vîntu, artizanul Gelsor, după cum încearcă să demonstreze Marius Oprea: “sub pretextul unei absurde ‘fabricări’ de dosare, au fost înlăturați din SRI cam toți cei implicați în filarea Gelsor, ca și fostul șef al Serviciului de protecție contrainformativă din SRI – cel care, prin natura atribuțiilor, urmărea activitatea cadrelor active sau în rezervă ale Serviciului. Pe acest fond, tot scandalul privind ‘Timofte-KGB’ a fost, credem, o țintă falsă, menită să deturneze atenția de la fondul problemei. De altfel, prin pretinsa fabricare de dosare, declarație care a făcut senzație la vremea respectivă, și mai face, conducerea SRI a lovit doi iepuri dintr-o lovitură: arunca sub semnul incertitudinii întreaga acțiune a CNSAS de deconspirare a Securității (acțiune față de care instituția condusă de Timofte are o ostilitate greu disimulată) și găsește un minunat prilej pentru a-i înlătura pe cei care s-au arătat vreodată interesați de evoluția ciudatului mariaj dintre Gelsor și SRI. În acest sens, trebuie să reamintim că, în comunicatul prin care se anunța îndepărtarea din SRI a unor ofițeri superiori, falsificarea de dosare atât de des pomenită anterior de oficialii SRI a devenit brusc o banală ‘divulgare de date neverificate’. Dacă motivul oficial al îndepărtării acelor ofițeri ar fi rămas invocata falsificare de dosare, fapta ar fi făcut în mod obligatoriu obiectul unei cercetări penale, față de care cadrele SRI incriminate ar fi fost nevoite să se apere – și astfel ar fi ieșit la iveală o realitate mult mai prozaică. Îndepărtarea lor, ca și capitularea lui Lupu, va face ca pretinsul scandal al ‘falsificării dosarelor’ să se stingă, mai mult ca sigur, sub pretextul apărării siguranței naționale”¹⁰.

Directorul Serviciului Român de Informații nu pare, însă, dispus să aducă nici un fel de clarificări pe tema falsificării documentelor în laboratoarele instituției pe

care o conduce, lăsînd să planeze asupra acesteia suspiciunea că oricînd SRI ar putea răspunde unor comenzi politice de acest gen. Mai mult, Radu Timofte declară într-o perioadă în care autoritățile vor să convingă occidentul că România este gata să îndeplinească standardele occidentale pentru a fi primită în NATO că în interiorul Serviciului Român de Informații, dar și în alte instituții administrative, există oameni care se opun integrării României în NATO și UE, adăugînd că 15 la sută dintre SRI-ști provin din fosta securitate¹¹. Ulterior pentru a îndulcii această declarație, pe care nu știa cum să o probeze, deși există numeroase date în acest sens, dl Timofte a spus că are o “oarecare insatisfacție privind reformarea instituției la nivelul resurselor umane, în sensul asigurării unor efective de specialiști compatibili cu standardele euro-atlantice” și că “afirmația (privind existența unui curent anti-NATO în SRI) viza o oarecare insatisfacție în raport cu așteptările mele și ale societății românești privind reformarea instituției la nivelul resurselor umane, în sensul asigurării unor efective de specialiști compatibili cu standardele euro-atlantice”¹².

Tudor Tănase

Șeful Serviciului de Telecomunicații Speciale a fost ofițer activ în Departamentul de Informații Externe al DSS la începutul carierei sale, după care a îndeplinit o serie de funcții ierarhice la unitatea specială R din aceeași Direcție a Securității Statului pînă în 1989. Unitatea R se ocupa de protecția convorbirilor guvernamentale și de legăturile directe oficiale care se făceau la nivelul Biroului Executiv al PCR. Această unitatea nu a avut nicicînd atribuții de interceptare a telefoanelor, dar cei care o conduceau erau oameni verificați ai vechiului sistem. Noul șef al Serviciului de Telecomunicații Speciale a fost implicat în tratativele care s-au dus în

perioada precedentului mandat Iliescu pentru refacerea liniilor telefonice secretizate București-Moscova după cum spune George Șerban, fost șef al Comisiei de supraveghere a Serviciului de Informații Externe care a văzut dosarul “firului roșu”¹³. Serviciul de telecomunicații Speciale STS a fost implicat în precedenta guvernare PDSR într-o acțiune importantă de contrabandă cu arme pentru Transnistria și Caucaz, perioadă în care Tudor Tănase nou numit la STS era director adjunct al acestui Serviciu.

Ristea Priboi

După alegerea sa în fruntea comisiei parlamentare pentru controlul Serviciului de Informații Externe la începutul lunii februarie, partidul de guvernămînt, primul ministru, șeful statului au încercat vreme de trei luni să-l susțină pe Ristea Priboi în acest fotoliu, deși mass-media, opoziția și numeroase asociații neguvernamentale au adus probe legate de serviciile aduse de dl. Priboi securității ceaușiste¹⁴. Președintele Iliescu motiva (1 martie 2001), destul de ambiguu că Ristea Priboi a fost ales la conducerea Comisiei parlamentare de control al activității SIE “inclusiv pentru că a lucrat în acest domeniu”. Șeful statului argumenta în plus că un om nu trebuie blamat pe viață pentru că a lucrat într-o anumită perioadă în structurile SIE, cu excepția cazului în care s-ar putea demonstra că ar fi participat personal la acțiuni de poliție politică. Încercarea menținerii unui fost ofițer de securitate asupra căruia planează o serie de suspiciuni legate de activitatea sa de poliție politică într-o funcție de control civil asupra unui serviciu secret a fost una dintre probele situației dilematice în care se găsește partidul de guvernămînt. Primul oficial care s-a pronunțat negativ în acest caz a fost ministrul apărării care a spus fără ocolișuri că numirea lui Ristea Priboi ar putea influența negativ

relațiile României cu NATO. La o lună după această declarație sub presiunile mass-media, dl. Priboi a renunțat la fotoliul Comisiei SIE, de unde ar fi urmat să controleze politic Serviciul de Informații Externe.

Scandalul Priboi a fost și o probă a rivalităților și concurențelor care există între primul ministru și președintele Iliescu care imediat după declarațiile ministrului apărării a acceptat că “sînt și chestiuni de imagine pe care o reprezintă utilizarea unor astfel de oameni” și că în asemenea situații trebuie să prevaleze interesul național. Primul ministru Adrian Năstase a calificat însă cazul Priboi ca fiind “un mic joc politic intern care se va consuma, un joc al unora care vor să facă în așa fel încît să analizeze pentru perioada anterioară a serviciilor secrete pe cei care știu ce s-a întîmplat acolo” (14 februarie 2001), insistînd că “nu trebuie trecut de la un complex comunist la un complex securist”¹⁵.

Securitatea, economia și privatizarea

Acolo unde nu poate interveni prin comenzi politice, cabinetul Năstase apelează la tactici mai subtile cum ar fi numirea unor persoane provenite din zona serviciilor secrete în funcții importante de decizie. Așa se explică prezența fostului general SRI, Victor Marcu la ministerul privatizării (APAPS)¹⁶, cea a generalului Decebal Ilina, fostul șef al contraspionajului militar la Ministerul Industriilor sau recenta numire din partea SIF Moldova a lui Radu Nicolae, fostul șef al SRI Galați în Consiliul de Administrație al Combinatului SIDEX Galați. Acești profesioniști specializați în epoca de aur a securității comuniste au fost preferați experților în materie de economie și privatizare, fiindcă doar în acest fel PDSR poate concentra în mîinile sale puterea economică, atît cît

este ea. De altfel liderii actualii puteri spun cu multă lejeritate că implicarea serviciilor secrete în procesul de privatizare ar fi “un semnal negativ pentru șmecheri, în timp ce adevărații investitori nu au de ce să se teamă” (ministrul privatizării Ovidiu Mușetescu, 26 martie). Dl. Mușetescu îi numește ‘șmecheri’ pe investitorii care privesc cu suspiciune amestecul serviciilor secrete în procesul de privatizare și ‘investitori adevărați’ pe cei care acceptă ca pe ceva normal nu doar verificarea bonității societăților lor de către SRI sau SIE, ci și negocieri economice cu foști ofițeri de securitate, dintre care unii spionau împotriva statelor occidentale pînă în 1989. Fostul șef al FPS, Radu Sîrbu, susține chiar că noua conducere a ministerului privatizării a înlocuit o serie de funcționari angajați în perioada 1997-2000 cu ofițeri de securitate: “numărul persoanelor angajate de noua conducere a Agenției de Privatizare și Administrare a Participațiilor Statului se ridică, la nivel național, la aproximativ 120, peste 30 dintre acestea fiind foști ofițeri de informații”¹⁷. Pentru a aduce și alte dovezi în sprijinul amestecului forțelor securistice în economie Radu Sîrbu spune, cu multă înțînzare, față de momentul în care a aflat, că societatea Sidex Galați este controlată de firmele căpușă ale foștilor ofițeri ai serviciilor de informații¹⁸.

Cabinetul Năstase pare să fi adoptat filosofia SRI în privința privatizării, filosofie transmisă anual de Serviciul Român de Informații prin rapoarte care încearcă să ne convingă, printre altele, că investitorii străini vin aici să spioneze nu să investească, iar atunci cînd vin să cumpere încearcă să obțină pe nimic întreprinderile noastre: “sub pretextul prospectării posibilităților de demarare a unor colaborări în afaceri cu societăți comerciale românești de importanță națională ori în sectoare economice cu potențial ridicat,

entități interesate au urmărit obținerea cu anticipație de informații asupra caracteristicilor obiectivelor vizate” sau “anumite grupuri străine urmăresc transformarea pieței românești într-un debușeu pentru unele produse străine” (Raportul SRI pe 1999).

Serviciile secrete românești nu au reușit să se reformeze: 15 la sută din ofițerii SRI provin din vechea securitate comunistă, după cum spune chiar directorul serviciului Radu Timofte, 40 la sută din cadrele Serviciului de Informații Externe sînt foști lucrători ai Direcției Securității Statului, după cum spunea fostul președinte Constantinescu, mulți alți foști ofițeri ai securității s-au transformat în oameni de afaceri și controlează o zonă, nu știm cît de importantă, a economiei românești. Efectele omniprezenței fostei securități nu pot fi evaluate, dar par deosebit de grave de vreme ce Emil Constantinescu se plîngea după trei ani de mandat în fruntea statului că se simte “terorizat de securitatea lui Ceaușescu”: “nu am fost o victimă a Securității în regimul Ceaușescu, probabil pentru că nu eram important. Dar astăzi sub regimul Constantinescu sînt o victimă a securității lui Ceaușescu. Astăzi ei m-au bătut, astăzi ei m-au învins”¹⁹. Această declarație demonstrează poate nu atît slăbiciunea unui președinte, cît puterea pe care au reușit să și-o păstreze oamenii vechii securități, putere pe care acum și-o extind și mai mult în structurile administrative și politice. Partidul de guvernămînt pare să se folosească de pîrghiile acestora, fără a ține cont de avertismentul dat de Jim Steinberg, adjunctul pentru securitate națională al fostului președinte american: “serviciile secrete românești sînt pline cu foști ofițeri de securitate cărora nu li se pot încredința secrete NATO”²⁰

Niciunde în lume serviciile secrete nu funcționează după principii democratice,

niciunde ele nu pot fi verificate în profunzime, niciunde ele nu sînt perfect transparente. Peste tot puterea politică este tentată să le folosească în propriul său scop, dar nu oriunde aceste agenții de informații pot păstra aparențele multă vreme după ce se implică în jocuri politice sau în afaceri necurate. Acolo unde statul de drept funcționează efectiv, unde legile nu sînt făcute pentru a păstra ambiguitățile și pentru a ascunde în spatele lor puterea infailibilă a serviciilor secrete, aceste instituții sînt mai puțin tentate să aranjeze scena politică, să se amestece în afaceri sau să facă strategii proprii în aceste domenii.

NOTE

¹ Ion Iliescu în discursul rostit în fața oamenilor de afaceri de la Focșani (24 ianuarie 2001) a spus că “organismele financiare internaționale vor să privatizeze tot sistemul bancar din România și apoi să stăm cu mîna întinsă la băncile care nu mai sînt românești”, că aceste instituții internaționale “vin și presează închiderea Contim, dar o să vină să finanțeze un alt contim la vecini”, că “în prezent se confundă forma de proprietate cu forma de exploatare”, că “e un moft chestia asta cu sfînta proprietate”, că “cei care ne-au încurajat să construim mari complexe zootehnice, Banca Mondială, au venit acum să ne condiționeze să le lichidăm”.

² Premierul Adrian Năstase a declarat pe 12 martie 2001 că nu a crezut și nu crede în instituția Consiliului Național de Studiere a Arhivelor Securității și nici în rolul ei, arătînd că “această luptă cu trecutul și dezgroparea de morminte nu folosește la nimic” că “banii și sursele noastre trebuie concentrate spre viitor” și că “spălatul rufelor nu ne va folosi, ci se vor crea noi focare de incendiu”.

³ Legea informațiilor clasificate a fost adoptată de parlament cu sprijinul opoziției, care ulterior a contestat-o. Legea numită și a secretului de stat a avut la bază două inițiative legislative, una promovată de Radu Timofte și alta de către Guvern, care nu au trecut prin cele două Camere ale Parlamentului. Forma inițială a legii (respinsă de Curtea Constituțională) impunea cetățenilor să respecte informația secretă de stat indiferent de modul în care iau cunoștință de această informație, acest lucru depășea însă cadrul constituțional și al fidelității față de țară, restrîngînd dreptul fundamental la accesul liber la informație și

creînd ideea că răspunderea penală poate să apese în sarcina oricărui cetățean și răstoarnă prezumția de nevinovăție. Textul legii informațiilor clasificate așa cum a fost susținut de partidul de guvernământ obliga indirect cetățenii la delațione, încălcându-se grav, prin deturnare de putere, drepturile fundamentale ale omului. În același timp competențele acordate SRI prin această lege erau considerabile: “SRI dispune de dreptul discreționar de a stabili persoanele care au dreptul la informații secrete, inclusiv demnitarii”.

⁴ Guvernul Năstase a încercat să strecoare în februarie 2001 Ordonanța de urgență 29 pentru completarea Legii 40/1990 privind organizarea și funcționarea Ministerului de Interne prin care “Ministerul de Interne este autorizat să dețină și să utilizeze mijloace tehnice specifice pentru obținerea, prelucrarea, verificarea, stocarea și valorificarea de informații și să desfășoare activități de culegere de informații, deschis sau acoperit”; Ordonanța 29 semnată de Adrian Năstase și contrasemnată de ministrul de interne Ioan Rus mai prevedea “folosirea unor persoane fizice sau juridice sub acoperire” precum și dreptul ministrului de interne “de a solicita și de a obține de la autorități publice, persoane fizice sau juridice, informații, date și documente necesare în vederea îndeplinirii atribuțiilor stabilite prin lege”.

⁵ **Adevărul**, 26 octombrie 2000

⁶ **Ziua**, 25 octombrie 2000; vezi și Raportul confidențial trimis în 1997 președintelui Constantinescu de către generalul SIE, Dumitru Ciobanu, șeful contraspionajului extern, în care fostul director SIE, Ioan Talpeș este acuzat că a primit 6 milioane de dolari pentru a face lobby în favoarea lui Ion Iliescu, în **Ziua**, 20 septembrie 2000.

⁷ **Ziua**, 25 octombrie 2000

⁸ Conducerea SRI a decis, în data de 15 mai 2001, eliberarea din funcție și trecerea în rezervă a colonelilor Constantin Sprianu, șeful secției județene Suceava, și Marin Gheorghe, loțiitorul șefului Diviziei Contraspionaj, precum și a locotenent-colonelului Lucian Vasileniuc, fost loțiitor al șefului Diviziei de Apărare a unității și integrității teritoriale. În același caz au fost eliberați din funcție și puși la dispoziția SRI colonelul Paul Iordache, șeful Diviziei Generale Contraspionaj, și locotenent-colonelul Dan Corduneanu, șeful secției județene Neamț. Biroul Executiv al Consiliului Director al SRI a mai decis înaintarea propunerii de trecere în rezervă a generalului de brigadă Bujorel Iamandi. Cei șase ofițeri superiori din SRI sînt acuzați de implicare în “fabricarea” unui document privind o pretinsă colaborare a actualului director al SRI, Radu Timofte, cu KGB, document care a fost elaborat în 1993 și reluat, ulterior, în 1998 și 2000.

⁹ **Radio Europa Liberă**, emisiunea *Actualitatea*, 23 mai 2001

¹⁰ Marius Oprea, “Cum a ajuns SRI o filieră Gelsor”, **România Liberă**, 4 iunie 2001. Marius Oprea

amintește în articolul citat că pe fondul izbucnirii scandalului FNI a ieșit la iveală că din 41 de filiale ale Fondului, 39 erau conduse de foști ofițeri de informații, mulți proveniți din SRI și menționează că “nocivitatea acestei prezențe fusese sesizată anterior de un singur cadru de conducere din structurile Serviciului Român de Informații: generalul Vasile Lupu. După ce presa a semnalat, la sfârșitul anului 1997, că Gelsor dezvoltă structuri paralele de informații, toți șefii de filiale, ofițeri de Securitate, trecuți mai apoi prin SRI sau SIE, au fost, pe rând, convocați la București, în ianuarie-februarie 1998, unde Sorin Ovidiu Vîntu le-a comunicat că a obținut acceptul SRI, instituție care ‘nu are nimic împotriva ca ei să ocupe funcțiile respective’. Cît l-a ‘costat’ această aprobare nu se știe. Singurul care s-a pus încă de atunci de-a curmezișul ‘asocierii’ dintre foști ofițeri SRI și Gelsor și a încălcat litera și spiritul avizului dat de conducerea instituției a fost generalul Vasile Lupu. El a solicitat în mod expres lucrătorilor din subordine să împiedice scurgeri de informații din instituție către foștii lor colegi, ajunși angajați ai Gelsor și să înceteze relațiile cu aceștia. Mai mult, se pare că a dispus continuarea supravegherii activității fostelor cadre SRI – deci implicit a Gelsor”.

¹¹ **Radio Europa Liberă**, emisiunea *Actualitatea*, 23 mai 2001

¹² Mediafax, 25 mai 2001

¹³ **Radio Europa Liberă**, emisiunea *Actualitatea*, 16 februarie 2001

¹⁴ Senatorul PNL Radu F. Alexandru l-a acuzat pe Ristea Priboi (12 februarie 2001 în plenul senatului) că, pînă în 1989, împreună cu Vasile Buha, colonel și fost șef al serviciului din Securitate care se ocupa de “Europa Liberă” și generalul Pleșiță, a pus la cale mai multe atacuri împotriva diasporei, cum ar fi scrisoarea capcană trimisă lui Șerban Orescu, înjunghierea lui Emil Georgescu, directorul postului “Europa Liberă”, bătaia de stradă administrate Monicăi Lovinescu și lui Paul Goma și chiar atentatul împotriva “Europei Libere”, soldat cu victime și înfăptuit cu ajutorul celebrului terorist Carlos Șacalul. Senatorul liberal a mai cerut de la tribuna Senatului, procurorului general să declanșeze o cercetare asupra jurămîntului depus de Priboi la numirea în Comisia parlamentară de control SIE, pentru a se stabili dacă acesta se face vinovat de fals în declarații în legătură cu relațiile sale cu fosta Securitate, fiindcă jurămîntul depus de Priboi cuprindea: “Jur pe propria răspundere că nu am colaborat cu structurile fostei securități și că nu fac parte din cadrele Serviciului de Informații Externe sau ale altor servicii secrete de informații”.

¹⁵ Primul ministru a încercat în diverse moduri să-l apere pe Ristea Priboi, care între altele a fost și consilierul său la Camera Deputaților. Referindu-se la afirmațiile lui Mircea Dinescu potrivit cărora numirea lui Priboi va afecta integrarea României în NATO, Adrian Năstase a precizat (14 februarie 2001) că integrarea în NATO va depinde de elemente mai

importante, precum politica țărilor membre și performanțele României pe diferite segmente. Adrian Năstase a motivat cererea de retragere a lui Priboi, solicitată de PNL, “de lanțul de legături” care pleacă de la senatorul liberal Radu F. Alexandru, care este prieten “foarte, foarte bun” cu fostul președinte al Comisiei parlamentare de control al SIE, George Șerban, care, la rîndul lui, este “foarte, foarte bun prieten” cu fostul șef al SIE, Cătălin Harnagea.

¹⁶ Generalul Victor Marcu, fost adjunct al directorului SRI a fost îndepărtat în 1995 din această funcție pentru implicarea sa în afaceri necurate (fotografia imensei sale vile a făcut atunci senzație). Numirea sa în fruntea Autorității pentru Privatizare și Administrarea Participațiilor Statului fiind justificată, la începutul mandatului recuperării de șeful său, Ovidiu Muștescu (fost secretar de partid la Uzinele “23 August”), prin faptul că trebuie verificată bonitatea clienților și trebuie asigurată protecția informativă a APAPS – adică a procesului de privatizare. Marius Oprea crede, însă, în articolul său “Cum a ajuns SRI o filială Gelsor” din **România Liberă**, 4 iunie 2001, că “deși generalul Victor Marcu la APAPS ar putea verifica doar manevrarea neadecvată de documente de către subalterni ai săi din vremea în care, neputînd să le topească la Scăeni, aceștia le-au îngropat la Berevoiești fără să țină cont de ‘valoarea calorică’ și ‘bonitatea’ dosarelor. Așa cum și domnul Muștescu este dedicat cu sufletul privatizării – dacă ne reamintim doar că a cerut să se sudeze ușile secțiilor de la ‘23 August’, pentru ca muncitorii să nu poată ieși în stradă în 22 decembrie”.

¹⁷ Mediafax, 4 mai 2001

¹⁸ Fostul șef al FPS Radu Sîrbu susține că firmele care dețin controlul asupra combinatului SIDEX sînt conduse de foști ofițeri ai SRI, ai Direcției de Informații Externe și chiar ai Direcției de Informații a Armatei: “Sidex este cea mai căpușată întreprindere, iar toate activitățile desfășurate aici se bazează pe comisioane”.

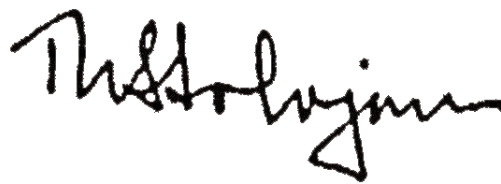
¹⁹ **Cronica Română**, 28 februarie 2000

²⁰ Declarație făcută pe 14 iulie 1997 de Jim Steinberg, care l-a însoțit pe Bill Clinton la București.

CINE NE CITEȘTE:

Apreciez “Sfera Politicii” ca o revistă de avangardă a societății românești. Doresc să felicit editorii și redactorii acestei reviste pentru că au reușit, în toți acești ani, să păstreze o abordare serioasă a unor subiecte multiple ancorate în realitatea tranziției sau în trecutul încă nedeslușit pe deplin.

Mult succes și viață lungă revistei “Sfera Politicii”!

Theodor Stolojan

**Fost Prim Ministru
al României**

SABINA FATI – Absolventă a Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative. În prezent secretar executiv la Logistical Center TACTIC. Corespondent de presă la Radio Europa Liberă. A fost editor la Mediafax în 1994 și la revista Tinerama în 1993.

Secretele politicii și politica secretelor

RĂZVAN DUMITRESCU

Cine are informație, are putere! Acest lucru nu mai trebuie demonstrat. De exemplu, longevitatea regimurilor comuniste s-a datorat în mare parte, aparatului represiv bine pus la punct și monopolului asupra informației de orice fel. Este cât se poate de evident că în orice societate, oricât de evoluată din punct de vedere democratic și instituțional ar fi aceasta, din motivul mai sus enunțat, o cantitate semnificativă de informație foarte importantă va circula într-un spațiu restrâns, bine delimitat și atent supravegheat. Un spațiu care se află la distanță de ochii opiniei publice și societății civile. Se va întâmpla astfel chiar dacă o parte din informația respectivă ar trebui să fie publică.

Mizele, uneori nebănuite de mari, îi fac pe cei aflați la putere sau în preajma acesteia să ascundă elemente și detalii importante pentru ei din perspectiva luptei pentru putere sau a promovării intereselor de toate felurile. România nu face excepție.

În cele ce urmează mă voi referi la politică și secretele acesteia în România din perspectiva promovării unor interese ușor de identificat, nu de puține ori diferite de cele ale societății, în contradicție cu ceea ce ar trebui să aducă reforma și în flagrant dezacord cu valorile democratice instituționale și economice ale Europei moderne către care ni se spune că ne îndreptăm.

Premise

Nu este un lucru ușor să treci de la comunism la capitalism. Procesul este derutant și pentru cei care își doresc sincer acest lucru pentru că înțeleg avantajele sistemului și pentru cei care nu se grăbesc să pășească pe acest drum pentru că nu vor să-și asume riscul de a pierde prin competiție niște privilegii de care au ajuns să se bucure prin simple numiri care nu țineau cont de criteriile de performanță.

O astfel de schimbare este și mai dificilă dacă regimul dispare brusc, prin evenimente violente soldate cu un vid temporar de putere și în absența unei perioade de relaxare și reforme pregătitoare. Este și cazul României care, înainte de decembrie 1989 nu a avut parte de tentative, fie și firave, de reformă din interiorul sistemului comunist.

Din această cauză, elita guvernantă de la noi s-a văzut amenințată de schimbări care s-ar fi putut derula cu o viteză căreia să nu-i poată face față în sensul adaptării și găsirii unor soluții de supraviețuire și de conservare a unor avantaje.

Miza

Se cuvine așadar să identificăm care ar fi putut fi interesele celor pe care eveni-

mentele din 22 decembrie 1989 i-au găsit în funcții importante.

Este evident faptul că în timpul regimului comunist, o funcție în aparatul de stat și de partid sau un post important într-un minister ofereau în primul rând acces la un anumit tip de bunăstare materială la care ceilalți nu puteau aspira (leafa mult mai mare, acces la magazine cu circuit închis, vilă în cartierul protipendadei, cu chirie modică, etc.).

În același timp, acele persoane care dețineau astfel de funcții aveau în mod firesc acces la informație de calitate. Este vorba despre date legate de structura întreprinderilor, relațiile comerciale ale acestora, partenerii de afaceri din țară și străinătate, etc.

Dacă acest din urmă avantaj nu părea a fi foarte util sub regimul comunist, în sensul sporirii bunăstării la care exista acces prin natura funcției, pentru că sistemul avea și pârghiile sale de control al averii pe care le putea folosi oricând, lucrurile s-au schimbat radical după 22 decembrie 1989.

Puterea instalată atunci anunța schimbări politice substanțiale și promova câteva măsuri concrete de liberalizare a economiei. Acest lucru implica în mod automat schimbări importante în zonele de decizie. Dispărea în totalitate partidul-stat și odată cu el posturile din guvern, din administrația centrală și locală. Se reorganizau ministerele și într-o măsură semnificativă se desființau funcții și "scaune". Dispăreau locuri călduțe și, în consecință, cei care le ocupaseră până în acel moment pierdeau accesul la acel tip de bunăstare la care m-am referit mai sus.

Putem spune fără teama de a greși că din acel moment a început o luptă acerbă pentru a recâștiga ceea ce era pe cale să se piardă. Miza bătăliei era tot bunăstarea. Ea putea fi atinsă prin obținerea unei funcții în sistemul de putere care se configura, sau prin accesul direct la patrimoniul economic. În

perioada de tranziție care urma, cele două căi de acces la avantajele de natură economică se suprapun în bună măsură pentru că statul este cel care decide ce anume se privatizează, cum se vinde și cui se dă în administrare. Noua putere tocmai încerca să promoveze, chiar dacă timid, mecanisme ale economiei de piață.

Într-o măsură semnificativă, avantajele puteau fi acum mult mai mari decât în timpul defunctului regim. Nici legea ilicitului nu mai exista și nici principiul egalitarismului nu mai opera.

Mulți dintre cei care au deținut funcții importante în trecut, sub aspectul accesului la informație de calitate, au înțeles repede acest lucru. Și au acționat.

Metode

În România ritmul reformei economice și instituționale a fost deosebit de lent. Explicația trebuie căutată în situația din momentul răsturnării regimului comunist. Nu a existat o forță organizată care să preia puterea, cu experiență în lupta cu reprezentanții elitei guvernante comuniste. Pentru accesul în sferele noii puteri bătălia s-a dat între reprezentanții fostelor structuri. Majoritatea erau puțin cunoscuți opiniei publice. Ei nu erau membri ai defunctului guvern comunist. Ceea ce nu înseamnă că nu ocupaseră funcții cheie prin diverse ministere, întreprinderi de comerț exterior sau securitate. Erau oameni care dețineau informația. Cunoșteau sistemul din interior. Îi știau organizarea și punctele sensibile. Cunoșteau persoanele care pot decide și care sunt ascultate. Să ne gândim doar cât de important era atunci, în decembrie 1989, să cunoști telefoanele cu adevărat importante, să poți forma acele numere și la capătul celălalt cineva să te recunoască și să te... ajute. Aceasta era

practic diferența dintre revoluționarul sincer, și cel interesat, pentru că în ceea ce privește ținuta, mai mult ca sigur că în acele zile toți erau aproape la fel de prost îmbrăcați.

Informația cu adevărat importantă a făcut atunci diferența.

Mecanismul s-a perpetuat și în perioada următoare. Acesta a evoluat pe măsură ce sistemul instituțional și economic se schimba.

Miza era cât se poate de simplă. Obținerea bunăstării. Pentru atingerea scopului era necesar accesul la economia în transformare. Aici trebuie găsită și explicația pentru evoluția lentă a procesului de reformă. Viteza cu care se derulau transformările din România a coincis cu ritmul pe care erau dispuși să-l accepte cei care doreau accesul la avantaje. Schimbarea s-a produs în măsura în care elementele elitei guvernante comuniste regăsite în structurile puterii se puteau adapta noilor condiții.

O privatizare rapidă nu ar fi fost în interesul acestor persoane. Capitalul de care dispuneau era insuficient pentru a reuși să achiziționeze anumite întreprinderi de pe piața liberă. Așadar acestea nu trebuiau vândute încă. Așa a apărut sloganul “Nu ne vindem țara”. Nici reforma instituțională nu se putea derula cu viteză mare. O reală reformă instituțională ar fi lezat aceste interese pentru că dispăreau cunoștințele și relațiile din posturile de decizie cu adevărat importante. Procesul a evoluat tot în ritmul convenabil celor care dețineau informația.

În acest fel s-a obținut răgazul necesar pentru atingerea scopului mai sus menționat. Într-o perioadă în care o parte din proprietatea de stat urma să treacă în proprietate privată, miza nu putea fi decât economică și s-a tradus în cursa pentru obținerea a cât mai multe active și, de ce nu, a monopolurilor de pe piață. Atunci când nu se puteau obține aceste

active, pentru că nu exista un capital autohton capabil să le achiziționeze, bătălia s-a dat pentru afacerile cu întreprinderile de stat, prin sistemul de pile, cunoștințe, relații, structurat în timpul regimului comunist. Este cât se poate de limpede că numai cei care cunoșteau bine sistemul puteau reuși. Dar acest lucru presupunea de fapt accesul la un anumit tip de informație.

Indirect procesul poate fi verificat prin datele pe care statistica ni le pune la dispoziție. După 11 ani de reformă, 70% din activele economice ale țării se află încă în proprietatea statului! Nici o țară fostă comunistă care aspiră acum la integrarea în UE nu stă atât de prost la acest capitol¹. Semn că bătălia pentru avantaje nu s-a încheiat încă.

O persoană importantă îmi spunea la un moment dat că în România o întreprindere se va privatiza doar atunci când nu se mai poate storce nimic de la aceasta. Și mai spunea că o privatizare nu va fi niciodată posibilă dacă rețeaua de directori din respectiva societate nu va fi de acord. Dacă totuși cineva forțează nota, grăbind procesul, atunci noii patroni ar putea avea de înfruntat furia muncitorilor din întreprindere.

Fără a intra neapărat în amănunte, trebuie să remarcăm faptul că o privatizare în care directorul fostei societăți de stat este păstrat de noii patroni și considerat partener, nu conduce la revolte spontane ale sindicatelor. Este și cazul Daciei Pitești. Prin comparație, este bine să vedem ce s-a întâmplat la Combinatul Siderurgic de la Reșița și să descoperim singuri diferențele...²

În definitiv, chestiunea se reduce tot la informație. Oare câți dintre potențialii investitori în economia românească renunță pentru că nu înțeleg ce se întâmplă?

Ei nu cunosc de fapt harta grupurilor de interese din România și în consecință nu știu cum și unde trebuie să acționeze pentru a

reuși. Iar această hartă virtuală nu poate fi cunoscută într-o țară în care noțiunea de informație publică nici măcar nu a fost corect definită.

Dacă vom avea răbdare și vom inventaria afacerile de succes în care este prezent capitalul străin, vom constata probabil că aproape în fiecare caz a existat un partener sau un aliat autohton care a contribuit cu informație de maximă importanță la această reușită.

Desigur, putem proceda și invers. Adică putem încerca să analizăm cauzele pentru care anumite privatizări au eșuat lamentabil, chiar dacă investitorul străin era cât se poate de serios. Vom descoperi probabil cine anume nu a fost băgat în seamă în acel proces și de ce s-a supărat...

Invers

Nu numai ritmul lent al privatizării își are cauza în lupta unor grupuri de interese pentru avantaje economice. Dacă privim înapoi cu luciditate vom constata că procesul de reformă nu a ținut cont de câteva aspecte cât se poate de logice.

Băncile sunt principalul instrument prin care se poate induce un comportament normal în sistemul economic. Cu o condiție: să lucreze după criterii de eficiență și nu la comandă politică. Pornind de la acest adevăr ar rezulta că reformarea economiei românești ar fi trebuit să înceapă chiar cu băncile. Mai exact, cu privatizarea acestora. Acest lucru nu s-a întâmplat. Putem vorbi despre privatizări în sistemul bancar abia după alegerile din 1996. Avem temeiul să bănuim că a existat o miză a păstrării băncilor în proprietatea statului, analizând ceea ce s-a întâmplat în cazuri deja celebre precum Bancorex și Banca Agricolă.³

Presa a semnalat în nenumărate rânduri felul în care se acordă credite unei

clientele suspecte, fără criteriile de eficiență, pe baza principiului telefonului direct. Acest mecanism poate funcționa doar când banca este de stat și conducerea acesteia este numită de puterea politică. Nu și în situația în care instituția este privată și urmărește să obțină profit. Dacă în cazul Bancorex s-a vorbit despre credite preferențiale, în cazul Băncii Agricole este vorba despre o politică economică justificată prin cuvinte frumoase: sprijinirea agriculturii. Trebuie văzut însă ce anume s-a sprijinit prin politica de creditare, cu ce eficiență, cine a avut de câștigat și cine a achitat pierderile⁴.

Banii Băncii Agricole nu s-au îndreptat spre micul proprietar privat ci spre IAS-uri. S-a prelungit în acest fel agonia acestor structuri ineficiente. Cine a avut de câștigat? În nici un caz contribuabilul și în primul rând directorii de IAS-uri și structurile administrative de sub comanda lor. Și acesta este un mod de a obține bunăstare pentru clientela politică.

Și reformarea sistemului energetic ar fi trebuit să reprezinte o prioritate. Nu poți produce eficient dacă energia te costă mai mult decât în celelalte țări. Politica de subvenții în domeniul energetic nu este o soluție pentru că nu acționează în sensul reducerii costurilor de producție. Cu toate acestea nici până astăzi nu putem vorbi despre o reală reformă în acest sector. Aspectele semnalate ne arată cât se poate de clar că în România s-a procedat exact pe dos încă de la începutul reformei.

Motivele pentru care s-a ales această cale pot fi încadrate cu succes la capitolul SECRETELE POLITICII.

Interese și Legi

De multe ori, anumite interese pot fi promovate direct, prin legi mai mult sau mai puțin speciale, prin hotărâri de guvern sau

prin ordonanțe de urgență. Există nenumărate exemple spectaculoase în acest sens. Din lipsă de spațiu voi prezenta însă doar două cazuri.

Prin vara anului 1999 guvernul hotăra eliminarea demnitarilor din AGA. Măsura a fost bine primită de presă care semnalase în nenumărate rânduri că această situație este cât se poate de păguboasă. Prin prezența demnitarilor în AGA se perpetua acel mecanism păgubos al telefonului scurt, în sensul că unii politicieni puteau, mârșăți fiind de interesele apartenenței lor în acele structuri (postură care le aducea și un venit suplimentar substanțial), să determine factorii de putere să ia măsuri contrare mecanismelor de piață, care să întârzie restructurarea sau privatizarea acelor întreprinderi. Iată că executivul disponibiliza acum un întreg corp de băgători de seamă (senatori, deputați sau inspectori din ministere) care fuseseră plătiți pentru a asista la dezastrul întreprinderilor de stat.

O bucată însemnată din bunăstarea acestora dispărea printr-o simplă hotărâre de guvern. Dar cineva s-a gândit să îndrepte această nedreptate. Și s-a gândit din timp, adică încă din primăvara aceluiași an. La sfârșitul lunii aprilie 1999 era publicată în Monitorul Oficial Ordonanța de urgență privind asigurarea unui cadru unitar pentru managementul proiectelor finanțate prin împrumuturi externe contractate sau garantate de stat, rambursabile sau nerambursabile, inclusiv privind plata specialiștilor români care își desfășoară activitatea în cadrul unităților de management de proiect (UMP). Prin acest act normativ, guvernul plasa lângă fiecare credit necesar investițiilor și achizițiilor, câte o Unitate de Management de Proiect. Ordonanța preciza că selectarea specialiștilor se face din instituții publice, regii autonome, companii naționale sau societăți comerciale cu capital integral sau

majoritar de stat sau se pot angaja colaboratori externi. Foștii membri AGA puteau deveni fără probleme UMP-iști. Noua găselniță era și mult mai profitabilă pentru că specialiștii erau remunerați “cu o sumă corespunzătoare echivalentului în lei a până la 300 dolari SUA pe zi”. Un calcul simplu arată că se puteau atinge retribuții de 7500 de dolari pe luna!⁵.

Cel de-al doilea exemplu se referă la disponibilizații din marile regii autonome.

OG 36/1998 stipulează că disponibilizații de la RENEL, Romgaz, Nuclearelectrica, Rompetrom și RA pentru Activități Nucleare vor primi lunar o plată compensatorie neimpozabilă egală cu salariul mediu net realizat în luna octombrie 1998. Nimic ciudat până aici. Problemele apar în momentul în care se indică sursele de finanțare. Bani pe primele șase luni erau suportați din fondul de șomaj! Legile în vigoare precizau însă că banii de la fondul de șomaj au o destinație fixă și nu pot fi plimbați dintr-un sector într-altul. Acest lucru se numește deturnare de fonduri. Ordonanța mută bani din fondurile MMPS către bugetele regiilor autonome, cele care ar fi trebuit să suporte integral plata acestor salarii compensatorii... Este și acesta un preț plătit pentru liniștea guvernanților, directorilor și liderilor de sindicat din aceste relicve ale economiei socialiste. Un preț plătit pentru ca reforma care ar fi trebuit să aibă loc să nu atenteze la bunăstarea lor.

Politica secretului

Orice structură politică aflată la putere într-un stat bazat pe mecanisme democratice plătește, în funcție de rezultatele guvernării, un preț electoral mai mic sau mai mare. Există așadar tentația ascunderii unor informații și acțiuni care ar putea dăuna imaginii elitei

guvernante. Cele două exemple mai sus prezentate intră în categoria lucrurilor care trebuie ferite de ochii opiniei publice, pe de o parte, și de grupurile de interese rivale, pe de altă parte. Așadar secretele politicii trebuie păstrate cu grijă. Pentru aceasta este nevoie de o **politică a secretului**. Putem identifica cel puțin două feluri de a ascunde informația. **Modul indirect** de acțiune se bazează pe pârghii (portije) legale. Exemplele prezentate aici se refereau la legi promovate prin ordonanțe de urgență. Metoda, cât se poate de legală, prezintă cel puțin două avantaje. În primul rând, din punctul de vedere al guvernului, oricare ar fi acesta, ordonanța de urgență permite aplicarea imediată a unor măsuri chiar din momentul în care executivul emite actul respectiv. În al doilea rând, pentru o perioadă semnificativă de timp, pe marginea ordonanței nu va exista dezbatere parlamentară. Din această cauză și presa sesizează mai greu – și de regulă abia după ce o ordonanță a produs efectele dorite de inițiator – despre ce anume a fost vorba și despre eventualele interese care au stat la baza respectivului act.

Acest lucru nu se poate întâmpla cu o lege care își urmează traseul normal prin Parlament. Ședințele sunt publice și dezbaterea care are loc este suficientă pentru ca ziariștii să realizeze despre ce este vorba. Fără a insinua că ordonanțele de urgență au fost folosite în primul rând pentru a ascunde anumite lucruri de ochii opiniei publice, prin evitarea dezbaterii, trebuie să remarcăm faptul că în România se guvernează cu precădere prin ordonanțe.⁶

Pentru blocarea accesului la informație se poate acționa și direct. În mai multe feluri. Din lipsă de spațiu mă voi referi însă la doar două aspecte. Primul vizează mecanismele prin care cetățenii au acces la informație.

Legea secretului de stat a traversat sub

formă de proiect două legislaturi, dovedind faptul că atunci când în joc este informația delicată pentru anumite cercuri, chestiunea nu are culoare politică.

Autoritățile publice precum și instituțiile centrale primeau dreptul de a decide singure ce informații sunt secrete de stat în domeniul lor de activitate. În acest fel, multe probleme de interes public despre care mass-media a relatat, ar fi putut fi ascunse în spatele sintagmei “secrete de stat”. Situația era cu atât mai periculoasă cu cât legea apărea înainte ca accesul la informația de interes public să fie reglementat! Prin acest mecanism se restrângea în mod evident această din urmă categorie.

Nu în ultimul rând trebuie amintite tentativele de a reglementa activitatea jurnaliștilor printr-o lege specială și problema Codului Penal, care face din pamflet și calomnie delict penale, pedepsite cu închisoarea.⁷ Și aceste aspecte au traversat mai multe legislaturi, dovedind că între forțele politice aflate în relație de adversitate poate exista și consens.

NOTE

¹ În timp ce premierul Adrian Năstase se afla la Berlin și presa din România comenta pe larg semnificația vizitei în Germania și rezultatele întâlnirii cu cancelarul Schroder, cotidianul *Die Welt* publica sub semnătura lui Jan Rubel articolul intitulat “Lungul drum al României spre Occident”, reprodus la noi de cotidianul *Independent*. Autorul trecea în revistă problemele economice cu care se confrunta țara noastră, se referea la țintele cabinetului Năstase și remarca faptul că “70 la sută din proprietatea de stat este încă de vânzare”. Fără legătură cu acest articol trebuie să spunem că, prin comparație, în Rusia, aproape 70 la sută din activele economice se află deja în proprietate privată!

² Am moderat pentru TVR o *Ediție Specială* consacrată privatizării uzinelor DACIA. Unul dintre invitați a fost dl. Constantin Stroe, directorul general al întreprinderii. Cum bine se știe, domnia sa și-a păstrat funcția și după ce grupul RENAULT a devenit proprietar. Cu ani în urmă și alți producători de autoturisme se declarau

interesați de DACIA Pitești (Wolkswagen, Peugeot). L-am întrebat pe domnul Stroe de ce s-a făcut privatizarea în extremis, ca ultimă soluție (chiar domnia sa a afirmat că a fost o soluție salvatoare) și nu s-a făcut cu doi sau trei ani în urmă, cu alte firme de marcă, atunci când problemele economice de la DACIA nu erau așa de mari? Cine a blocat acele demersuri atunci și de ce? Dl. Stroe mi-a spus că el consideră soluția RENAULT cea mai bună, având în vedere și tradiția colaborării cu acest concern și a precizat că *nu a dorit, din aceste motive, ca uzina să încapă pe mâinile altui grup!*

³ Numai în perioada 1998-2000 un singur ziar (*Evenimentul Zilei*) a găzduit 667 de articole care făceau referire mai mult sau mai puțin directă la BANCOREX, la situația băncii, la volumul creditelor neperformante dar și la felul în care s-au acordat aceste credite! Materialele se refereau în bună măsură și la cei care au avut acces la credite și la criteriile de acordare a împrumuturilor.

⁴ La sfârșitul primului trimestru al anului 1997, Banca Agricolă înregistra pierderi de aproape 2.700 miliarde lei. Dumitru Tudorache, Directorul Direcției Studii și Pregătirea Resurselor Umane spunea atunci că această cifră reprezintă practic pierderile agenților economici cu capital de stat care au contractat credite. “În perioada guvernării Văcăroiu, conducerea băncii era chemată la ordin și forțată să acorde sute de milioane în teritoriu pentru diverse probleme, unor agenți economici nerentabili” – declara dl. Tudorache. Dacă banca ar fi fost privată, putea fi chemată la ordine conducerea acesteia de către premier, oricare ar fi fost aceasta?

⁵ Este vorba despre OU 52/1999. Trebuie precizat că UMP era conceput fără personalitate juridică. Prin urmare, nu răspunde în fața legii dacă administrează prost. În schimb, Unitățile de Management de Proiect aveau atribuții cât se poate de... apetisante. Asista la pregătirea, planificarea achizițiilor de bunuri și implementarea proiectelor finanțate din credite externe de pildă. “Ai pe cineva de plătit, demnitar, specialist militar, FPS-ist, om politic etc., hopa cu el în UMP și șpaga devine legală. De tot răsul vor fi situațiile în care reprezentanții beneficiarilor de contracte vor ajunge să reprezinte astfel, în același timp, furnizorul de servicii sau bunuri, fiind plătit de acesta. Atunci să vezi obiectivitate la sânge!” – comenta ziaristul Vlad Teodorescu în *Evenimentul Zilei* (5 iulie 1999)

⁶ La capitolul ordonanțe de urgență guvernul Ciorbea întrecea toate așteptările reușind să emită în 1997, 75 asemenea acte. Prin comparație, în tot mandatul guvernului Văcăroiu s-au emis doar 19 ordonanțe de urgență! Chiar dacă emiterea de ordonanțe este justificată de necesitatea de a accelera anumite procese, trebuie să admitem că orice executiv care abuzează de această tehnică de legiferare se expune riscului de a fi torpilat de anumite grupuri de interese care, profitând

de burocrăția stufoasă din aparatul guvernamental, pot strecura în aceste acte și prevederi prin care să-și atingă propriile scopuri. Un exemplu în acest sens poate fi agricultura. Fostul ministru Ioan Mureșan a încercat să rezolve toate problemele de aici printr-un pachet de... 18 ordonanțe!

⁷ “Wall Street Journal” publica în numărul său din 17 martie 2000 un articol intitulat “Chiar dorește România să se integreze în UE?”. Materialul semnat de Jim Ottaway Jr., vicepreședinte al companiei “Dow Jones & Company” și președinte al Comitetului Mondial pentru Libertatea Presei se referea în termeni extrem de critici la Legea secretului de stat și la Legea presei. “În România operează în prezent opt servicii secrete la o populație de 23 de milioane de locuitori, fără dușmani externi. Mulți dintre ofițerii activi ai serviciilor secrete din prezent sunt foști agenți ai Securității fostului regim Ceaușescu. După căderea lui Ceaușescu din urmă cu zece ani și a destrămării Securității comuniste, ofițerii superiori au intrat în afaceri, politică sau presă. Cele 125 de milioane de file de dosare ale lor nu au fost încă făcute publice” – se mai spune în comentariu.

RĂZVAN DUMITRESCU – Membru al Societății Jurnaliștilor din România, Editor la Radio Contact România, moderator de talk-show la TVR, prezentator al Jurnalului de știri la TVR 1, Redactor șef adjunct al cotidianului **Curentul**. Cunoscut pentru articolele publicate în magazinul **Lumea, Ziua, Sfera Politicii**.

Siguranța statului și dreptul la informare al cetățeanului

IONEL DANCĂ

Proiectul de lege privind informațiile clasificate, aflat în discuție la Camera Deputaților, a determinat o reacție puternică de împotrivire din partea opiniei publice din România. Reacția opiniei publice în sine este una întemeiată la fel ca și dorința legislativului de a proteja informațiile care ar pune în pericol siguranța statului. Pe de o parte, societatea civilă se teme pe bună dreptate că adoptarea unui astfel de act normativ ar îngredi considerabil dreptul cetățeanului de a avea acces liber la informațiile publice, pe de altă parte executivul susține că o astfel de lege nu este numai binevenită din punctul de vedere al protejării informațiilor de interes național dar și că ar răspunde cerințelor exprimate în acest sens de către organisme europene.

Analiza de față încearcă să argumenteze de ce siguranța statului nu poate prima înaintea respectării dreptului la informare al cetățeanului, fără a contesta prin aceasta că siguranța statului nu ar implica și siguranța cetățeanului. Este vorba așadar în primul rând de o ierarhizare a valorilor în discuție care în opinia noastră trebuie să reafirme și în România un principiu de bază în orice democrație liberală: **primatul individului asupra statului**. Prin urmare, vom lua în considerare în analiza noastră un studiu comparativ între conceptul de “siguranța statului” așa cum

reiese din proiectul de lege privind informațiile clasificate și dreptul la informare al cetățeanului conform unui alt proiect de lege privind liberul acces al cetățeanului la informațiile de interes public, susținut și prin convențiile internaționale la care România este parte. Iar în final, prin intermediul ultimelor recomandări ale Uniunii Europene, privind îndeplinirea criteriului politic pentru aderare a țărilor candidate la integrarea europeană, vom încerca să evidențiem în ce măsură respectivele acte normative răspund acestor cerințe.

“Siguranța Statului”

În expunerea de motive a proiectului de lege privind informațiile clasificate se precizează că pe bună dreptate practica clasificării datelor și informațiilor se regăsește în toate statele lumii și că în cazul României, deși există deja o astfel de reglementare (Legea 23/1971), aceasta ar fi inoperabilă pe motivul desuetudinii sale în raport cu realitatea economică, socială și politică de astăzi din țara noastră. O referire specială se face la datele ce aparțin patrimoniului privat și care ar trebui și ele să fie protejate ca orice alt “bun național”. Nu se înțelege prea bine în acest caz sintagma “bun național” și în ce măsură datele ce aparțin “patrimoniului privat” intră

în această categorie. Fără însă a se mai complica cu astfel de precizări conceptuale, indispensabile în cazul oricărui act normativ, chiar și atunci când sunt folosite doar în nota de fundamentare a unui proiect de lege, parlamentarii semnatori consideră că trebuie să se constituie neapărat un sistem național de apărare a secretului de stat și a secretului de serviciu, “ca parte componentă a activității de realizare a securității și siguranței naționale”.

Pentru aplicarea acestei legi va fi instituit în subordinea Guvernului Oficiul Registrului Național al Informațiilor Secrete de Stat, care împreună cu Oficiul de Supraveghere a Secretelor de Stat din cadrul Serviciului Român de Informații și Autoritatea Națională de Securitate de pe lângă Ministerul Afacerilor Externe urmează să implementeze standardele naționale de protecție a informațiilor secrete. Cu alte cuvinte, dacă mai era cazul, se mai instituie încă un organism guvernamental cu atribuții în domeniul siguranței naționale. Nu cred că este inutil să reamintim aici că numărul organismelor din țara noastră cu atribuții în domeniul serviciilor secrete este unul dintre cele mai mari în zona țărilor ex-comuniste și cu mult mai mare decât al celor care se află în țările Uniunii Europene, România fiind întrecută la acest capitol doar de Rusia. Iar recomandările europene în acest sens sunt clare în sensul reducerii numărului acestor organisme și nicidecum al creării unora noi, atât timp cât creșterea numărului lor n-ar determina decât o dublare a atribuțiilor, cu consecințe grave în funcționarea lor și un consum ridicat de resurse bugetare.

În același timp, deși se consideră că legea conține dispoziții exprese prin care se interzice clasificarea informațiilor în scopul eludării legii, acoperirea erorilor administrative, privării persoanelor de drepturile lor legitime sau în alte scopuri abuzive, nu se

înțelege totuși cum vor fi evitate astfel de cazuri atât timp cât controlul informațiilor clasificate revine tocmai acelor autorități abilitate să “clasifice” astfel de informații, nerealizându-se în acest fel nici măcar corelarea cu prevederile “Legii privind liberul acces la informațiile de interes public”, recent adoptată de Camera Deputaților.

“**Informații clasificate**”, prin acest proiect de lege, se consideră acele informații care prin importanța lor privind siguranța statului nu sunt destinate publicității, indiferent de suport, formă sau mod de exprimare. Ca urmare ele sunt “clasificate” în “secrete de stat” și “secret de serviciu”. **Informațiile clasificate secrete de stat** sunt informațiile, datele, documentele, activitățile ce privesc securitatea națională, adică apărarea națională, relațiile externe, siguranța statului, deciziile statale și alte interese strategice ale României. **Informațiile clasificate secrete de serviciu**, în schimb, sunt acele date, informații sau activități a căror divulgare este de natură să producă pagube sau prejudicii de altă natură unei alte persoane juridice de drept public sau privat. Din nou nu este clar cum se va aplica dispoziția precedentă, privitoare la interzicerea clasificării informațiilor în scopul eludării legii, atât timp cât competența clasificării acestor informații revine unui mare număr de funcționari, de la Președintele României și până la subsecretari de stat sau directori generali din cadrul diferitelor autorități publice, în cazul secretelor de stat, și conducătorului persoanei juridice în cazul informațiilor secrete de serviciu, chiar dacă aceste decizii se iau pe baza unor norme adoptate prin Hotărâre de Guvern.

Conform proiectului de lege, protecția informațiilor clasificate secrete de stat este o obligație a tuturor celor care intră în posesia acestora. Divulgarea, folosirea ori transmiterea, fără drept, sub orice formă a infor-

mațiilor secrete de stat se pedepsește în condițiile prevăzute de legea penală, iar controlul asupra măsurilor de protecție privind informațiile clasificate secrete de stat revine în competența Serviciului Român de Informații. Rămâne în suspensie în acest caz ce se întâmplă cu informațiile clasificate secrete de serviciu. Ce sancțiuni vor fi în cazul folosirii ori transmiterii acestora fără drept și cine verifică măsurile de protecție privind aceste informații? Totodată nu se mai precizează, așa cum era anunțat în nota de fundamentare, cum informațiile aparținând patrimoniului privat vor ajunge să facă parte din categoria “bunurilor naționale”, care sunt acestea și pe ce bază vor fi ele clasificate astfel?

“Liberul acces la informațiile de interes public”

În replică la proiectul de lege privind informațiile clasificate, a fost inițiat la Camera Deputaților un alt proiect de lege privind, de data aceasta, liberul acces al cetățenilor la informațiile de interes public. Această lege dorește să reglementeze modalitățile și condițiile prin care să se asigure accesul la informațiile publice și responsabilitățile instituționale în această problemă. Prin **informații de interes public** se au în vedere două categorii de informații care privesc sau rezultă din activitățile autorităților publice, respectiv cele cu caracter general și cele cu caracter personal, indiferent de suportul, forma sau modalitățile de exprimare a informației. Informațiile care privesc treburile publice sunt considerate informații de interes public cu caracter general, iar cele care privesc problemele personale sunt considerate informații cu caracter personal. În primul caz, accesul la acea categorie de informații deținute de autoritățile publice ar trebui să fie liber și neîngrădit pentru orice cetățean, în

timp ce în cazul informațiilor cu caracter personal accesul ar fi permis numai pentru cetățeanul la care se referă informațiile respective, potrivit legislației privind protecția datelor personale.

Pentru asigurarea accesului cetățenilor la informațiile de interes public cu caracter general, autoritățile publice, centrale sau locale, sunt obligate conform acestui act normativ să-și organizeze compartimente specializate cu atribuții de relații publice și să redacteze periodic un raport de activitate, care va cuprinde în anexă temeiul legal pe baza căruia funcționează, schema de organizare detaliată, principiile de funcționare, lista documentelor editate pentru uz public și informații precise cu privire la veniturile și cheltuielile bugetare. Urmează însă un lung șir de excepții de la aceste intenții bune manifestate de inițiatorul legii. Astfel, se exceptează de la accesul liber și neîngrădit al cetățenilor informațiile din domeniul siguranței naționale, apărării naționale și ordinii publice, informațiile privind deliberările autorităților publice, precum și cele privind relațiile economice sau politice ale României, informațiile privind activitățile comerciale sau financiare dacă publicitatea acestora ar aduce atingere principiului concurenței loiale, informațiile privind procedurile judiciare dacă publicitatea acestora ar diminua șansele derulării unei proceduri corecte, informațiile care privesc viața particulară a angajaților autorităților publice, numai dacă se referă la starea civilă sau fișa medicală, informațiile care privesc viața particulară a oricăror persoane fizice, numai dacă publicitatea acestora ar aduce atingere demnității și intimității familiale sau private, și informațiile care privesc deciziile autorităților publice, dacă publicitatea acestora ar prejudicia măsurile de protecție a tinerilor sau a mediului înconjurător. Este cel puțin ambiguă

această ultima prevedere a legii care exceptează deciziile autorităților publice privind măsurile de protecție a tinerilor sau a mediului înconjurător. Dacă unele dintre aceste excepții, cum ar fi informațiile din domeniul siguranței naționale sau viața particulară a oricăror persoane fizice, sunt de înțeles, celelalte dau naștere unor numeroase suspiciuni. Astfel pot fi exceptate în mod ciudat și neprecizat de la dreptul cetățeanului la informațiile de interes public, informații precum relațiile economice sau politice ale României, informații privind activitățile comerciale sau financiare, cele privind procedurile judiciare, viața particulară a angajaților autorităților publice, etc. În acest sens de exemplu ar putea fi sancționați acei reprezentanți ai presei care recent au făcut publice construcțiile luxoase ale unor ofițeri de poliție de la Târgu Mureș. Conform acestui act normativ, presa n-ar fi avut permisiunea să publice astfel de informații, întrucât acestea ar fi adus atingere “demnității și intimității familiale sau private” a respectivelor persoane.

Mai mult chiar, urmează apoi un întreg capitol separat dedicat accesului presei la informațiile de interes public, presa scrisă sau audiovizuală trebuind să reprezinte în acest sens indirect interesele cetățeanului și prin urmare “beneficiind” indirect de prevederile acestei legi. Surprinzătoare este în acest caz dispoziția privind acreditarea ziariștilor, autoritățile publice fiind justificate atunci când este cazul să refuze o astfel de acreditare pe motivul “faptelor care tulbură activitățile” autorităților respective. Revenind la exemplul anterior, cu siguranță acei ziariști care au publicat informații despre casele ofițerilor de poliție din Târgu Mureș, prin aceasta ar fi “tulburat activitățile” autorităților respective. Încurajatoare este totuși prevederea care dispune sancțiuni pentru autoritățile care refuză să pună în aplicare

prevederile acestei legi, chiar și atunci când acest refuz este “motivată sau tacit”. Dar ce se întâmplă dacă refuzul este “bine motivat”, adică dacă se integrează, evident cu ușurință, în categoria excepțiilor prevăzute de această lege? Nu există nici o precizare în acest sens iar refuzul autorităților publice poate fi considerat ca o îngrădire a dreptului cetățeanului la liberul acces la informațiile de interes public și ca urmare poate fi depusă o plângere în justiție împotriva autorității respective, cerând pe această cale soluționarea solicitării inițiale și repararea pagubelor, atât sub aspect moral cât și material. Evident, în acest caz, nu pot fi făcute publice “informațiile privind procedurile judiciare” întrucât aceasta “ar diminua șansele derulării unei proceduri corecte”.

Siguranța statului vs. Dreptul la informare

Analiza scurtă și rapidă a celor două propuneri legislative aflate în discuția Parlamentului ne conduce spre o concluzie nu tocmai optimistă în ceea ce privește respectarea aceluși principiu anunțat la începutul articolului, primatul individului asupra statului, un principiu de bază în orice societate democratică. Numeroasele confuzii, ambiguități și contradicții ale celor două proiecte de lege ne indică o dorință nejustificată a parlamentarilor români de a îngradi accesul liber la informațiile de interes public în primul caz și o replică nesigură, “de față electorală” am putea spune, în cel de-al doilea caz. Este evidentă, atât într-un caz cât și în celălalt, nerespectarea dreptului la informare al cetățenilor, drept reafirmat recent prin Principiile de la Johannesburg privind securitatea națională, libertatea de exprimare și accesul la informație. Respectiva convenție internațională avertizează asupra faptului că

tocmai unele dintre cele mai grave încălcări ale drepturilor și libertăților fundamentale sunt justificate de guverne ca fiind necesare pentru protejarea securității naționale iar accesul persoanelor la informațiile publice este absolut necesar în vederea monitorizării activității autorităților publice și a unei participări depline la viața unei societăți democratice. Regula generală a accesului la informație este că orice persoană are dreptul de a obține informații de la autoritățile publice, **inclusiv informații în legătură cu securitatea națională**. Nu se pot impune restrângeri ale acestui drept decât atunci când guvernul poate demonstra că restricția este prevăzută de lege, dar trebuie însă să stabilească prin lege numai acele categorii limitate și particulare de informații care trebuie ținute secrete iar legea trebuie să fie accesibilă, clară, limitativă și precisă și să prevadă mijloace de protecție eficiente împotriva abuzurilor. Însă în toate legile și deciziile privind dreptul de a obține informații **va prima interesul public în cunoașterea informațiilor**.

Pentru a stabili că o restrângere a libertății de exprimare sau informare este necesară pentru protejarea unui interes legitim privind securitatea națională, un guvern trebuie să demonstreze că exprimarea sau informația în cauză amenință în mod grav un interes legitim privind securitatea națională iar restrângerea impusă este mijlocul de apărare cel mai puțin restrictiv posibil al interesului respectiv. O restrângere pentru a cărei justificare se invocă motive de securitate națională nu este legitimă decât dacă are ca scop protejarea existenței sau integrității teritoriale a țării. O astfel de restrângere nu este în nici un caz legitimă mai ales dacă adevăratul scop este de exemplu acela de a proteja guvernul de o situație stânenitoare sau de dezvăluirea infracțiunilor

sale, sau de a ascunde informații referitoare la funcționarea instituțiilor publice. Principiile de la Johannesburg mai precizează că nimeni nu poate fi pedepsit pe motive de securitate națională pentru că a făcut publice anumite informații dacă divulgarea informațiilor respective nu aduce atingere unui interes legitim privind siguranța națională sau dacă interesul public de a cunoaște informația depășește prejudiciul pe care divulgarea informației l-ar putea aduce. Iar odată ce o informație a devenit accesibilă publicului, fie și prin metode ilegale, orice motiv invocat pentru a opri publicarea ei ulterioară va fi anulat de dreptul publicului de a cunoaște informația respectivă. Totodată apărarea securității naționale nu poate fi folosită în nici un caz drept motiv pentru a obliga un ziarist să dezvăluie o sursă confidențială.

Astfel de recomandări ale Principiilor de la Johannesburg par a fi complet ignorate de legiuitorul român atât în cazul proiectului de lege privind informațiile clasificate cât și în cazul celui privind accesul liber la informațiile de interes public. O asemenea ignorare a recomandărilor internaționale în materie ridică un mare semn de întrebare și asupra motivelor invocate de guvernul român pentru adoptarea respectivelor acte normative, legate de cerințele organismelor europene. Dimpotrivă, în raportul Comisiei Europene privind aderarea României la Uniunea Europeană se insistă permanent asupra demersurilor pe care țara noastră, spre deosebire de celelalte țări candidate, le mai are de făcut în domeniul reglementărilor privind accesul la informațiile publice, îndeosebi în cazul mass-media.

IONEL DANCĂ – Absolvent al Facultății de Filosofie, Universitatea București. Master al Pontificia Universita La Teranense. Jurnalist, a publicat în *Dreptatea, Cotidianul, Privirea, L'Osservatore Romano, Il Popolo*.

Organizarea Securității Interne a României între Necesitate și Realitate

ȘTEFAN DEACONU

Suveranitatea statului presupune și securitatea internă¹ a acestuia. Asigurarea ordinii publice dar și crearea unor frontiere sigure duc la o stabilitate a instituțiilor statului și implicit a vieții cetățenilor.

Problema securității interne a României este una de actualitate. Nu trebuie să uităm că insuccesele țării noastre în strădania de aderare la structurile europene se datorează și faptului că instituțiile statului de drept nu reușesc să stăpânească fenomene precum crima organizată și imigrația clandestină la nivelul standardelor cerute de Uniunea Europeană.

Un alt insucces înregistrat de România la capitolul securitate internă îl constituie și imposibilitatea structurilor actuale ale Ministerului de Interne de a face față deselor infracțiuni ce afectează siguranța națională. Spargerea conductelor magistrale de transport al produselor petroliere și furtul cablurilor de înaltă tensiune sunt doar câteva din subiectele ce au ținut o bună perioadă de timp capul de afiș în majoritatea ziarelor cotidiene.

Toate aceste cerințe, dar și nevoia de a reface imaginea și forța poliției au determinat luarea de către Guvern a unor măsuri care să aducă ordine în acest sector. Nu este o misiune deloc ușoară având în vedere insuccesele înregistrate până acum, dar este esențială

pentru redefinirea autorității statului și consolidarea întregului “*sistem imunitar*” al țării.

Mai mult, Consiliul European de la Copenhaga din 1993 a considerat că extinderea Uniunii va constitui atât o provocare cât și ocazia de a aborda probleme transnaționale comune în domeniile migrației și azilului, cooperării polițienești și vamale, cooperării judiciare și asigurării securității interne care afectează în prezent țările UE și statele candidate. În mod firesc, se apreciază că o evoluție pozitivă a JAI² (Justiția și Afacerile Interne) în țările candidate va contribui la securitatea și libertatea cetățenilor din actuala UE. În schimb, orice slăbiciune în aplicarea principiilor JAI în țările candidate ar reprezenta o potențială amenințare pentru actualele state membre ale UE.

În cazul României, dificultățile și insuccesele în acest domeniu ar fi de natură să-i pericliteze propria securitate internă, ținând seama de poziția ei geografică la extremitatea răsăriteană a Europei largite. De aceea este în interesul general ca fiecare stat asociat să poată îndeplini în mod corespunzător cerințele UE iar măsurile în domeniul justiției și afacerilor interne să fie aplicate în conformitate cu standardele ce se vor impune pe întreg cuprinsul unei Uniuni largite.

Din perspectiva impactului și a conse-

cințelor sale, armonizarea pe care o presupune cooperarea în domeniul securității interne a statelor membre și a celor candidate la Uniunea Europeană are un rol important în crearea unui sistem comun și modern de apărare, corespunzător unui stat de drept, democratic, care servește o societate vie și diversă.

Toate țările au un corp polițienesc ce asigură ordinea și securitatea internă și care respectă marile principii democratice: stat de drept, protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, autonomia locală, etc.

Iată cum arată, în linii mari, structura forțelor de ordine publică din unele state occidentale:

În **GERMANIA**, spre exemplu, există trei categorii de organisme de poliție: poliția federală, poliția landurilor și serviciile însărcinate cu menținerea ordinii în colectivitățile locale. În ciuda autonomiei lor, există peste tot aceleași principii de funcționare.

Poliția federală ține de competența federației. Cele mai importante componente ale sale sunt: Oficiul federal al poliției criminale și Poliția de frontieră.

Din poliția landurilor face parte:

– *poliția securității generale* – reprezintă mai mult de trei sferturi din efective și își asumă esențialul sarcinilor poliției, cu excepția celor care sunt îndeplinite de alte poliții. Această poliție este plasată în subordinea ministrului de interne din fiecare land;

– *poliția criminală* – se ocupă doar de cazurile cele mai grave și se află sub autoritatea ministrului de interne din fiecare land;

– *forța de rezervă permanentă* – îndeplinește misiuni de menținere a ordinii, asigură formarea inițială a tuturor polițiștilor și se află în subordinea ministrului federal de interne.

Servicii însărcinate cu menținerea ordinii în colectivitățile locale există nu numai în comune, dar și în alte colectivități

locale (cartiere, grupări de comune).

În **MAREA BRITANIE**, Legea din 1964 a fixat la 43 numărul structurilor de poliție din Anglia și Țara Galilor. Fiecare district sau grup de districte are forța sa de poliție, singura responsabilă în domeniul său de competență. Sistemul se caracterizează printr-o puternică descentralizare, astfel că nu există poliție națională, ci doar forțe de poliție locale aflate în subordinea ministrului de interne și a aleșilor locali. Responsabilitatea în materie de poliție este repartizată între 3 organe: *șeful poliției* (chief constable), *autoritatea de poliție pentru fiecare forță de poliție* și *ministrul de interne* la nivel central. La bugetul forțelor de poliție *Home Office* contribuie cu 51%, restul fiind finanțat de municipalități.

În **BELGIA** există trei forțe care asigură securitatea internă:

1. *Jandarmeria* – îndeplinește misiuni de poliție judiciară și administrativă pe teritoriul întregii țări și are în componență 16.000 de agenți. Conform Legii din 18 iulie 1991 jandarmeria este demilitarizată și se află sub comanda ministrului de interne, pentru misiunile de poliție administrativă, și a ministrului justiției, pentru misiunile de poliție judiciară. De multe ori jandarmeria este complementară poliției comunale, existând o colaborare între aceste două organisme. De altfel, o lege din 1997 prevede că primarul poate recurge la jandarmerie pentru executarea misiunilor de poliție administrativă. Este cazul mai ales în comunitățile rurale unde nu există o forță de poliție comunală bine dezvoltată.

2. *Poliția judiciară* de pe lângă parchete, este însărcinată cu represiunea criminalității, mai ales când investigațiile depășesc limitele polițiilor locale. Ea are în componență 1.200 agenți (5% din efectivul tuturor polițiștilor).

3. *Polițiile comunale* sunt organizate sub autoritatea primarului, dar plasate sub tutela Ministerului de Interne. Există 589 de poliții

comunale și au în componență 18.745 de agenți. Polițiile comunale au atribuții de poliție administrativă, poliție judiciară, menținerea ordinii publice și controlul circulației rutiere. Există două categorii de poliții comunale: *poliții urbane* în colectivități cu peste 10.000 de locuitori și *poliții rurale* în colectivități care au în componență mai puțin de 5.000 de locuitori (există 223 de poliții rurale care au în componență 1.054 de agenți).

Din punct de vedere juridic primarul este șeful poliției, dar își delegă autoritatea unui comisar în cazul polițiilor urbane sau unui gardian în cazul polițiilor rurale.

În **ITALIA**, organizarea poliției este foarte complexă și uneori corpuri diferite de poliție au competențe asemănătoare. Dacă exceptăm structurile de poliție specializate (gardienii de închisoare, gardienii forestieri ai statului) există patru corpuri principale de poliție:

1. *Poliția statului* care trebuie să mențină ordinea și securitatea publică, să prevină infracțiunile și delictele și să ajute în caz de accident sau de catastrofă. Aceasta este dotată cu o uniformă, are un statut civil și se află sub coordonarea Ministerului de Interne și cuprinde 100.000 de membri. Are trei tipuri de funcții:

- ca poliție administrativă națională, ea furnizează permise;
- ca poliție de securitate publică, ea asigură un serviciu permanent de patrulare;
- ca poliție judiciară, se angajează în lupta împotriva infracțiunilor și delictelor.

2. *Carabinierii* – sunt polițiști militarizați care îndeplinesc funcțiuni militare ca: prevenirea și reprimarea infracțiunilor și delictelor, participarea la menținerea ordinii și a securității publice, asigurarea securității dezbaterilor judiciare și ajută la supravegherea deținuților și a frontierelor. Carabinierii, în număr de 100.000, își împart atribuțiile cu

Poliția statului.

3. *Corpul Gărzii financiare* – este o poliție cu statut militar coordonată de ministrul finanțelor. Ea este însărcinată cu prevenirea și represiunea traficului de droguri, lupta împotriva contrabandei și supraveghează igiena alimentară. De asemenea, participă alături de alte forțe de poliție la supravegherea frontierelor.

4. *Polițiile municipale* au atribuții în domeniul supravegherii circulației rutiere, securitate publică și poliție judiciară. Înainte de Legea din 1986 astfel de agenți se chemau *vigli urbani*. Dacă o comună dispune de un serviciu de poliție compus din cel puțin șapte agenți, poate să creeze un corp de poliție. Diferența dintre un serviciu de poliție și un corp de poliție se regăsește la numărul de niveluri ierarhice: un serviciu de poliție este dirijat de un responsabil, iar un corp de poliție este dirijat de un comandant și cuprinde un nivel intermediar care are rol de control și coordonare.

Primarul este șeful poliției municipale și astfel el trebuie să vegheze la buna îndeplinire a sarcinilor și la adoptarea măsurilor prevăzute de legi și alte reglementări.

În **ROMÂNIA**, scăderea alarmantă a siguranței cetățeanului, creșterea fenomenului infracțional și a criminalității fac necesară restructurarea actualului sistem de ordine publică.

La nivelul Uniunii Europene, în ceea ce privește Justiția și Afacerile Interne (JAI), Consiliul European de la Amsterdam a întărit cadrul de cooperare în scopul realizării în continuare a liberei circulații a persoanelor. Au fost aduse modificări cu privire la trecerea frontierelor externe, azil, imigrație, cooperare judiciară în materie penală și civilă, cooperarea vamală și polițienească (în acest din urmă caz, mai ales în privința luptei împotriva traficului cu droguri și a altor forme de

infrafracțiuni grave).

O problemă stringentă căreia trebuie să îi facă față țările candidate la aderare o reprezintă situația transfugilor și a persoanelor care solicită azil, venite în special din țările asiatice (*pe teritoriul României se află între 22.000 și 24.000 de imigranți clandestini, veniți în principal din Asia și Africa, în drumul lor spre țările vest-europene*). Aceste țări candidate la UE sunt țări de tranzit pentru solicitanții de azil care doresc să pătrundă în UE, dar uneori și țări de origine ale solicitanților de azil și, din ce în ce mai mult, chiar țări de destinație.

Aderarea de noi state la Convenția de la Geneva, la mecanismele ei de aplicare, și adoptarea de către acestea a Convenției de la Dublin (privind responsabilitatea statului în aprobarea cererilor de azil) și a măsurilor conexe din acquis-ul UE privind armonizarea măsurilor de azil, vor extinde domeniul în care se prefigurează o abordare comună față de aceste probleme. Un avantaj va fi creșterea numărului de state care întrunesc criteriile de a fi potențială gazdă pentru solicitanții de azil. În schimb, un dezavantaj probabil va fi costul general, întrucât noile state membre vor trebui să aloce problemelor azilului mai multe resurse financiare decât în prezent. Referitor la politica de imigrare și management al frontierelor, principalul impact JAI ce ar putea rezulta pentru Uniune ar putea fi faptul că noile state membre nu vor mai fi supuse normelor restrictive de reședință și stabilire, ceea ce ar putea conduce la o creștere a numărului de cetățeni ai acestor state care își aleg reședința într-un alt stat membru. În plus, potrivit prevederilor Tratatului, cetățenilor noilor state membre nu li se va mai cere viză de intrare.

În cadrul Uniunii lărgite sarcina de a asigura controlul la frontierele externe, atât la cele noi cât și la cele existente, va reveni în

mare măsură și noilor membri. Dacă aceste controale nu vor fi eficiente, se va înregistra o agravare a problemelor imigrației ilegale și activităților ilegale în cadrul Uniunii lărgite. Implementarea eficientă a managementului la frontiere va implica sporirea considerabilă a fondurilor alocate de țările respective în funcție de lungimea frontierelor lor și de volumul traficului.

Organizarea poliției române și a statutului personalului din poliție este reglementată actualmente prin: Legea nr. 26 din 12 mai 1994 privind organizarea și funcționarea Poliției Române și prin Legea nr. 116 din 5 iunie 1998 privind organizarea și funcționarea Jandarmeriei Române, ambele legi suferind modificări prin Ordonanțe de urgență.

Poliția, ca și Jandarmeria, ca instituții specializate ale statului, exercită pe teritoriul țării atribuții privind apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor, a avutului privat și public, prevenirea și descoperirea infracțiunilor, respectarea ordinii și liniștii publice, desfășoară activități pentru constatarea săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală și efectuarea cercetărilor în legătură cu aceste fapte, supraveghează și controlează circulația rutieră, ține evidența conducătorilor de autovehicule și a autovehiculelor, etc.

Concomitent vor trebui dezvoltate sisteme de control pentru a asigura protecția datelor și a evita accesul elementelor crimei organizate. Implicarea noilor state membre în întărirea cooperării judiciare va oferi în general avantaje actualilor membri ai UE.

Reforma în domeniile ce țin de afacerile interne urmărește armonizarea legislativă cu normele comunitare, înființarea și restructurarea instituțiilor în materie și asigurarea bunei lor funcționări.

Obiectivele României, în ceea ce privește acest domeniu de apărare a secu-

rității, sunt: *reconstrucția sistemului instituțional de ordine publică, descentralizarea deciziei, a responsabilităților și a alocării resurselor, precum și o mai bună încadrare și perfecționare a personalului.*

Pe termen scurt trebuie abordate o serie de priorități precum:

– *modificarea legii privind frontiera de stat ținând cont că, în perspectivă, frontierele României vor deveni parțial un sector al frontierei externe a UE;*

– *formarea unor cadre cu profil unic – poliție de frontieră ca și în alte țări ale UE;*

– *elaborarea și promovarea proiectului Regulamentului de pază și supraveghere a frontierei de stat;*

– *dezvoltarea programului multi-anual de modernizare a frontierei de stat;*

– *desfășurarea unui program integrat de luptă împotriva corupției și crimei organizate transnaționale și transfrontiere de către Ministerul de Interne, Ministerul Justiției, Ministerul Public și Ministerul Finanțelor Publice;*

– *perfecționarea pregătirii profesionale a cadrelor cu competențe la frontieră;*

– *restructurarea învățământului în domeniul controlului frontierei.*

Avem nevoie de un corp de poliție bine pregătit, cu o structură și o conducere care să colaboreze cu toate instituțiile de specialitate. Este nevoie de o transformare a aparatului polițienesc în structuri suplă de conducere și control, prin reorganizarea unor direcții și servicii și încadrarea în posturi pe criterii de competență și experiență.

Constituirea unor structuri unice ale Ministerului de Interne la nivelul județelor poate conduce la realizarea unei concepții unitare în îndeplinirea atribuțiilor specifice instituției, la creșterea operativității în acțiune, la prevenirea și stăpânirea fenomenului infracțional precum și la o coordonare mai

bună a eforturilor, în plan local, pentru gestionarea situațiilor de criză. Unificarea structurilor poliției de ordine publică cu cele ale poliției rutiere din municipii și orașe și transferarea atribuțiilor privind ordinea publică și de evidență informatizată a persoanei către administrația locală au în vedere o mai bună colaborare între toate instituțiile și structurile ce au ca sarcină siguranța și ordinea internă.

Totodată, continuarea acțiunii de profesionalizare a jandarmeriei și întrebuințarea acesteia într-o mai mare măsură pentru asigurarea ordinii, accentuarea procesului de securizare a frontierei de stat a României, prin transferarea unui număr important de posturi din inspectoratele județene ale poliției de frontieră la unitățile de execuție sunt în măsură să întărească *sistemul imunitar al statului.*

Nu putem avea o stabilitate și o normalitate a situației interne atât timp cât nu avem o siguranță a cetățenilor și un control a ceea ce se întâmplă la granițele și în interiorul statului.

Recrudescența fenomenului infracțional implică cu necesitate întărirea cooperării polițienești și dezvoltarea cadrului legislativ, atât în ce privește incriminarea de noi fapte penale cât și în chestiuni procedurale, astfel încât instituțiile de resort să dispună de suficiente instrumente juridice.

Creșterea capacității de culegere, prelucrare și transmitere a informațiilor, prin instalarea în toate unitățile de poliție de echipamente informatice adecvate va determina îmbunătățirea fluxului de informații care, alături de alte măsuri, va contribui la sprijinirea luptei împotriva criminalității, în general, și a crimei organizate, în special. În același timp trebuie dezvoltate sisteme de control, pentru a asigura protecția datelor și evitarea accesului la ele a elementelor crimei

organizate.

Din acest punct de vedere construirea unui sistem logistic flexibil și eficient care să asigure rezolvarea problemelor de dotare, atât în plan central, cât și în plan teritorial, reproiectarea structurilor proprii de învățământ, a duratei cursurilor, conținutului programelor, sistemului de recrutare, selecție și încadrare a personalului, precum și perfecționarea concepției privind planificarea asigurării ordinii publice în România sunt neapărat necesare.

NOTE

¹ Securitatea internă are la bază suveranitatea poporului înțelesă atât ca suveranitate internă cât și ca suveranitate externă.

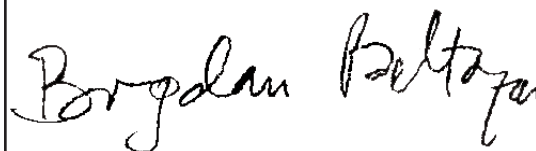
Suveranitatea internă presupune însușirea puterii statului de a-și impune comandamentele tuturor persoanelor și grupărilor umane de pe teritoriul său, fără a putea fi mărginită în libertatea ei de acțiune de o autoritate superioară sau concurentă.

Suveranitatea externă înseamnă însușirea autorității publice de a reprezenta statul în raporturile sale externe în condiții de egalitate și fără vreun amestec din afară, însușire care se manifestă în special în dreptul de a încheia tratate și convenții internaționale.

² În urma semnării Tratatului de la Maastricht la 7 februarie 1992, Uniunea Europeană se sprijină pe trei "piloni" fundamentali: Comunitatea Europeană (CE), Politica Externă și de Securitate Comună (PESC) și cooperarea în domeniile Justiției și Afacerilor Externe (JAI). JAI este un element al UE bazat pe competențe mixte (interguvernamental), iar cooperarea în această materie a fost aprofundată prin Tratatul de la Amsterdam, care integrează în *acquis-ul comunitar* și Acordul Schengen.

CINE NE CITEȘTE:

Citesc cu mare plăcere "Sfera Politicii" fiindcă de multe ori, prin analizele sale "eretice" și "iconoclaste" îmi contrazice multe idei primite necritic și-mi luminează cotloanele spirituale unde se strâng platitudinile auzite sau citite în grabă în alte părți.

Bogdan Baltazar

Președintele

**Băncii Române pentru Dezvoltare,
Groupe Société Générale**

ȘTEFAN DEACONU – absolvent al Facultății de Drept, Universitatea București, este *expert parlamentar* în cadrul Senatului României și membru al Centrului Sud-Est European de Drept Constituțional de la Atena.

Memoria care nu iartă

SABIN DRĂGULIN

MOTTO: Oare un popor care a călcat în picioare și a distrus atâtea generații obținând astfel ca omul să renunțe la gândire și să-și piardă memoria... va putea vreodată să se însănătoșească?

Nadejda Mandelștam

Izbucnirea revoluției române la Timișoara în ziua de 16 decembrie 1989 a însemnat începutul prăbușirii regimului totalitar comunist. Populația orașului care s-a revoltat împotriva clanului Ceaușescu și a Partidului Comunist Român a aprins scânteia revoltelor populare din toată țara. Caracterul urban al mișcărilor revoluționare din decembrie 1989 este de necontestat angrenând cu precădere marile orașe. Această realitate istorică va avea repercusiuni asupra consolidării regimului democratic în România. În noaptea de 21-22 decembrie 1989 la București, în fața hotelului Intercontinental, manifestații au creat istoria. Acele ore au însemnat pierderea legitimității regimului care se prezenta în fața propriului popor ca reprezentând interesele muncitorilor și țăranilor. Această pierdere a suportului popular este totală și definitivă din momentul în care liderii comuniști au luat decizia de a îneca în sânge revoltele. Evenimentele care au urmat, fuga cuplului Ceaușescu, preluarea puterii de Consiliul Frontului Salvării Naționale, moartea lui Nicolae Ceaușescu și a Elenei Ceaușescu sunt urmarea firească a revoltei populare îndreptată împotriva unui regim politic care a pervertit timp de 44 de ani valorile naționale. Noua putere instituită s-a legitimat ca fiind produsul revoluției. Una din măsurile luate la presiunea populației a fost

interzicerea Securității, aceasta fiind considerată Poliția Politică ce a servit cu slugărie interesele personale ale potențailor comuniști. Activitatea acestei instituții în România începe în anii tulburi ai sovietizării și comunizării statului român de după încheierea celui de-al doilea război mondial. Ocuparea țării de către Armata Roșie a însemnat eliminarea regimului democratic parlamentar și a valorilor burgheze capitaliste. Construită după modelul N.K.V.D-ului (serviciul omolog sovietic), Securitatea, prin direcțiile sale speciale, a dus un adevărat război cu poporul român. Anchetele, arestările, delatiunile sunt instrumente specifice unui regim totalitar folosite pentru a controla individul. Demersul oricărui regim totalitar este de a distruge solidaritatea de grup cu scopul atomizării sociale. Astfel individul se află la discreția instituțiilor statului. Partidul Comunist Român, ca partid unic, a impus luarea unor măsuri care au influențat viața a milioane de oameni. Dosarele, pe care ofițeri ai Securității le deschideau, au afectat destinul mai multor generații. Aceste practici au continuat să existe până în data de 22 decembrie 1989.

România nu a fost un caz singular, în Europa Centrală și de Est și celelalte state comuniste ale imperiului sovietic s-au con-

fruntat cu situații asemănătoare. În funcție de propriile realități interne, modelul marxist-leninist-stalinist s-a impus în mod diferit.

Anul 1989 a prilejuit bascularea guvernelor comuniste în toate aceste state. Popoarele din aceste zone nu doreau reformarea sistemului comunist, voința acestora era de a se reîntoarce la democrație și capitalism. Pornind de la principiul moral al regenerării sociale, aceste state au luat decizia înființării unor instituții speciale, subvenționate de stat, care să permită tuturor cetățenilor accesul la propriul dosar. Cunoașterea trecutului a fost considerată una dintre cele mai importante reparații morale care au putut fi aduse cetățenilor ce au avut de suferit datorită persecuțiilor politice. În Germania, pastorul Gauk a determinat înființarea unui institut care să aibă o dublă menire, să permită cetățenilor germani accesul la propriul dosar și să fie un centru de studiere a istoriei prin prisma materialului de arhivă existent.

Înființarea unei instituții similare în România a fost un proces lung și dificil. Revoluția din decembrie 1989 a generat două tipuri de elite. O elită s-a coagulat în jurul Consiliului Frontului Salvării Naționale și ulterior a Frontului Salvării Naționale, fiind alcătuită din foști activiști de partid și tineri intelectuali comuniști. A doua elită, concurentă, a provenit din rândurile foștilor membri ai partidelor istorice, foști deținuți politici, care au înființat Partidul Național Liberal și Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat. Aceste elite s-au aflat într-o continuă luptă pentru putere angrenând în mod organic și spațiul civic. Prin natura evenimentelor care au urmat după data de 22 decembrie 1989, manifestații și contramanifestații, mineriadele, fenomenul Piața Universității, cele două elite au dus o politică a excluderii. Astfel în loc ca statul român să se bazeze pe elite unificate, care să-și propună realizarea unei

politici comune, indiferent de cine câștigă și deține puterea politică, a cunoscut două elite dezbinat care nu se acceptau reciproc. Politica excluderii a impus amânarea înființării unei instituții care să inducă moralitatea în spațiul public. Politicienii proveniți din fostul F.S.N vedeau în această instituție o armă politică care le poate afecta interesele în timp ce membrii opoziției istorice nu aveau pârghiile puterii pentru a putea determina o hotărâre favorabilă. Victoria în alegerile parlamentare și prezidențiale din noiembrie 1996 a C.D.R și a lui Emil Constantinescu părea să dea câștig de cauză acelor care doreau regenerarea morală. Ulterior, din luptele interne care au apărut între grupurile parlamentare din Camera Deputaților și Senat, s-a observat că există rezerve la adoptarea unei legi care să determine înființarea unei astfel de instituții inclusiv în rândul parlamentarilor C.D.R.

Inițiativa depunerii unui proiect de lege în acest domeniu a aparținut unui fost deținut politic, Constantin Ticu Dumitrescu, parlamentar C.D.R. Pe data de 9 decembrie 1999 este publicată în Monitorul Oficial Legea numărul 187. Forma acestui act juridic este diferită în mod substanțial față de proiectul inițial. Forma finală a legii reflectă compromisul realizat între partidele parlamentare din legislatura 1996-2000. Reflectarea acestei situații poate fi observată cu ușurință în preambulul textului de lege. Fraza de început "Puterea comunistă instaurată în România începând cu data de 6 martie 1945" a fost înlocuită cu "În perioada dictaturii comuniste". La prima vedere această înlocuire poate fi considerată o banală reformulare. Nimic mai fals. Dacă în prima variantă era clar specificat momentul în care Partidul Comunist Român, prin intermediul Poliției Politice, a început să încalce drepturile cetățenești, în forma finală este impusă o

formulă vagă, care diluează conținutul. Această metodă este o formă prin care cercuri direct interesate existente în fiecare partid politic cu rădăcini în vechiul regim, încearcă să relativizeze anumite realități istorice. Articolul 7, care reglementează denumirea instituției chemată să asigure tuturor cetățenilor accesul liber la propriul dosar este greșit publicat. În acesta se arată: “Pentru aplicarea prevederilor prezentei legi se înființează Consiliul Național pentru Studiarea Arhivelor Securității, ca poliție politică, cu sediul în municipiul București, numit în continuare Consiliu”.² Introducerea sintagmei “ca poliție politică” între două virgule identifică CNSAS cu o realitate care este opusă menirii sale. Această greșală ar fi putut conduce la trecerea în afara legii a instituției. Din fericire această greșală de formulare nu a fost observată de adversarii legii. Parlamentul României, în ședința comună a Camerei Deputaților și a Senatului din data de 16 mai 2000, a corectat această greșală odată cu adoptarea Regulamentului de organizare și funcționare a CNSAS³. Noua formulare este “Se adoptă Regulamentul de organizare și funcționare a Consiliului Național pentru Studiarea Arhivelor Securității ca Poliție Politică”. Eliminarea virgulei buclucașe reda la 5 luni de la adoptarea Legii 187 statutul de instituție menită să desconspire activitatea fostei Securități.

Apariția legii și a Regulamentului de funcționare nu a însemnat și începutul activității. Acordarea unui sediu adecvat a fost o mare problemă. După ce în prima repartiție se acorda un spațiu la subsolul unei gogoșerii s-a reușit cu “mari eforturi” disponibilizarea a trei camere în Palatul Parlamentului în data de 13 martie 2000. Până pe 8 ianuarie 2001, când CNSAS s-a mutat în noul sediu, nici măcar o singură persoană nu a putut, din motive de spațiu, să-și vadă

propriul dosar. În organigrama inițială pe anul 2000 au fost prevăzute 280 de posturi (care includeau și cei 11 membri ai Colegiului Consiliului). Aceste locuri nu au fost niciodată ocupate. Ulterior, în anul 2001, numărul de posturi (incluzând membrii Colegiului) s-a redus la 196.

Pierderea a 30% din numărul total de angajați are la bază hotărârea guvernului Adrian Năstase de a reduce numărul funcționarilor publici. Activitatea Consiliului este îngreunată de faptul că nu deține (ca în cazul german) în custodie arhivele. Actualmente dosarele sunt deținute de S.R.I., S.I.E. și M.Ap.N. Cu trecerea timpului numărul de cereri depuse la C.N.S.A.S. pentru studierea propriilor dosare a crescut. Dacă până în decembrie 2000 au fost depuse 286 de cereri, în primele șase luni ale anului în curs cifra s-a mărit la 3.22⁴. Din păcate numărul celor care efectiv și-au studiat dosarele este foarte mic. Doar 90 de persoane au primit dosarele de la S.R.I., S.I.E. și M.Ap.N. Procedura greoaie de transfer între C.N.S.A.S. și aceste instituții a determinat limitarea numărului de persoane. Reducerea cu 30% a numărului de angajați a fost puternic resimțită de direcția de investigații, inima C.N.S.A.S.-ului.

Imperfecțiunile legii au provocat disfuncții în activitatea Consiliului. Parlamentul, prin intermediul Comisiei parlamentare pentru controlul S.R.I., și-a asumat responsabilitatea amendării Legii 187. Pentru aceasta s-a înființat o comisie formată din reprezentanții ai C.N.S.A.S., ai S.R.I. și S.I.E. care va formula amendamente.⁴ Posibilitatea modificării legii reprezintă o utilă ocazie pentru cei care doresc stoparea accesului la dosare să ceară desființarea Consiliului. Daniela Buruiană, vicepreședintele Comisiei S.R.I., a declarat că intenționează ca în sesiunea parlamentară din toamnă să ceară abrogarea Legii privind accesul la propriul

dosar.⁵

Aceste atacuri au vizat trei aspecte: legea poate genera conflicte între oameni, Consiliul este supradimensionat numeric și consumă de la buget sume uriașe. Realitatea impune următoarele date: până acum accesul la propriul dosar nu a generat violențe, numărul posturilor este de 196 în timp ce în Germania la institutul Gauk lucrează 3.000 de angajați iar bugetul pe 2001-2002 este ridicol, însumând 83.900.000.000. lei, în condițiile în care fiecare guvern al României a dat mii de miliarde pentru acoperirea pierderilor între-prinderilor nerentabile.

Menținerea în viață a C.N.S.A.S.-ului se înscrie în mesajul pe care Nadejda Mandelștam l-a transmis întregii lumi. Numai prin cunoașterea adevărului despre istoria regimului comunist românesc de către toți cei care doresc să trăiască în libertate se poate consolida un sistem de valori care să împiedice reîntoarcerea în întuneric. Cei care vor să ascundă adevărata față a celor care ne-au distrus elitele nu sunt decât personaje ale trecutului.

NOTE

¹ Monitorul Oficial al României, Lege privind accesul la propriul dosar și desconspirarea securității ca poliție politică, Anul XI, Numărul 603, p.1.

² Ibidem, p.3.

³ Idem, Hotărâre pentru adoptarea Regulamentului de organizare și funcționare a Consiliului național pentru Studierea Arhivelor Securității ca Poliție Politică, Anul XII, Numărul 244, P.1.

⁴ Rodica Daniciuc, C.N.S.A.S., SRI și SIE vor să modifice legea accesului la propriul dosar, **România Liberă**, 25. 05. 2001

⁵ Luminița Costali, Oana Stancu, PRM propune abrogarea legii Ticu , **Jurnalul Național** 17. 07. 2001

CINE NE CITEȘTE:

Sunt deosebit de mulțumit de câte ori deschid "Sfera Politicii". Ținuta revistei, sobrietatea și profesionalismul ei, numele prestigioase ale colaboratorilor, tematicile actuale, reprezintă adevărate îndemnuri la o lectură interesantă.

ANDREI CHIRICĂ

Andrei Chirică

Președintele S.C. MobilRom S.A.

SABIN DRĂGULIN – absolvent al Facultății de Istorie, Universitatea București, Doctorand în cadrul "Institutului de Istorie – A. D. Xenopol", Iași, Profesor. Student an III, Științe Politice, în cadrul Facultății de Științe Politice și Administrative, Universitatea București.

Sacrificiul Bisericii Ortodoxe Române

CRISTIAN GALERIU

Biserica ortodoxă a ajuns la situația critică în care orice spune poate fi folosit împotriva sa. Mai bine te aperi ca Iisus, nerostind în fața guvernatorului nici o vorbă, decât să invoci în fața președintelui argumente de cler răspopit, cum a procedat sinodul, care din proprie inițiativă a dovedit că nu-și cunoaște nici măcar meseria de preot, ca să nu mai vorbim de propriul trecut, cel păcătos.

Acum câteva săptămâni opinia publică a asistat copios cum ierarhii ortodocși au făcut presiuni asidue pretinzând că prin deconspirarea propriilor lor dosare s-ar încălca două lucruri. Unu: “separarea bisericii de stat” (binedispunându-l pe președintele-patriarh Iliescu, care le-a ținut imediat isonul, cum era și normal pentru un liber-cugetător, consfințind ideea că, da, e un adevăr sacru: “Biserica nu face parte din structurile statului”). Doi: că prin Legea Ticu – poate n-o să vă vină să credeți – s-ar încălca totodată “sfânta taină a spovedaniei”. Toate ca toate, dar până aici! Adică ar putea să mai existe dileme, dacă Împăratul Constantin cel Mare, oficializând religia ortodoxă și numind-o de stat, n-a făcut-o cumva să se simtă – începând de prin anul 300 până azi – o biată musafiră nepoftită, dar să faci apel la taina spovedaniei pentru a păstra taina dosarelor de la securitate

e o eroare profesională fără seamăn.

În primul rând, taina spovedaniei este orală, iar cea a dosarelor este scrisă. Să le fi scăpat acest amănunt preliminar? Nu poți obliga hârtia să păstreze tăcerea, zău. Nu mai este așadar vorba despre taina spovedaniei aici, din moment ce ritualul spovedaniei presupune doar a mărturisi prin viu grai și a asculta, nicidecum a consemna în vreun catastif spovedania celui care tocmai i-a încredințat-o prin tine lui Dumnezeu. Să confuzi taina spovedaniei duhovnicești cu confidențialitatea delatunii de la securitate, făcute în scris, e nu doar o depășire a jurisdicției, ci chiar un abuz: cele două taine nu aparțin aceluiași nivel ontologic, nu coroborează. Nu există un Berevoiești pentru oralitate, de pildă.

În al doilea rând, Sinodul a pretins că o instituție laică, respectiv CNSAS, care nu are nici un legământ cu Dumnezeu, ar fi de asemenea obligată să păstreze taina spovedaniei. Or, comisia NU este obligată să păstreze taina spovedaniei sau mai știu eu ce altă taină, dimpotrivă, este mandatată să spulbere toate tainele. Zeloșii din biserică au sugerat că prin exercitarea acestei funcții normale s-ar aduce un prejudiciu sub raportul violării tainei spovedaniei în sânul bisericii. Această ipoteză absurdă ar presupune că

istoricii din Comisie ar avea vreo putere oarecare să oblige pe actualii duhovnici să spună ceva despre păcatele pe care credincioșii le-au săvârșit și apoi le-au mărturisit în taină. Asta făcea Securitatea, de aceea s-a ajuns unde s-a ajuns, la o lege împotriva Securității, și nu împotriva Bisericii.

Ca să facem și mai evidentă cât de deplasată a fost nu numai inițiativa dar și argumentația sinodală, să mai precizăm o chestiune de logică simplă, sperăm nu din cale afară de dificilă pentru înaltele fețe bisericești. Prin publicarea listelor cu colaboratorii securității recrutați din rândul preoților se va aduce la cunoștința opiniei publice nu conținutul respectivelor note informative date organelor de stat ci pur și simplu faptul că autorii lor au violat taina spovedaniei¹. Așadar, în cazul cel mai rău, al unui duhovnic care a turnat la securitate ceea ce îi spuneau în taină credincioșii sub poală, iar acesta este incriminat de către un angajat al statului, membru al CNSAS, nu se aduce nici o lezare tainei în sine, din partea lui Onișoru² sau a altcuiva, ci, dimpotrivă, este în mod adiacent tras un semnal de alarmă în privința slabei sale păstrări. Taina va rămâne taină, vrând-nevrând.

De fapt, argumentul cu violarea tainei nu reprezintă o improvizație de ultim moment, nechibzuită, disperată și trasă de păr a sinodului, ci o stratagemă învechită deja, care a funcționat din plin la formularea textului de lege. Au existat două proiecte legislative: Ticu-Cervenii pe de o parte, și Ioan Moisin pe de altă parte. În timp ce primul susținea că publicarea dosarelor slujitorilor Bisericii nu trebuie făcută, pentru a nu distruge rolul lor în viața morală a societății, senatorul PNȚCD Moisin considera prin proiectul său de lege că trebuie publicate urgent dosarele tuturor ierarhilor, indiferent de cultul din care fac parte.³ Că biserica a beneficiat de un Avocat al

Diavolului (în cazul lui Cervenii: de un avocat pur și simplu) mai treacă cu vederea, dar ce nu se cade este ca sinodul să renunțe să mai fie apărat de terți, transformându-se pe sine într-un Barou al Diavolului.

Dacă, spre deosebire de trecut, patriarhii nu mai sunt amenințați de stăpânitori cu scoaterea ochilor, ei au fost până mai ieri amenințați cu scoaterea la iveală a trecutului lor mânjit. Dar astăzi, când, în mod fortuit, dosare compromițătoare au ajuns până la urmă în mâinile presei, de ce mai funcționează șantajul?! Cred că cineva folosește magia neagră împotriva bisericii ortodoxe, altfel nu-mi explic. Taina spovedaniei este privilegiul duhovnicului de a păstra taina și nu reprezintă dreptul păcătosului de a păstra taina asupra propriilor păcate, în special înainte de a merge la duhovnic. Taina spovedaniei este până la urmă o anti-taină, un auto-denunț, o relație limitată cu oprobiul public. Și este urmată de ispășire, invariabil. Nu taina, ci ispășirea doare.

Membrii Sfântului Sinod ar fi trebuit să vadă în deconspirarea dosarelor nu că se încalcă taina spovedaniei, ci că preoții au făcut poliție politică, adică și-au ratat cariera⁴. Din moment ce taina și jurământul fuseseră încălcate, și toată suflarea securistică știa ce e important, mai contează acum o a doua deconspirare?! Contează, desigur, dacă vrem să-i privim direct în ochi și nu doar sub poală pe respectivii duhovnici. Dar, moralmente, răul e deja făcut, preoții aceia, mulți-puțini, sunt deja cu sufletul vândut, iar enoriașii-ceiturnați cu ale lor păcatele ispășite, dar... neortodox.

Să presupunem că avem, de fapt, de a face cu un sacrificiu al Bisericii Ortodoxe, obișnuită, ca și trup al lui Hristos, să ia asupra sa toate păcatele – doar de aceea încearcă să-și atragă atât de nefast atenția publică asupra ei! În nici un caz nu poate cumula maximul de

vină, chiar dacă pretinde – respectând când jocul democratic, când pe cel bizantin – că dorește să nu fie discriminată și să fie lăsată la urmă, dacă nu chiar scoasă de tot, din istoria responsabilităților umane. Se împăunează cu vina, face exces de secretomanie, mută munții din loc, și uite așa se lasă îngropată sub dosare compromițătoare.

Dar mai compromițătoare decât dosarele este atitudinea de a amesteca cele sfinte cu cele lumești, folosirea tainei ca scut împotriva propriei vini sau propriului merit securistic, depinde. Ar fi o obrăznicie din partea bisericii să-și închipuie că tăinuind pe cei care au încălcat taina spovedaniei ar face altceva decât să inducă în eroare pe enoriași. Adică preoții respectivi au încălcat taina, spovedindu-se la Securitate, iar acum și-au adus aminte că e o taină – doar între ei și Dumnezeu. Păi dacă Securitatea a fost Dumnezeu lor – ce să le fac?!

Cât despre elucubrația cu “biserica nu face parte din stat”, ei bine... comuniștii, oricât și-ar fi dorit un stat laic, n-au avut tupeul să o declare atât de fățiș. Biserica e atinsă grav, din moment ce renunță la obsesia ei cea mai puțin... paradisiacă! Auto-exorcizarea această comică, realizată, culmea, prin solicitarea statului, prin apel la puterea lui supremă, prezidențială, aduce *instituția* bisericească cu mii de ani înapoi, situând-o practic în afara lumii. Unde ne sunt catacombele, vă rog?! Pe vremea neralierii la stat, creștinismul era o sectă. Se speră cumva într-un nou sectarism?! Ce n-a reușit comunismul prin secularizare 50 de ani, a reușit clerul ortodox român într-o singură zi: declarând că biserica română este separată de... stat. Biserica-mamă a devenit un paria. Mă aștept să o văd transformându-se integral într-o armată de preoți-cerșetori, care să se împărștie eventual prin Africa și să practice acolo apostolatul. Mai ales că, după separare,

slujitorii ei nu vor mai avea decât de renunțat la salariile bugetare, ca mântuirea să fie gata.

Această cumițire, această revenire la ezoterismul inițial al Bisericii e atât de ridicolă, încât a stârnit sprijinul automat al Puterii. Ateii ar putea răspunde sofismului de ultimă oră al bisericii cu unul și mai bine ticluit: “Noi nu avem nimic de a face cu biserica; așadar suntem oameni de stat!” Președintele a început să joace alba-neagra afirmând că listele colaboratorilor Securității sunt liste negre, iar apoi retractând cum că ar fi liste negre. În orice caz, preoții se simt pe lista neagră. Dar e absurd, pe a cui listă neagră să se simtă – din moment ce ei reprezintă autoritatea morală supremă? Pe lista neagră a lui Dumnezeu? Legea Ticu nu este o lege a lustrației, oricât de mult am fi dorit acest lucru. De fapt, cred că BOR tânjește după un cezaropapism de tip nou, în care primul-ministru, parlamentul și președintele ar trebui să o absolve de păcate. Chiar asta nu se poate: să inversăm ordinea morală, pentru numele lui Dumnezeu!

Cu toate că ar fi trebuit să-l privească cu suspiciune de la bun început, biserica a recunoscut, involuntar, că a colaborat peste necesitățile ecumenice cu statul. Și-a denunțat singură vina: nu poți să soliciți să te retragi de undeva dacă nu ai fost măcar prezent acolo, nu poți divorța de stat dacă nu ai fost măcar în concubinaj cu el. Ba mai mult, dând ordine statului, biserica dovedește într-o manieră aproape catolică nu că ar dori să se delimiteze de stat, ci că dorește să fie o suverană a lui!

Pe vremea comuniștilor funcționa următorul principiu de departajare dintre stat și biserică: “Dețineai un post, nu țineai post”. Apoi, de când cu Pacea de la Cozia, consfințită pompos la mănăstire, se crease impresia că respectiva departajare tocmai e pe cale să se corijeze. Dar Biserica a fost de fapt folosită de primul-ministru, la modul în care există

Trupe Speciale și Parohii Ordinare, iar el poate alege, în general prost.

Dacă pe vremea comuniștilor patriarhul nu întreprindea nimic împotriva amestecului Statului Român în afacerile interne ale cultelor, era probabil pentru că, pe când i se demolau instituțiile fundamentale, respectiv bisericile, “statul ortodox” deținea rangul de stat vasal. Acum, se pare, el încearcă să-și autoproclame autonomia. Cu ajutorul președintelui Iliescu, cel mai evlavios om al României. Mafia cu țigări și BOR ce mai încearcă să amestece președinția în afacerile lor interne. Economia subterană și economia divină, iarba dracului și poliflora din dosarul de canonizare al Patriarhului – iată cele două state în stat, cu legea lor sfântă a tăcerii, prin care se apără secretele zise de “stat”, sau personale, nu am înțeles prea bine. Dar să nu falsificăm istoria. Așa cum noi românii suntem un “Bizanț după Bizanț”, tot astfel și biserica noastră națională se integrează armonios în stat, indiferent de pretențiile sale mai noi. Se spunea despre biserica bizantină că reprezenta un departament al statului imperial. Ei bine, acum acest departament e cât se poate de real, și se numește al cultelor. Integrarea bisericii în stat e atât de evidentă încât negarea acestei realități e deja o subminare a statului, nu doar a bisericii. Cu toate acestea, manevrele echivoce ale BOR au dat rezultate, președintele Iliescu și BOR realizând un concordat foarte suspect. *Președintele Ion Iliescu consideră că Legea accesului la dosarele fostei Securități a încălcat principiul constituțional al neamestecului statului în treburile Bisericii. Șeful statului a declarat că Biserica nu face parte din structurile statului, separația Bisericii de stat fiind “un principiu constituțional”. Președintele Iliescu a subliniat că nici o instituție de stat “nu poate decide în materie de Biserică”, și, din acest punct de vedere, Legea Ticu “a*

greșit”. Iliescu a precizat că aceste afirmații privesc legea “ca principiu” dar a refuzat să comenteze detaliile referitoare la posibilitatea ca preoții să fie scoși de sub incidența legii accesului la dosare – extras Ziua, iulie 2001. Despre ce principiu constituțional vorbește președintele Iliescu? Cumva acela al libertății de conștiință, consfințit prin articolul 29^s? Păi cum ar trebui să reacționeze un stat care dorește să asigure libertatea de conștiință în fața unor fapte care au strivit nu doar principiul libertății de conștiință ci chiar libertatea de a merge până la piață, prin domiciliu forțat și/sau închisoare – efecte ale turnării la securitate din partea preoților inclusiv? Articolul 29 este luat de șeful statului ca pretext pentru apărarea unor fapte totalitare. Este ca și cum Diavolul ia în mână instrumentele lui Dumnezeu.

După două mii de ani de pasivitate, biserica română reacționează. Semn rău... Se spune că ortodoxia nu e deloc o biserică luptătoare, ci rugătoare. Dar se pare că fortuita coaliție Ticu Dumitrescu & frații Catalan i-a pus acesteia sabia în mână. Sfântul Sinod s-a luptat furibund pentru exceptarea (a se citi: excluderea) preoților și ierarhilor de la Legea deconspirării. Și-a sacrificat pentru asta 2000 de ani de tradiție. Cică ar fi fost încălcată taina spovedaniei... Deși, tocmai, după ce este publicat dosarul de la securitate al unui preot, degeaba s-ar mai spovedi acesta, pierdere de timp; se știe și iar se știe – ce să mai spui în fața duhovnicului, după ce o lume întregă a aflat?! Așadar, considerăm că prin deconspirarea dosarelor de la securitate, nu se încalcă, ci se facilitează serviciul spovedaniei, fiecare preot fiind obligat de conștiința publică – dacă nu și de a sa personală – să mărturisească tot ce ar fi putut rămâne nemărturisit, și astfel să fie mai aproape de redempțiunea divină. Nu va mai exista inhibiția că cineva ar putea afla despre

păcatele tale, din moment ce s-a aflat, și astfel nu va mai exista nici o reținere sufletească să te împărtășești cu inima ca lacrima, chiar și dacă ai dosarul ca smoala.

În concluzie, nu numai că am demonstrat argumentația neinspirată a bisericii, dar am atras atenția că, decât să aduci argumente debile mai bine îți faci mea culpa la timp, și lași dosarele să confirme că ești chiar fără de păcat. Biserica s-a simțit însă cu musca pe coroana patriarhală și cu taina vândută pe 30 de arginți.

NOTE

¹ Cităm din Legea Ticu: “În termen de 60 de zile de la primirea cererilor și de la verificările de rigoare, Consiliul comunică în scris solicitantului dacă persoana a fost sau nu colaborator. Dacă persoana verificată contestă concluziile Consiliului, le poate ataca la Curtea de Apel”.

² Dl. Onișoru, în paranteză fiind spus, fiind oricum loial BOR – cităm din Ziua, 21 iulie 2001: “Vicepreședintele PD Vasile Nistor, secretar al comisiei SRI, îi solicita președintelui colegiului CNSAS, Gheorghe Onișoru, să informeze opinia publică despre situația reală a verificării dosarelor Sfântului Sinod și ale conducerilor celorlalte culte, arătând într-un comunicat de presă, remis ieri agenției Mediafax, că PD este consecvent poziției sale potrivit căreia trebuie “să fie cunoscuți acei slujbași ai bisericii care și-au încredințat serviciile unui sistem care a zdruncinat din temelii ființa poporului român”. Comunicatul adaugă că președintele colegiului CNSAS, Gheorghe Onișoru, și-a sfidat colegii, acceptând ca dosarele preoților să fie cunoscute doar la cererea Sinodului”.

³ Ioan Moisin: “Proiectul meu a fost inițiat pentru a se elimina toate suspiciunile din rândul credincioșilor, indiferent de cult, în legătură cu colaborarea ierarhilor cu Securitatea și a conducătorilor de comunități locale. Deci, inițiativa mea se referă atât la preoții din țară, cât și la cei din străinătate(...) Nu am cerut înființarea unui institut, ci să se prezinte dosarele Patriarhului, episcopilor, protopopilor, preoților. În primul și în primul rând cei care au colaborat cu Securitatea au încălcat taina spovedaniei. Am auzit voci de ierarhi care consideră că proiectul meu urmărește să dea o lovitură Bisericii Ortodoxe. Cred că este o manipulare, deoarece acesta se referă la toate cultele și nu vorbește nicăieri de inițiativă îndreptată exclusiv împotriva ortodocșilor(...) Nu este vorba de o răzbunare, ci de o purificare spirituală. Curățenia trebuie să înceapă întâi cu înaltele fețe bisericești și să continue până la preoți,

indiferent de cult. Eu recomand, precum a făcut Î.P.S. Nicolae și P.S. Andrei, o spovedanie publică. În momentul în care mai mulți ierarhi sunt acuzați de colaborare cu securitatea iar unii chiar cu K.G.B.-ul, iar aceștia nu dau nici un răspuns, asta rămâne în conștiința publică. Am vorbit chiar zilele trecute cu liderul rezistenței din Făgăraș, Ion-Gavrilă Ogoreanu, care mi-a confirmat că mai multe lucruri spuse la scaunul spovedaniei au ajuns la securitate”.

⁴ Mircea Dinescu a declarat pe 21 iulie 2001 “noi (n.r. – membrii CNSAS) nu suntem puși să ne ocupăm de biserică, nici de popi, ci de cei care au făcut poliție politică, și dacă nu sunt dezvăluite toate dosarele și toți cei care au turnat la Securitate, atunci Colegiul nu-și mai are rostul” și “Cred că este spre binele Bisericii ca preoții care au fost securiști să fie deconspirați. Oamenii vor avea cu atât mai mult încredere în Biserică dacă vor ști că nu mai sunt turnători printre cei cărora se spovedesc”.

⁵ Articolul 29, paragraful 5: Cultele religioase sunt autonome față de stat și se bucură de sprijinul acestuia inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în spitale, orfelinate, armată etc.

CINE NE CITEȘTE:

Pentru a înțelege realitatea social-politică din România, așa cum este judecată de analiști, este obligatoriu să citești și Sfera Politicii. Pot fi sau nu de acord cu opiniile expuse aici, dar calitatea analizelor te îndeamnă la un dialog serios cu autorii.

Daniel Dăianu

Fost ministru de finanțe al României

CRISTIAN GALERIU – Jurnalist, Masterand în Politici Publice, Facultatea de Filosofie, Universitatea București. A colaborat la **Cotidianul, Ziarul Financiar, Universul, Luceafărul.**

Democrație, bani, politică. Fondurile partidelor politice

DIANA NIȚULESCU

Necesitatea unui nou cadru legislativ

Democratizarea societății românești presupune promovarea și sprijinirea pluralismului politic, a asocierii politice, o necesitate care este transpusă în diferite dispoziții și practici. Un prim exemplu îl constituie acordarea unui mandat de deputat pentru toate organizațiile minorităților naționale care nu au obținut numărul necesar de sufragii în alegeri pentru a fi reprezentate în Parlament (articolul 59 alin. 2).

Cel de-al doilea exemplu – sprijinul financiar acordat de stat formațiunilor politice și anume acordarea de subvenții directe și indirecte, în funcție de anumite criterii.

Suprapunerea partid unic–stat a însemnat gestionarea tuturor resurselor de către Partidul Comunist, situație care s-a schimbat după 1989. Până în 1996 partidele nu au avut un cadru legal suficient elaborat de acțiune și organizare (Decretul-Lege nr. 8 din 1989 privind înregistrarea și funcționarea partidelor politice, Legea nr. 70/1991 privind alegerile locale, Legea pentru alegerea Camerei Deputaților și Senatului nr. 68/1992 și Legea pentru alegerea Președintelui României nr. 69/1992). Prin adoptarea Legii nr. 27/1996 s-a încercat completarea reglementării activității și finanțării partidelor politice, mai exact reglementarea provenienței fondurilor și controlul acestora. Utilizarea resurselor, controlul și sancțiunile

pentru o gestionare frauduloasă au fost ignorate, cu sau fără intenție.

Astfel, în plin proces de reformare și democratizare a statului român, banii organizațiilor politice au devenit un secret bine păstrat de politicieni, reprezentanți ai media și oameni de afaceri. Prevederile lacunare au încurajat finanțarea ilegală a organizațiilor politice și a candidaților, corupția politică, compromițând instaurarea și funcționarea statului de drept.

Insuficienta responsabilizare a clasei politice față de cetățean, în dubla sa calitate de elector și contribuabil este rezultatul concertat al câtorva factori:

1. imaturitatea clasei politice;
2. lipsa respectului față de alegători din partea politicianilor și față de cetățean din partea celorlalți actori implicați activ sau pasiv în finanțarea ilegală;
3. lacunele cadrului legislativ în domeniu;
4. lipsa de informare și de reacție a societății civile românești atomizate și măcinate de interese și orgolii individuale;
5. complicitatea beneficiarilor utilizării fondurilor de către formațiuni și candidați (și anume mass-media, firmele de PR și advertising, tipografii, etc.).

Teoretic, organizațiile politice trebuie să promoveze principiile și valorile democratice. Dar în practică, imixtiunea intereselor de grup și

a celor economice prevalează binele comun. Statul român nu este o excepție. Cele mai puternice state democratice, cu tradiție și un cadru legislativ elaborat, se confruntă cu scandaluri de corupție politică datorate finanțărilor ilegale și/sau unor gestionări frauduloase a fondurilor de către partide și candidați.

Problema este unde poate fi trasă linia și se poate face distincție între participarea financiară a persoanelor fizice sau juridice la activitățile vieții politice și cumpărarea voturilor, a unor privilegii sau a unui loc pe listele electorale în vederea atingerii unui obiectiv mai mult sau mai puțin privat.

Cine trebuie să asigure controlul provenienței și utilizării fondurilor de către candidați și organizații: o structură independentă față de politic (Curtea de Conturi, care are atribuții parțiale) sau un organism parlamentar (după modelul german sau belgian)? În acest ultim caz, ar fi clasa politică românească suficient de matură?

Cine monitorizează desfășurarea campaniilor electorale din punctul de vedere al acțiunilor care implică cheltuieli pentru a le corela cu sursele de finanțare?

Sunt reprezentanții mass-media dispuși să facă publice informațiile pe care le dețin referitoare la modalitățile necontrolate de finanțare a partidelor și candidaților (1. plata serviciilor de publicitate de către oameni de afaceri, prin eludarea evidențierii contabile a surselor și utilizării fondurilor respective; 2. acoperirea costurilor de protocol pentru caravanele electorale de către persoane private sau juridice etc.).

Iată numai câteva întrebări punctuale legate de acest subiect.

*Aveți încredere în...?*²

Sondaj	Nov. 2000		Mai 2000		Nov. 1999		Mai 1999		Oct. 1996	
Instituție ³	CURS		MMT		CURS		MMT		CURS	
	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+
Președinție	77	19	77	20	74	21	60	38	-	-
Guvern	85	13	83	13	84	11	74	23	62	26
Parlament	88	9	86	9	86	10	77	20	63	23
Partide politice	86	8	83	9	82	8	77	15	-	-

Acest articol nu dorește o reluare a normelor existente, ci mai degrabă o reflecție asupra lacunelor acestora și a practicilor existente. Raportul Curții de Conturi și autodenunțarea lui Mihai Alionescu, președintele filialei din Hunedoara a federației Ecologiste din România sunt două subiecte recente foarte serioase, care oferă modalități complementare de înțelegere a importanței și necesității regândirii și reformei sistemului românesc de organizare, funcționare și finanțare ale formațiunilor politice și candidaților.

Banii formațiunilor politice au devenit un subiect la modă, în particular anul trecut. Semnalele venite dinspre mass-media (binecunoscutele scandaluri Costea, lista lui Valerian Stan) și din partea societății civile au reorientat agenda unor politicieni, devenind astfel puncte importante ale programelor electorale.

De exemplu Valeriu Stoica a lansat, în chiar ziua prezentării bilanțului mandatului său de ministru al Justiției și în plină campanie pentru alegerile parlamentare, o propunere legislativă, deși inițiativa a fost depusă în calitate de deputat PNL și a fost redactată cu concursul angajaților instituției. Prin partidul său Stoica a lansat și ideea semnării unui protocol împreună cu celelalte formațiuni, un acord prin care părțile să se angajeze să asigure transparența provenienței și utilizării fondurilor pentru campanie și să susțină adoptarea prioritărilor legislative amintite. Acest demers, conform declarațiilor, ar fi făcut parte din procesul de asanare a clasei politice românești, deoarece cetățenii au o părere foarte puțin favorabilă despre partidele și formațiunile politice¹.

Cum se poate observa, gradul de încredere descrește înregistrând în noiembrie 2000 cel mai scăzut nivel din perioada 1996-2000. Anul trecut, numai Președinția, astăzi Administrația Prezidențială, a atins un nivel scăzut de încredere printre subiecți. În perioada mai-noiembrie, răspunsurile pozitive înregistrează o descreștere de un procent. Pentru Guvern și Parlament fluctuația este de +3% pentru răspunsurile negative. Numai partidele politice par să piardă teren; în luna noiembrie a anului trecut, 3% dintre subiecți aveau puțină și foarte puțină încredere și cu 1% mai puțin decât în mai, multă și foarte multă încredere.

Rezultatele sunt foarte elocvente și în contextul absenteismului remarcat la alegerile de anul trecut, îndeosebi cele generale, ar trebui să constituie un semnal de alarmă pentru clasa politică și pentru societatea civilă. Mai ales că acest tablou trebuie să fie relaționat cu opțiunea exprimată de mai mulți dintre subiecții unui sondaj similar din 1999, pentru regimul politic de partid unic.

Circulația fondurilor organizațiilor politice, mai mult sau mai puțin vizibilă într-un an electoral, trebuie să înceteze a mai fi un subiect de campanie. Anul trecut, argumentele unor reprezentanți ai Curții de Conturi au fost că nu doresc să fie acuzați de partizanat față de o formațiune sau alta. De aceea, deabia în acest an au întreprins o acțiune de control al rapoartelor financiare ale organizațiilor politice, care a evidențiat faptul că, toate prevederile au fost încălcate, într-o măsură mai mare sau mai mică. Aceste constatări au oferit un subiect efemer de scandal pentru reprezentanții mass-media, deveniți mult prea curând amnezici deoarece nu au remarcat și imposibilitatea aplicării unor sancțiuni. Există trei aspecte importante care trebuie aduse în discuție.

În primul rând, nu există voința

politică necesară unei reglementări reale a finanțării formațiunilor politice și a candidaților. Chiar inițiativa liberală menționată, deși reprezintă un semnal pozitiv și un progres față de stadiul normativ actual, este permisivă și cuprinde prevederi exagerate (plafoanele stabilite pentru fiecare tip de alegeri în parte) sau insuficiente (mandatarul financiar, contul bancar unic). Anul trecut inițiatorul a refuzat să își asume prevederi esențiale fără de care propunerea sa legislativă nu produce decât modificări semnificative, dar de formă și nu de substanță, actualelor reglementări în domeniu.

În al doilea rând, cetățeanul ignoră problematica fondurilor partidelor și formațiunilor politice, deși un procent important al acestora provine din subvenții bugetare, bani publici. Cel mai mare interes l-au manifestat tinerii, reprezentanții unor instituții și specialiști.

În al treilea rând, presa este divizată în două categorii: 1. cei care sunt informați și interesați de subiect pentru a observa respectarea prevederilor legale și a sancționa public încălcările constatate și 2. cei interesați de informații de senzație pentru creșterea audienței (marea majoritate).

Puțini jurnaliști doresc și au interesul de a spune public ceea ce cunosc despre proveniența și utilizarea fondurilor în beneficiul unor partide sau candidați. Căci cele mai mari costuri de campanie sunt costurile de publicitate, acestea ridicându-se la zeci de mii de dolari pentru o perioadă relativ scurtă. Tarifele practicate pentru publicitatea politică sunt speciale, iar de foarte multe ori, articolele electorale scrise de biroul de campanie sau de jurnaliști plătiți pentru aceasta, nici măcar nu sunt indicate pentru a avertiza cititorul asupra provenienței și pertinentei informațiilor. Este un fapt foarte grav care ridică semne de întrebare asupra rolului constructiv infor-

mativ și educativ al mass-media și care reprezintă, în același timp, o încălcare a dreptului de a fi informat al cetățeanului cititor.

Analiza campaniilor electorale, în special a celei din iunie 2000, a pus în evidență transformarea scenei publice românești. Fastul și noile practici de publicitate (out door, door to door, mass-media, electronice), spectaculosul care a caracterizat evenimentele de campanie se apropie tot mai mult de practicile de campanie electorală ale statelor occidentale. Și toate aceste acțiuni și tehnici de promovare sofisticate presupun costuri mai mari care trebuie să fie acoperite. Întrebarea este din ce bani pentru că, de la intrarea în vigoare a Legii nr. 27/1996, nici o lege specială nu a fost promulgată pentru sporirea fondurilor și resurselor formațiunilor politice înscrise în cursa pentru Parlament, iar prin amploarea acțiunilor este evidentă depășirea resurselor personale ale candidaților. Cum sunt “răscumpărate” anumite servicii: promisiuni referitoare la privilegii/beneficii post-electorale, favoritism...? Cum și în ce măsură interferează economicul (privat și public) și mecanismele de finanțare a partidelor și formațiunilor politice? Cum intervine deținerea unor funcții publice sau a puterii în favoarea deținătorilor în perioada electorală?

După cum am spus, nu este o situație tipic românească sau a democrațiilor tinere. State cu tradiție au cunoscut astfel de scandaluri și încă se mai confruntă cu ele.

În Italia, prin “Afacerea Măinile Curate”, anchetarea finanțării ilegale s-a finalizat cu privarea de libertatea a unor politicieni și oameni de afaceri; favorizarea și tolerarea corupției de către statul italian a condus la această stare de fapt.

În anul 1993, în Spania a fost retrasă imunitatea a doi parlamentari care au fost acuzați pentru implicarea în “Afacerea

FILESA”. De data aceasta, situația a fost determinată de existența unei economii mixte.

Germania, un stat care are o reglementare și un sistem de control stricte privind finanțarea partidelor, a fost zguduită în 1999 de cel mai mare scandal politico-financiar legat de fondurile campaniei lui Helmut Kohl și formațiunii sale CDU, deși fostul cancelar a fost și rămâne una dintre cele mai proeminente figuri ale scenei politice. Scandalul a continuat și în 2000 în cazul CDU Hesse.

În Israel, la sfârșitul lunii ianuarie 2000, a fost declanșată o anchetă pentru stabilirea provenienței fondurilor Partidului Laburist pentru campania din 1999, deși era vorba de formațiunea Primului Ministru în exercițiu.

Pentru România, crearea unui nou cadru legislativ în domeniul finanțării formațiunilor politice și în principal a campaniilor electorale este o condiție fără de care democrația nesigură este amenințată. În mod evident există și alți factori concurenți (insuficienta separare a puterilor în stat, sistemul de vot majoritar pe liste, absența mandatului imperativ pentru parlamentari, absența unei structuri de control electorale permanente etc.). Imixtiunea intereselor economice sau particulare în viața politică prin diferite “tranzacții”, donații contra unor privilegii sau promisiuni postelectorale se înscrie fenomenului în creștere de corupție politică.

Recent, Asociația Română pentru Transparență a prezentat studiul realizat de Transparency International (TI), *Indicele de percepție a Corupției (IPC)*. Acest studiu “include un număr de 91 de țări, ierarhizate în funcție de nivelul corupției funcționarilor publici și politicienilor, așa cum este el perceput de reprezentanți ai mediului internațional de afaceri și ai instituțiilor de analiză a

riscului de țară”⁴.

Concluzia celor care au realizat studiul este că *politicile anti-corupție aplicate până acum în România sunt departe de a convinge comunitatea internațională de afaceri. Mai mult, România continuă să fie percepută ca o țară al cărei mediu politic și economic este marcat de un înalt nivel al corupției. Așa cum a relevat recent analiza-diagnostic realizată de banca Mondială la cererea Guvernului României, această percepție are o strânsă legătură cu realitatea societății românești, nefiind și netrebuind să fie tratată doar ca o problemă de «imagine»*⁵.

Formațiunile politice românești sunt caracterizate de un comportament financiar necontrolat dublat de o etică îndoielnică. De aceea sunt absolut necesare elaborarea și adoptarea unor norme riguroase și specifice pentru a asigura transparența vieții politice și pentru a reda încrederea românilor în partide și instituții. Sistemul nostru politic, datorită listelor de candidați, presupune asumarea unei responsabilități mult mai mari de către clasa politică pentru a asigura corectitudinea competiției electorale.

Însă până unde poate legislativul să dezvolte cadrul normativ? Cum poate fi limitată tendința de birocratizare printr-o reglementare excesivă? Aspectele care țin de acest domeniu (finanțarea campaniilor, neutralitatea guvernului, prezența în media, libertatea de expresie, drepturile partidelor, ale formațiunilor politice și ale candidaților) sunt subiecte intens dezbătute de specialiști. Argumentele *pro* și *contra* sunt fundamentate pe experiența statelor respective. Anul trecut în Germania CDU a fost partea acuzată a unui proces la Curtea de Justiție din Hesse. În Franța finanțarea campaniei lui Jacques Chirac a fost subiectul unor dezbateri intense prezentate de media după ce a fost dată publicității o înregistrare video prin care o

persoană a mărturisit că este implicată în obținerea ilegală de fonduri. La noi, Afacerea Costea a evidențiat absența oricărui control al surselor donațiilor al căror total depășește într-o măsură foarte mare plafonul legal, sume imposibil de stabilit cu exactitate sau de depistat. Implicarea politicianilor cei mai influenți și cunoscuți, precum și interferențele intereselor economice în luarea deciziilor politice pun sub semnul întrebării funcționarea statului și existența statului de drept și au avut ca rezultat votul de neîncredere din noiembrie – decembrie 2000, cu ocazia alegerilor generale.

Banii sunt transferabili și convertibili în alte resurse (materiale, umane, informaționale etc.), ceea ce nu necesită în mod obligatoriu dezvoltarea provenienței lor, un mare avantaj pentru politic. Ca și în alte state, în România puterea grupurilor de interes și de presiune este în creștere. Pentru a asigura legalitatea finanțării formațiunilor politice și a candidaților în alegeri, este necesară reglementarea aspectelor lacunare, greu de controlat (fără a fi în mod obligatoriu ilegale sau oculate) și neprecizate de cadrul normativ în vigoare:

- finanțarea publică;
- regimul și limitarea cheltuielilor electorale;
- finanțarea privată, regimul donațiilor, al donatorilor și limitarea donațiilor;
- sistemul de control și întărirea regimului de sancțiuni.

Dacă în prezent se discută despre finanțarea partidelor, meritul revine unor organizații ale societății civile care au adus subiectul în dezbaterile publice, dincolo de campaniile din media mai mult sau mai puțin influențate politic. Asociația Pro Democrația (APD) a derulat un program național de monitorizare a provenienței și utilizării fondurilor organizațiilor politice, a asigurat expertiză pentru elaborarea propunerii legislative a lui Valeriu Stoica și a atras în

campania sa de combatere a corupției Asociația Română pentru Transparență, Fundația Academia Cațavencu și Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile. APD a sesizat ineficiența organismelor de control instituite (comisia de anchetă) și trebuia să redacteze până la sfârșitul lunii martie a.c. un proiect de lege care să modifice și să completeze cadrul normativ actual pe baza studiilor, observațiilor și rapoartelor realizate în cele 12 luni de monitorizare.

Meritul acțiunilor acestei organizații neguvernamentale constă în determinarea reprezentanților Curții de Conturi să includă în planul de acțiune pentru 2001 a activității de control al evidențelor contabile ale formațiunilor politice. Instituția a dat publicității în luna iunie *Raportul cu privire la principalele constatări rezultate din controalele asupra finanțării partidelor politice parlamentare în perioada 1 mai 1996 – 31 mai 2000*.

Pentru cei care au monitorizat finanțarea partidelor politice și a candidaților lacunele controlului sunt evidente. În primul rând nu a fost verificată decât contabilitatea de la sediile centrale, care este mai puțin relevantă ținând cont de faptul că puține partide au avut un mandatar unic și au coordonat campania din București. Marea majoritate au acordat doar niște sume de bani și materiale electorale de la centru, filialele având libertatea de a atrage fonduri și a le gestiona.

În ciuda diferitelor aprecieri la adresa conținutului acestui document, valoarea lui este deosebită din mai multe motive:

Este pentru prima oară de la intrarea în vigoare a *Legii partidelor politice nr. 27/1996* când Curtea verifică și întocmește un raport care este făcut public;

Partea a 3-a, *Concluzii și propuneri*, aduce în discuție obstacolele create de actualul cadru

legislativ și anume:

1. neclaritățile legate de unele articole de lege (termeni neexplicitați: de exemplu, salariul minim pe țară, de referință pentru efectuarea controlului diferă de la o lună la alta a aceluiași an calendaristic; Curtea a calculat plafoanele în funcție de salariul minim din decembrie 2000, deși donațiile nu au fost făcute numai în luna respectivă, ceea ce a favorizat formațiunile deoarece plafonul este net superior celui de la începutul anului 2000);
2. statutul asociațiilor și fundațiilor non-profit implicate în procesul de finanțare a partidelor politice și candidaților, deoarece aceste organizații nu sunt supuse controlului Curții de Conturi;
3. absența sancțiunilor pentru încălcările prevăzute de normele în materie.

Lista ar putea continua. După o lectură rapidă a raportului lacunele legislației sunt mai mult decât evidente, chiar frapante uneori. Acesta este cazul Partidului Național Liberal unde, în evidența contabilă, s-a înregistrat suma de 3.887,0 milioane de lei reprezentând donații aferente anului 2001. Întrebarea care se pune este când anume au fost depuși acești bani? Raportul nu precizează dacă documentele primare, respectiv chitanțele de depuneri, era datate în 2000 sau în 2001. Și dacă ar fi fost depusă anul trecut, pentru acest an, nu este niciunde precizat în articolele de lege imposibilitatea efectuării unei asemenea operațiuni. Deja această formațiune apare pe lista partidelor care au încălcat cadrul legal trebuind să restituie suma de 332,4 milioane de lei bugetului de stat.

Uniunea Forțelor de Dreapta nu a efectuat toate operațiunile de încasări și plăți prin conturi în lei și valută deschise la bănci cu sediul în România, în perioada februarie 1997 – septembrie 2000. Astfel în 17 cazuri

au fost efectuate plăți în valoare totală de 427,7 milioane de lei direct din casieria partidului, în condițiile în care în aceeași perioadă prin casierie încasările au fost de numai 255,2 milioane de lei. Diferența semnificativă (172,5 milioane de lei), conform declarațiilor trezorerului, a provenit din împrumuturi contractate în nume personal de la colegi de partid și prieteni.

Colegiul Jurisdicțional al Curții de Conturi va decide asupra confiscării sumei nejustificate contabil, dar cine va decide asupra acțiunilor trezorerului și în ce fel?

Nu sunt reglementate donațiile din partea băncilor, un aspect foarte important deoarece scandalurile legate de situația Bancorex, Băncii Columna și FNI sunt bine-cunoscute și au fost larg mediatizate.

Identitatea donatorilor nu trebuie să fie complet înregistrată, căci legea nu face precizări în acest sens. Din studierea listelor publicate în Monitorul Oficial, numai UDMR specifică datele de identificare ale donatorilor (adresă, acte de identitate).

O altă observație referitoare la omisiunile regăsite în raportul Curții de Conturi se referă la publicarea în Monitorul Oficial a listelor donațiilor depășind plafonul de 10 salarii de bază minime pe țară. Întrebările care trebuie ridicate:

1. Nivelul salariului minim la care se raportează sumele este cel din momentul înregistrării donației sau cel din momentul publicării listelor?
2. De ce nu se face distincție între listele publicate ale filialelor și listele publicate la nivel central?
3. Ce se întâmplă cu acele donații de familie, despre care suntem cu toții conștienți? Suma totală a donațiilor membrilor aceleiași familii depășește de cele mai multe ori plafonul, înregistrarea mai multor donații fiind de fapt un

artificiu? Este o modalitate ideală de a plăti suma necesară unui loc pe listele de candidați.

4. S-a efectuat o verificare și o inventariere a bunurilor aflate în sediile partidelor și corelarea acestora cu absența donațiilor în bunuri materiale?

5. Perioada mai 1999 – decembrie 2000 nu oferă tabloul real al publicării în Monitorul Oficial a listelor donatorilor cu sume mai mari de 10 salarii de bază minime pe țară, deoarece legea prevede ca termen limită data de 31 martie a anului următor. Raportul nu face nici o precizare în acest sens.

Reforma societății românești depinde în foarte mare măsură de regândirea unor concepte în raportul cu realitatea politică și socială. Apare ca imperios necesar reevaluarea **conceptului de partid politic** și redefinirea acestuia de către normele în materie, în funcție de practica ultimului deceniu.

Legea nr. 27/1996 prevede la articolul 1 faptul că *“Partidele politice sunt asociații ale cetățenilor români cu drept de vot, care participă în mod liber la formarea și exercitarea voinței lor politice, îndeplinind o misiune publică garantată de Constituție. Ele sunt persoane juridice de drept public.”*

“În activitatea lor, partidele politice promovează valorile și interesele naționale, precum și pluralismul politic, contribuie la educarea politică a cetățenilor și încurajează participarea acestora la viața publică, influențează formarea opiniei publice, formează cetățenii capabili de a-și asuma responsabilități politice, participă cu candidați în alegeri și, unde este cazul, potrivit legii, la constituirea autorităților publice, stimulează participarea cetățenilor la scrutinuri și organizează inițiativa legislativă a cetățenilor.” (art. 2, idem)

În România legea nu distinge nici

între diferitele organisme care sunt auxiliare partidelor și organizațiilor politice, cum este cazul legislației belgiene, și nici nu prevede cuantificarea voluntariatului, care este de fapt o donație de alte resurse decât financiare, cum se regăsește în legea germană.

În 1998, în Belgia, definiția “partidului politic” a fost completată în scopul extinderii prevederilor relative la finanțarea partidelor și controlul contabilității acestora și la componentele partidului⁶:

“Sunt considerate⁷ componente ale unui partid politic, organismele, asociațiile, grupările și entitățile regionale ale unui partid politic, indiferent de forma juridică, direct legate de acest partid, de exemplu:

- servicii de studii;*
- organisme științifice;*
- instituții/institute de formare politică;*
- producătorii de emisiuni politice ale unui partid;*
- instituțiile care primesc subvențiile în numele partidului;*
- entitățile constituite la nivel regional și/sau de circumscripție electorală pentru alegerile Camerelor federale și ale Consiliilor comunitare și regionale;*
- grupurile politice ale Camerelor federale și ale Consiliilor comunitare și regionale.*

Din experiența statelor cu tradiție în domeniul reglementării finanțării partidelor politice, cu precădere a campaniilor electorale, cadrul normativ în domeniu trebuie văzut ca un element în evoluție, care trebuie să fie adaptat modificărilor și noilor situații care apar în societate.

Din analiza comparată a legislației europene în materie, a reieșit că lupta împotriva finanțării ilegale a formațiunilor politice este un proces îndelungat și continuu. De aceea trebuie să demareze cât mai curând pentru a avea timpul necesar de a elabora amendamente care să îl asigure pe cetățean că

statul și partidele politice, exponente ale democrației, funcționează și acționează în interesul lui.

Cadrul normativ românesc este departe de a reglementa aspectele esențiale ale finanțării formațiunilor politice. Legislația română ridică întrebări: Cum trebuie aplicate dispozițiile referitoare la subvenția electorală? Care ar fi criteriile de calcul pentru acest tip de subvenție, deoarece legea nu include precizări? De ce nu au fost puse în aplicare aceste dispoziții și de ce partidele, posibili beneficiari ai acestei facilități, nu și-au cerut drepturile? De ce să acuzăm partidele și formațiunile politice sau candidații că nu au respectat legea dacă instituțiile statului dovedesc slăbiciune și inconsecvență în aplicarea corectă a legii (din raportul Curții de Conturi a reieșit calculul eronat al subvențiilor bugetare de către Secretariatul General al Guvernului).

Valeriu Stoica, în calitate de ministru al Justiției, a declarat anul trecut, la o conferință internațională, în prezența reprezentanților mass-media, ai sectorului guvernamental, instituțiilor publice și a unor experți internaționali, că 80% din fondurile partidelor sunt ilegale. De ce nu a reieșit acest lucru din raportul financiar al instituției de control? Pentru că sunt întocmite astfel încât să nu genereze semne de întrebare.

O reglementare prea strictă și excesivă nu reprezintă o soluție. *Dacă un anumit grad de reglementare este esențial, este de dorit ca prevederile să nu limiteze libertatea și vigoarea activității politice⁸.* Elaborarea unor norme neutre și eliminarea inegalităților și mai ales a unor avantaje de care partidele parlamentare se bucură este un demers dificil, căci, în cele din urmă, decidenții fac regulile și norma excesivă riscă să fie modificată ori de câte ori se schimbă majoritatea parlamentară sau Puterea.

Însă trebuie avut în vedere faptul că gradul de transparență al acțiunilor guvernanților și gradul de acces al cetățeanului la informațiile vizând funcționarea instituțiilor publice și aplicarea legii determină gradul de încredere al acestuia în stat și funcționarea regimului democratic care, fără a avea pretenția perfecțiunii, este cel mai bun regim politic.

NOTE

¹Tabelul următor prezintă un extras din *Barometrul de opinie publică* bianual al Fundației pentru o Societate Deschisă, procente referitoare la gradul de încredere a cetățenilor în diferite instituții.

²Cifrele indică procente. Diferențele până la 100% sunt reprezentate de non-răspunsuri. *Barometrul de opinie publică FSD – Noiembrie 2000*

³–) puțină și foarte puțină încredere;

+) multă și foarte multă încredere.

⁴Transparency International Romania – Asociația Română pentru Transparență, Comunicat de presă, *Comunitatea internațională de afaceri percepe România mai aproape de spațiul ex-sovietic din punctul de vedere al corupției*.

⁵Idem.

⁶În Belgia, deductibilitatea fiscală este considerată în fapt o formă de finanțare indirectă, datorită sumelor care nu mai revin bugetului de stat. Facilitatea fiscală din 1985 se aplica de asemenea și asociațiilor belgiene (ASLB), nu numai persoanelor fizice. În 1993, au fost adăugate listelor de donatori interziși: persoanele juridice (de exemplu, firme) și asociațiile de fapt. Deductibilitatea fiscală a fost anulată pentru donațiile făcute instituțiilor organizate ca ASLB și care primesc sume de bani în contul părinților. În 1998 a fost anulată deductibilitatea fiscală pentru instituțiile/institutele științifice (inclusiv cele de cercetare ale partidelor).

⁷Paul Muls, *“Le financement des partis politiques. La limitation des dépenses électorales et la comptabilité des partis politiques. Aperçu de la législation belge”*, octombrie 2000, București. Paul Muls este secretarul Comisiei pentru controlul costurilor electorale și al contabilității partidelor politice, Camera Reprezentanților, Belgia.

⁸Michael Pinto-Duschinsky, *Partis politiques et candidats*, ACE Project – IFES, 1997.

CINE NE CITEȘTE:

“Sfera Politicii” este o publicație care, pentru mine, reprezintă mereu un moment deosebit, atât prin calitatea materialelor (stil, analiză), cât și prin ideile pe care le promovează.

Radu Vasile

Fost Prim Ministru al României

DIANA NIȚULESCU – Absolventă a Facultății de Științe Politice din cadrul Universității din București.

Anatomia unui asasinat

STELIAN TĂNASE

Motto: *De unde vin acești oameni? Din neant.*

Petre Pandrea.

1-

Ștefan Foriș era la 4 aprilie 1944 secretar general al PCR. Undeva la ora 14,00 bombardiere americane B52 venite din Libia și Egipt acoperă cerul Bucureștilor. Bombardamentul distruge în câteva minute cartierul Gării de Nord, Calea Griviței și împrejurimile. Pe seară, când armata și civilii încep să adune morții, să repare pagubele, Foriș este vizitat de Emil Bodnăraș într-o locuință conspirativă la intersecția dintre strada Monetăriei și bd. Filatropia, la granița zonei devastate de bombe. Cu numai câteva zile înainte, la 30 martie, cei doi se văzuseră într-o ședință. Cu aceea ocazie Foriș îi ceruse să îi facă o vizită. Siguranța, care știa destul de bine ce se întâmplă în interiorul PCR, nu știa care este poziția lui Ștefan Foriș în partid și unde se află el. Faptul că era în libertate în vreme ce aproape toți colaboratorii lui fuseseră capturați și se aflau în închisori a alimentat puternic zvonurile că Foriș ar fi omul Siguranței. Era sau nu era? Vizita lui Bodnăraș avea o strânsă legătură cu această dilemă. Misiunea lui Bodnăraș era să îl demită, iar dacă opune rezistență să îl lichideze.

Bodnăraș apăruse ca de nicăieri și de puțină vreme în mica lume de la vârful PCR.¹ Nu activase în clandestinitate pîna la arestare. Nu deținuse funcții politice, nu avea legături cu cadrele, cu aparatul. Nici nu era membru PCR.

O figură periferică, un necunoscut. Ceea ce îi dădea forță. Nimeni nu știa cum să îl judece, nimeni dintre cadrele de la vârful PCR, aflate în libertate în 1943-44 nu îi fusese apropiat. Despre el se știau foarte puține lucruri, într-o lume unde memoria era extrem de încărcată. EB juca rolul misterios de mesager al Moscovei. Se știa că fusese ofițer de carieră, condamnat la zece ani de închisoare ca spion sovietic. Acum, apărut în cercul din jurul lui Foriș, părea să aibe misiuni importante și secrete. Personajul iubea secretul, umbra, conspirația. În acest mediu al subteranei, al complotului, al intrigii, Bodnăraș era ca acasă. Își luase de altfel ca pseudonim, *nomme de guerre*, “Felix”. Împrumutase numele de la Felix Djerjinski, fondatorul Cekăi, poliția politică bolșevică, Petrograd, 1918.

Deși se văzuseră abia cu cinci zile în urmă, pe 30 martie, Foriș a ținut să îl convoace din nou. Motivul? O farsă, o diversiune, o intoxicare făcută de Bodnăraș. Foriș căzuse în cursă. Aflase că un curier important din URSS venise la București cu un mesaj și urma să îl întâlnească la 3 aprilie pe Bodnăraș. Foriș știa bine că Bodnăraș este agent GRU, cetățean sovietic. Se putea gândi că Moscova a trimis un mesager cu ordine la Bodnăraș, omul de încredere al GRU. Între 1941 și 1944, legătura PCR cu Kremlinul fusese întreruptă. Ea se pierduse

în mai 1941. Începuse apoi războiul și legătura nu a putut fi reluată. În 1943, Internaționala Comunistă a fost dizolvată. PCR nu rămas mai puțin subordonat Moscovei și chiar acelorași persoane care se ocupaseră și înainte de PCR: Gheorghii Dimitrov, Kolarov, Manuilski, Boris Stepanov. Bodnăraș a ieșit la 8 noiembrie 1942 din închisoarea Caransebeș. Avea reputația ca reușise să restabilească legătura cu Moscova. Era o legendă fabricată chiar de el. Prezența curierului misterios, ajuns la București nu se știe cum, părea să confirme acest lucru. Foriș era curios să afle care sunt directivele venite de la Kremlin, mai ales că de 4 ani contactele erau întrerupte, era primul curier venit de la Moscova în tot acest timp. Frontul se afla la Iași, Armata roșie se apropia. Evenimentele urmau să se precipite în scurt timp. Capcana întinsă de Bodnăraș lui Foriș funcționa. Informația despre sosirea unui mesager era un bluff. Situația era ca în **Revizorul** lui Gogol: sosirea omului de la centru, care putea să controleze catastrofele, să te întrebe de sănătate pentru a te lichida eventual, sau să ancheeze ce ai făcut în timpul războiului. În cazul de față, nu era o confuzie de persoane, Revizorul nu exista. Rolul lui îl juca - într-un ton dramatic - Emil Bodnăraș, care visa să devină un Djerjinski al României.

Foriș credea că numai un ordin de la Moscova putea să îl schimbe din funcție. Mai curînd nu se gîndea că e în pericol. Pînă la sosirea Armatei roșii credea că nu se va întîmpla nimic rău pentru el. Eventual să îl captureze Siguranța. Deși se credea în siguranță, pericolul exista și venea din partid. Gheorghiu Dej, liderul comuniștilor din închisori reușise să convingă mai mulți militanți ai partidului că Foriș e un trădător. Printre ei, Teohari Georgescu, Iosif Chișinevski, Emil Bodnăraș, Iosif Rangheț, C-tin Pârvulescu. Ei credeau că Foriș era agentul Siguranței. Mai multe arestări, începînd din 1940, îi erau puse în cont. În plus era acuzat că a comis

multe greșeli politice. Bodnăraș acționa în numele acestui grup decis să îl înlăture. Era 4 aprilie 1944, într-un oraș devastat de bombardamentul american. Ne întrebăm dacă nu cumva “colaborarea cu Siguranța”, “trădarea lui Foriș” nu erau un alibi, un pretext. Dincolo de ranchiunile personale, de rivalități, era și asta. Se adăuga factorul timp, mereu esențial pe durata unei crize, a unei schimbări politice. Timpul îi obliga la acțiune pe comuniștii aflați în România, fie că se găseau în închisori sau nu. Doi factori influențau această grabă. Situația militară din nordul Moldovei și ce se petrecea la Moscova. Acolo comuniștii români aflați în refugiu se organizau în vederea întoarcerii în țară. Or, ei făceau pregătiri pentru preluarea puterii. Scenariul lor prevedea că Armata roșie, sprijinită de diviziile de voluntari români “Tudor Vladimirescu” și “Horia, Cloșca și Crișan” formate pe teritoriul URSS în 1943, să “eliberaze” România în numele unui comitet revoluționar condus de Ana Pauker. Comitetul se formase la sfîrșitul lunii februarie la Moscova.

Ofensiva lansată de Armata roșie condusă de mareșalul Konev trebuia să aducă acest guvern în cîteva săptămîni la București. Antonescu trebuia înlocuit de acest comitet transformat în Guvern, în care eventual ar fi fost coopțați și comuniști din interior, aleși de Ana Pauker&Co și în care “moscoviții” și-ar fi asigurat supremația. Număratoarele inversă a comediei posturilor începea. Cine pierdea cursa se putea socoti mort. Instinctul de conservare acționa puternic printre fideliile lui Dej. Mazi-lirea lui Foriș era un atac preventiv, care schimba raportul de forțe la vîrfurile partidului. Odată transformat în țap ispășitor, lui Foriș i se puteau atribui toate păcatele. În plus sublinia meritul grupării Dej care acționase. Acest merit putea fi înfățișat ca atare sovieticilor. Graba, frenezia de a acționa după 4 ani de pasivitate (vezi negocierile cu Antoneștii și partidele burgheze, implicarea în lovitură regală din 23 august),

veneau din acest calcul. Bilanțul PCR trebuia să fie ceva mai bogat decât se înfațișa el la 4 aprilie. Complotul anti-Foriș și participarea la înlăturarea lui Antonescu ținea construirea unei poziții puternice de negociere cu moscoviții și Kominternul. Devreme ce Dej, Pătrășcanu, Bodnăraș, Pârvulescu, Rangheț, Maurer contribuiseră la înlăturarea dictaturii militare și la întoarcerea armelor împotriva Axei, ei nu puteau fi în nici un fel ignorați în jocul politic. Și mai ales nu puteau fi neglijați la distribuirea puterii. Exact așa au perceput lucrurile “moscoviții”. Întorsătura de la 23 august le-a încurcat socotelile. Gh. Apostol, unul dintre cei mai apropiați de Gheorghiu Dej în acei ani, 1940-44 ca și mai târziu, notează² “O problemă divergentă care s-a discutat cu acest prilej a fost aprecierea lor (Ana Pauker și Vasile Luca, ajunși la București în septembrie 1944, n.a.) că eliberarea lui Foriș din funcția de Secretar General al partidului a fost ilegală și că această măsură nu a fost agreată de Komintern. Probabil că ar fi fost agreată o “troică” - Ana Pauker, Vasile Luca și Foriș.” Troica s-a instalat oricum, dar locul lui Foriș, lângă Pauker și Luca, a fost luat de Gheorghiu Dej. Această substituție de persoană era și scopul loviturii în stil mafioso/KGB din 4 aprilie.

Bodnăraș nu restabilise legătura cu Moscova. Presupunând că a reușit s-o facă, nu a informat “centrul” despre complot. E foarte puțin probabil că ordinul pentru înlăturarea lui Foriș să fi venit de la Beria ori Dimitrov. Avem mărturia lui Constantin Pârvulescu care în 1968, în fața comisiei de anchetă a CC, a spus: “Sovieticii nici nu au știut ce se întâmpla aici. Când au venit în Aleea Alexandru (unde se afla sediul CC al PCR după 23 august 1944 n.a.), l-au căutat pe Foriș.”³ Bodnăraș bluffa, nu era trimisul Komintern. Nu restabilise legătura cu Moscova. Era o legendă care i-a permis să penetreze vârful partidului, și apoi să îl înlătore pe Foriș, conform înțelegerii cu Dej. Tot o

legendă îi permisesse în 1940 lui Ramon Mercader, agent sovietic, să se apropie de Lev Trotski, refugiat la Mexico pentru a-l ucide. Foriș va sfârși ucis în vara anului 1946. Recunoaștem cu ușurință un modus operandi comun, purtând marca serviciilor speciale de spionaj sovietice. Bodnăraș absolvise în 1934 o asemenea școală după dezertarea sa în URSS din 1932.

Planul operației a fost conceput în lagărul de la Tg Jiu. Bodnăraș l-a vizitat de mai multe ori pe Dej la Caransebeș și Tg. Jiu, în perioada 1943-1944, pentru perfectarea detaliilor. Chiar dacă nu au colaborat, pe undeva interesele celor două grupuri au coincis mai târziu. Dovada, în 1946, moscoviții au fost de acord cu lichidarea lui Foriș. Pauker nu a întreprins ceva pentru a schimba decizia lui Dej. A înțeles avantajele raliei pe pozițiile lui Dej? În fond un lider consacrat pierdea puterea. Nu putea fi decât în avantajul altor pretendenți. Iar dacă lucrurile ieșeau prost, Dej s-ar fi făcut vinovat. Ana Pauker (ajunsă la București, pe aeroportul Băneasa, la 16 septembrie 1944), nu dorea să înfrunte conflicte, polemici, să întâmpine rezistențe în plus. Un șef legitim, numit de Komintern în urmă cu 4 ani, era un obstacol mai mare decât un lider recent nenumit de Komintern avînd un statut de interimar. Înlăturarea unui șef comunist era privilegiul exclusiv al lui Stalin. Dacă i-a prezentat cineva dosarul PCR-Foriș, nu putea fi decât Ana Pauker prin intermediul lui Dimitrov. În acest scenariu, Foriș trebuia să dispară pentru a face loc altora. Locul lui Foriș, Ana Pauker îl disputa cu alt pretendent, cu Dej. Poate că ar fi preferat ca adversar pe Foriș, pe care îl cunoștea. Ultima lor întâlnire avusese loc în 1939, pe cînd se afla la închisoarea din Râmnicu Sărat, cînd Ana Pauker a fost vizitată de Foriș. Foriș nu se afla în clandestinitate, trăia legal, sub acoperirea de ziarist. I-a dus informații, diferite lucruri utile, mesaje. Era însoțit de Tatiana, soția lui din acea perioadă. Scopul nedeclarat al vizitei era de a-i

sonda atitudinea în legătură cu condamnarea și executarea la Moscova a soțului ei Marcel Pauker (august 1938).⁴ Interesul anti-Foriș a funcționat compact până la înlăturarea celui vizat. Cine va fi beneficiarul operației? Puterea fusese dată Anei Pauker personal de Gheorghii Dimitrov, care o trimisese în România, cu mandat să reconstituie și să conducă partidul. În 1956, Ana Pauker, anchetată, răspunde unor întrebări legate de întoarcerea la București astfel: “M-a chemat tov. Dimitrov, mi-a spus: «te duci în țară și vezi ce este acolo, că noi habar nu avem». Tov. Borilă (prezent la Moscova în anii 40 n.a.) știe că n-a existat nici o legătură cu țara și nu se cunoștea nimic. Și atunci pe loc am spus: Tovarășe Dimitrov, eu sunt femeie, n-am fost în timpul războiului, am fost în închisoare și habar n-am cum stau lucrurile, au trecut 10 ani”. Ana Pauker spune în 1956 că l-a propus pe Gheorghiu Dej ca lider al partidului pe considerentul că era popular, ceferist, muncitor, român. Îl înfîlnise pentru două ceasuri la închisoarea Caransebeș în 1941. Pasajul cu propunerea lui Dej ca șef al PCR, este, cred, un adaos voluntar al celei anchetate, un *captatio benevolentiae*. Pauker arăta învingătorului, Dej, că nu dorise puterea. Nu îl putea propune pe Dej devreme ce nu știa că Foriș fusese destituit. Pentru Dimitrov și Pauker, PCR avea un șef numit chiar de Komintern. E mai plauzibil că Ana Pauker nu l-a propus drept șef al PCR pe Dej. Dimitrov îi comunica decizia lui: “de 4-5 ani de zile n-avem informații din România. Noi nu cunoaștem pe nimeni, pe tine te cunoaștem. Tov. Borilă știe că grupului i s-a spus: vedeți ce este și luați conducerea.”⁵ Chestiunea cheie era: cu cine va negocia grupul moscovit? Cu cine va împărți Ana Pauker puterea încredințată de Gheorghii Dimitrov? Cu Foriș sau cu Dej? Dacă i-ar fi fost la îndemână Dej ar fi înlăturat-o pe Pauker, dar pentru el deocamdată era intangibilă. Spațial dar și politic. Era mult prea conectată cu Kominternul, prea cunoscută în mișca-

rea comunistă prin trecutul ei. Dej era încă un activist de provincie, de 11 ani trăind în închisori, izolat.

Foriș era șeful PCR încă din 1940. În martie acel an a murit de ulcer, într-un spital, Bela Breiner, care conducea PCR după plecarea lui Boris Stepanov în URSS, în 1938. Foriș devenise în 1940 delegatul Komintern pentru PCR, ceea ce îl făcea șeful interimar al partidului. În iunie 1940 pleacă însoțit de Teohari Georgescu la Moscova. În România în perioada care urmează se petrec lucruri grave: ocuparea Basarabiei și a Bucovinei de către Armata roșie, în iunie, dictatul de la Viena, august 1940, cedarea Cadrilaterului, căderea regelui Carol al II-lea, instalarea regimului militarolegionar Antonescu-Sima. Toate lucrurile astea sînt departe. PCR saluta ultimatumul URSS dat României și ocuparea celor două provincii. Situația din România se schimba complet în câteva săptămîni. Foriș ar fi preferat să ramîna la Moscova ca refugiat politic. Încearcă în discuțiile cu mai mulți lideri de la Kremlin să obțină acordul liderilor Komintern. Nu îl obține, pentru că era mai util la București ca șef al PCR decît la Moscova ca refugiat. Kremlinul nu prea avea de unde alege. Oferta era extrem de redusă. Teohari Georgescu, și el la Moscova, refuză oferta de a fi numit secretar general al PCR sub pretextul lipsei de pregătire. De fapt condițiile politice, războiul, exigențele Moscovei care trăia încă sub umbra mării terori, situația extrem de precară a PCR, explicau situația. Foriș o discută cu alți comuniști români, Vasile Luca, fostul șef al PCR, cu bulgarul Boris Stepanov, fost șef al PCR, cu liderii ai Kominternului, Palmiro Togliatti și Gheorghii Dimitrov. În toamna 1940, este numit secretar general al PCR.

În ochii sovieticilor, în 1944 august, el ramînea șeful legitim al comuniștilor din România. Comuniștilor din închisori li se rezerva un rol marginal. Poate chiar mai rău, avînd în vedere practicile comuniștilor. Cine

pierde puterea este exclus, trimis la închisoare și adesea asasinat. Istoria recentă fusese martora a nenumarate conflicte, denumite în vulgata comunistă “lupte fracționiste”. Era evident că aceste conflicte urmau să se tranșeze în noul context creat de ocuparea României de Armata roșie. Scadența nu era departe. Timp nu mai era de ajuns, așa încât grupul din închisori condus de Gheorghiu Dej a trecut la acțiune. Întrebarea era: cine va servi drept țap ispășitor marelui zeu Stalin. Pe altarul puterii cine va fi cel sacrificat? Cele mai puține șanse pentru acest rol le avea Ana Pauker căreia nu i se putea reproșa ce se întâmplase în timpul războiului. În plus ea avea contacte bune cu liderii din Kremlin. Fapt care îi conferea imunitate, măcar pentru o vreme. Relația care trebuie rezolvată era deci între Foriș, șeful oficial al PCR, și Gheorghiu Dej. Dej era un adversar ireductibil al lui Foriș. Avuseseră mai multe conflicte. Dej complota încă de la începutul războiului împotriva lui. Dej a înțeles mai bine decât Foriș consecințele prezenței Armatei roșii. Dacă nu voia să fie el țapul ispășitor al atîtor neajunsuri, trebuia să îl sacrifice pe Foriș. Pe acest teren el a reușit să își apropie alți lideri rămași acasă, amenințați în egală măsură de judecata Kominternului și a lui Stalin: pe Emil Bodnăraș, Iosif Rangheț, C-tin Pârvulescu, I.Gh.Maurer etc. Cu toții erau îngrijorați de răfuiala care se apropia. Dintre inițiați, numai Lucrețiu Pătrășcanu a refuzat să participe la complotul împotriva lui Foriș. Răspunsul lui, dat lui Bodnăraș la sfîrșitul lui martie 1944, a fost: “nu fac fracționism”. Trebuie spus că Foriș și Pătrășcanu nu colaboraseră aproape deloc de cînd Foriș era liderul partidului. Nu se agreau și aveau o părere proastă unul despre altul. Poate erau numai rivalități personale, orgolii. Tot atît de adevărat este că după înlocuirea lui Foriș, în loc să protesteze, Pătrășcanu s-a supărat că nu a fost introdus în noul secretariat al PCR.

Foriș trăia în conspirativitate din 31

decembrie 1940. Atunci se întorsese în țară, venind din URSS: A trecut Dunărea cu barca în dreptul Tulcei, trecere organizată de Dumitru Coliu (atunci Dimităr Colev n.a.). Siguranța - de obicei bine informată - știa puține lucruri despre el. Îl credea refugiat în URSS, chiar mort. Deținea informația că a plecat în vara 1940 în URSS. Știa că plecase împreună cu Teohari Georgescu și că nu s-a mai întors. Teohari Georgescu a revenit singur în octombrie. Informația Siguranța o deținea de la un informator, Iosef Schraer.⁶ Ștefan Foriș s-a întors singur la București în ultima zi a anului 1940. Poate asta a făcut ca datele Siguranței în ce îl privește să fie sărace. Foriș plecase la Moscova ca unul din militanții de vîrf ai PCR și venise înapoi în poziția de secretar general. Un concurs de împrejurări a făcut ca secretariatul partidului comunist să fie arestat în aprilie 1941, într-o casă conspirativă din cartierul Obor. Singurul care a scăpat a fost Ștefan Foriș, și asta datorită prudenței sale. Captura făcută de Siguranță se datora altui informator, Nicu Tudor. Era membru al secretariatului și cunoștea bine acțiunile PC. Ajunși în închisoarea din Caransebeș, Teohari Georgescu și Iosif Chișinevski vor împărtăși bănuiala că Foriș ar fi omul Siguranței, devreme ce el era singurul rămas în libertate. Gheorghiu Dej - plecînd de la această bănuială - țese în timp o plasă deasă în jurul lui Foriș, pentru a-l doborî și a-i lua locul ca șef al partidului. Scena din 4 aprilie 1944 este punctul culminant al acestei urzeli. Deznodămintul va veni însă abia peste doi ani, în 1946.

Să ne întoarcem la scena destituirii lui Ștefan Foriș, așa cum o povestește scenariul și executantul ei, Emil Bodnăraș, 6 ani mai tîrziu. Interlocutorul lui este Constantin Pârvulescu, devenit după 4 aprilie 1944, secretar general al partidului. “Foriș era un om foarte precaut, el nu avea obiceiul să stea într-o casă conspirativ mai multe de 2-3-4 zile. Se mută imediat în altă casă și avea la dispoziția lui personală vreo 4 case, cea

din Floreasca, pe Filantropia unde l-am găsit, și încă vreo două. Era clar că Foriș trebuia luat dintr-una din casele lui. Noi nu aveam posibilitatea să-l aducem într-o casă de-a noastră că el nu venea, era secretarul general, trebuia să pătrundă la el cineva dintre noi, ori Rangheț ori eu. Am stabilit casele în care se va găsi. În al doilea rînd am constituit grupa care trebuia să ajute la lovitură, în frunte cu Filipescu⁷ care era cel mai hotărît element. Eram Filipescu, Mutulescu, Rangheț, în total 4. Toți înarmați. Am pregătit mijloace pentru lichidarea nezugomotoasă: ciocane. Am pregătit mașina, pe Matei șoferul și o mașină a lui Rangheț cu Rabcea... Am hotărît că această acțiune trebuie dusă de mine... În ziua de 4 aprilie a venit bombardamentul american... am crezut că ne va da peste cap planul. El era în panică. Nu circula nici o mașină, a fost norocul nostru că tehnicul lui, Romeo (Runcan, șofer, gardă de corp, curier, n.a.) n-a putut să mă ducă cu mașina lui, și a trebuit să folosesc mașina mea, a lui Matei. M-a dus la el acolo și acolo l-am găsit spre surprinderea mea pe Koffler⁸. L-am întrebat ce este cu asta, a spus că a fost la el și l-a prins bombardamentul și l-a lăsat pe Koffler cu Mira⁹ în altă cameră. Planul de acțiune nu s-a putut executa pe minute. El ca să-și vină în fire...enervarea și curiozitatea... a vrut să dea impresia că este calm... dar vedeam nervozitatea, era în panică de pe urma bombardamentului. În momentul acela apare afară o mașina cu Rangheț. El identificase în ce casă sunt și a venit conform înțelegerii, cu grupa. Eu însă nu pusesem încă problema lui Foriș, știam că este înarmat, avea un pistol, era și Romeo care era un câine devotat lui, foarte vigilent și-l păzea totdeauna și îmi venea foarte greu să-i pierd din ochi, și ies să-i dau drumul să intre (lui Rangheț n.a.), că vor veni peste 20 de minute, după ce eu am lichidat cu el și am nevoie de eventual ajutor, după ce am pus problema. Gazda s-a alarmat când a văzut o mașină oprită afară, Mira afară s-

a agitat, el a ciulit urechile, dar încă n-a reacționat atunci, ci abia când mașina s-a întors după 3 minute din nou. Atunci a spus: Ce este asta? Ce este cu mașina asta? Și atunci am văzut că trebuie acționat. Am cerut să iasă Mira și Romeo din cameră și i-am spus că este mașina noastră... «A serviciului nostru tovarășe Marius și iată care este hotărîrea pe care trebuie să ți-o transmit spre executare.» Eu stăteam cu mîna pe pistol, cu alta pe ciocan și când mi-am deschis haina să scot documentul, hîrtia bătută la mașina de noi, s-a făcut alb ca varul, au apărut broboane de sudoare, a văzut pistolul în mîină, îl aveam pe colțul mesei și țineam pe mîner și atunci el a spus «Eu mă supun». Dintr-o dată era terci. S-a uitat la mine, n-a înțeles nimic. L-am luat și i-am spus: «Ai auzit de GRU ?» Zice da. Zic: Uite cu asta ai de-a face. Imediat îmi treci toate legăturile și totul și dacă vorbești un cuvînt sau calci alături răspunzi cu capul... -am lăsat pe ei în casă, le-am luat pistolul și le-am spus să iasă că ies pe riscul lor și m-am dus cu servieta la Filipescu care nu era departe... L-am luat pe Filipescu înarmat cu un automat, grenadă, să îl instalez la Foriș...¹⁰. Scena pare desprinsă dintr-un film cu gangsteri și nicidecum rezolvarea unui conflict politic pentru putere, ce și era de fapt.

Ștefan Foriș a fost transportat într-o casă din cartierul Floreasca, apoi în alta din cartierul Vatra Luminoasă, unde pe 24 august 1944 vor fi depuși Ion și Mihai Antonescu. El nu a fost arestat cum s-a scris ci pus sub “consemn”. Aceeași pedeapsă suferise pentru cîteva luni și C. Pârvulescu, consemnat la ordinul lui Foriș pentru mai multe luni într-o casă conspirativă, pentru că uitase o servietă cu documente ale PCR într-un taxi. Au rezultat cîteva zeci de arestări operate de Siguranță. Foriș rămîne sub pază pînă în iunie, când Bodnăraș îl eliberează. Este utilizat de “sectorul de agitație și propagandă”, Agitprop. Aici lucrează pentru primele numere ale ziarului România liberă. Continua să fie supravegheat de grupa de șoc a lui Bodnăraș. Este docil, se

supune fără să opună rezistență gardienilor săi. Încearcă să își lamurească situația printr-un memoriu adresat noii conduceri. Armata roșie se pregătea să rupă frontul în nordul Moldovei. La București grupurile politice se reactivau încă din toamna 1943, după ce Mussolini fusese demis și crease iluzia la București că România ar putea să repete soarta Italiei. În acest scop, diplomații români negociau intens la Cairo, Ankara, Lisabona, Stockholm încercând să mai salveze ceva din situație. Conferința de la Casablanca totuși declarase că singura formulă de a ieși din război era capitularea necondiționată. România își încerca norocul. Armata roșie își pregătea noua ofensivă, atentă să nu îi scape prada. Era limpede că minusculul PCR va avea de jucat în noua situație un rol important - în contrast cu dimensiunile sale. Înlăturarea lui Foriș era una din manevrele prin care dispozitivul PCR se pregătea pentru ziua când sovieticii vor fi stăpâni în România.

NOTE

¹ cf. Romeo Runcan, interviu cu Stelian Tănase, București, aprilie 2001.

² Gheorghe Apostol, "Eu și Gheorghiu Dej", Ediție de casă, regie proprie, 1998, pp.87

³ Dan Cătănuș, Ioana Chiper, "Cazul Foriș, Lupta pentru putere în PCR. De la Gheorghiu Dej la Ceaușescu", ed Vreamea, 1999, pp.327

⁴ "O anchetă stalinistă. Lichidarea lui Marcel Pauker", Editura Univers enciclopedic, 1995, sub redacția Gh.Brătescu, pp.272

⁵ Stenogramă în **Sfera Politicii**, nr.60, mai 1998.

⁶ Iosef Schraer, avocat, între 1935-44 șeful Biroului Juridic al PCR. În 1945 devine secretar de stat la Ministerul de Interne în locul lui Anton Rațiu, și el comunist ilegalist, apropiat de Lucrețiu Pătrășcanu, provenit de la Institutul de Statistică. Ca și Corneliu Mănescu, Mihail Levente etc. Iosef Schraer este primul defector din Estul Europei, aflată sub ocupație sovietică. În 1946 s-a refugiat în Italia, probabil înfricoșat de eventualitatea că activitatea sa de informator al Siguranței va fi descoperită. Iosef Schraer era inițiat în toate secretele șefilor partidului comunist, cunoștea personal pe fiecare dintre ei. Pledase în aproape toate procesele în care au fost implicați comuniști în anii 30.

Patru ani de la dispariția sa din București, în 1950, este găsit mort în Franța. El a fost ucis, probabil de Sasa Mușat, trimis în Occident legendar ca refugiat politic. El făcuse parte din grupa de șoc organizată în 1943-44 de Emil Bodnăraș și care cuprindea printre alții câțiva elevi ai liceului evreiesc Credința, unde fuseseră recrutați și Sasa Mușat și Ioanid, prietenul său cel mai apropiat. Sasa Mușat se va evidenția după întoarcerea în țară, în 1959, prin participarea la un hold-up, cunoscut sub numele "afacerea Ioanid". Sînt puține informații despre Iosif Schraer. Mai știm că a avut la mijlocul anilor 30 un copil cu nevasta din acel timp a lui Ștefan Foriș, aflat în închisoare, Loti.

⁷ Gh. Filipescu și Mutulescu, în 1943. Filipescu, mort într-un accident de circulație suspect în 1968, în perioada când depunea mărturie în fața comisiei de anchetă care investiga cazurile Pătrășcanu și Foriș. A fost în anii de după război protejatul lui Emil Bodnăraș. A fost șef anchetator SSI, pîna la înființarea Securității. Căsătorit cu prima soție a lui Corneliu Mănescu, Tasia. Despre Mutulescu nu avem informații.

⁸ Remus Koffler, colaborator apropiat al lui Ștefan Foriș, șeful Comisiei Financiare a PCR din 1937- septembrie 1944. Arestat în 1949, înnebunește în timpul anchetei în urma torturilor. Inculpat în procesul grupului Lucrețiu Pătrășcanu și condamnat la moarte. Executat la 17 aprilie 1954 la închisoarea Jilava.

⁹ Mira, pseudonim al Victoriei Sîrbu, membră a secretariatului PCR, soția lui Foriș. Foriș a avut trei soții : 1) Lotty, are un copil cu avocatul Iosif Schraer în 1935, cînd Foriș se afla în închisoare. 2) Tatiana Petrovici. S-a refugiat în URSS odată cu intrarea Armatei roșii în Basarabia, 1940. Se căsătorește în timpul războiului cu un ofițer sovietic, Iakov Bulan, devenit în anii 50 Comandantul Aviației militare și Rector al Academiei Militare, agent sovietic. Tatiana Bulan a fost parașutată în 1944 în România, cu misiunea de a crea un detașament de partizani. În anii 50 a fost șefa școlii de partid Jdanov. 3) Victoria Sîrbu (n. 22 octombrie 1909, la Soroca, Basarabia), învățătoare. În aprilie 1945 naște o fată, care a purtat numele ei, nu pe cel al lui Foriș. Are de la această fiică, Ana, trei nepoți. Arestată în 1949, a fost condamnată la 14 ani în procesul Pătrășcanu din aprilie 1954. Amnistiată în 1955, după șase ani de anchete neîntrerupte și închisoare. Lucrează la Biblioteca centrală de stat pîna la pensionare.

¹⁰ Dan Cătănuș, Ioana Chiper, "Cazul Ștefan Foriș. Lupta pentru putere în PCR. De la Gheorghiu-Dej la Ceaușescu" ed. Vreamea, 1999, pp.150-1

STELIAN TĂNASE – a absolvit Facultatea de Filosofie, Universitatea București. Autor al mai multor cărți, romane, eseuri politice. În 1997 profesor asociat la UCLA și bursier Fullbright la New School for Social Research. Din 1992 este redactor șef al revistei **Sfera Politicii**.

Întoarcerea

Cazul Ana Pauker

Fragment din lucrarea “Ceaușescu: anii numărătorii inverse” în curs de elaborare

PAVEL CÂMPEANU

Sfârșitul verii lui 1944 a precipitat România în vârtejul unui veritabil uragan al istoriei. După 4 ani de la prăbușirea hotarelor de Est, de Nord și de Sud, după 3 ani de război început cu victorii nesperate și continuat cu înfrângeri care nu mai lăsau nici o speranță, costând și unele și altele sute de mii de vieți tinere, fiecare zi aducea noi răsturnări, țara se scufunda într-un dezastru fără ieșire. O armată de ocupație sub pretextul alianței ceda locul unei alte armate de ocupație care înainta ca forță militară vrăjmașă; în timp ce germanii bombardau capitala, armistițiul cu rușii, anunțat de rege, continua să nu fie semnat; foștii aliați se transformaseră în inamici mult mai rapid decât actualii inamici în aliați. Mareșalul, arestat de rege, dispăruse fără urmă, în guvernul înfiripat pe ruinele acestui seism descendenții Brătienilor se învecinau cu reprezentantul Partidului Comunist, România se declara aliată a Națiunilor Unite care nu se declarau aliante ale României – prea multe, prea confuze și prea grăbite răsturnări pentru ca populația să dea atenție tot mai numeroaselor placarde și pânze roșii purtând inscripția: “Trăiască Partidul Comunist din România în frunte cu tovarășa Ana Pauker!” – un nume evreiesc de care prea puțini auziseră ori își mai aduceau vag aminte de pe vremea unui proces anti-comunist desfășurat în urmă cu

aproape 10 ani.

Purtătoarea respectivului nume nu fusese o personalitate publică nici înainte, nici după episodul aceluia proces. Brusca ei reapariție – de fapt apariție – într-un astfel de rol trecea în acel context, pentru cei mai mulți, nebăgată în seamă. Mai mult absentă din țară în prima parte a anilor '30, Ana Pauker petrecuse a doua parte a aceluiași deceniu pe teritoriul țării (dar în afara ei) în închisoare unde ispășea pedeapsa de 10 ani la care fusese condamnată cu prilejul procesului amintit.

În condițiile relativei destinderi pe care, după pierderea Basarabiei în iunie 1940, România încerca să o obțină în raporturile ei cu URSS, s-a ajuns și la un acord asupra unui schimb limitat de prizonieri politici. Și astfel, în vreme ce punea la punct ultimele pregătiri pentru atacarea URSS, cu numai 6 săptămâni înainte de a lansa faimoasa comandă: “Ostași, vă ordon: treceți Prutul!” generalul Antonescu îi îngăduia Anei Pauker, la numai jumătate din executarea sentinței, să părăsească România cu destinația Moscova. Unele detalii aparent insignifiante ale acestui episod și-au reliefat ulterior importanța. De exemplu: 1. Cererea de extrădare a Anei Pauker nu fusese inițiată de autoritățile sovietice, ci de vestigiile Kominternului, anume două colaboratoare cu care ea se împrietenise pe vremea

propriei sale activități anterioare la Moscova: soția lui Manuilski, care supervizase activitatea Internaționalei Comuniste din partea PCUS, și Stela Blagoeva, fiica lui Dimităr Blagoev, întemeietorul venerat al Partidului Comunist Bulgar. Ideea lor găsisese probabil înțelegere la Dimitrov (fostul președinte al Internaționalei Comuniste) ale cărui sentimente față de deținuta din România erau destul de amicale pentru ca faimosul lider comunist să-i invite pe cei doi copii ai acesteia să-și petreacă vacanța împreună cu familia lui. Ana Pauker nu a devenit prin urmare obiectul acestui schimb datorită protecției de care s-ar fi bucurat din partea lui Stalin ori a altor înalți dregători ai Kremlinului.

2. Pregătind expedierea deținutei spre Est autoritățile de la București au transferat-o mai întâi spre extremitatea vestică a țării, la Penitenciarul Special Caransebeș, închisoarea de bărbați unde, după prăbușirea Doftanei, la marele cutremur din noiembrie 1940, fusese instalat grupul condamnaților comuniști. Ținută în izolare, ea a fost totuși contactată de aceștia având o lungă discuție cu șeful lor, unul dintre conducătorii grevei de la C.F.R. din 1933. Așa a avut loc prima ei întâlnire cu Gheorghe Gheorghiu-Dej; următoarea avea să se petreacă 3 ani mai târziu, în septembrie 1944, la revenirea Anei Pauker de la Moscova, iar ultima peste încă 8 ani, în mai 1952, la plenara CC al PMR care, inițiată de fostul ceferist, o va demite din toate funcțiile.

3. Extrădarea o readuce pe Ana Pauker la Moscova, unde mai fusese în trecut împreună cu soțul ei Marcel Pauker, după numai 3 ani de când acesta fusese executat de NKVD sub învinuirile alternative de spion în favoarea României și de agent trotskist. Deși în închisoare fiind ea rostise public cuvenitele formule de înfierare a acestuia și deși, de o bună bucată de timp căsnicia lor nu mai subzista decât formal, regula stalinistă

nescrisă care extindea vina condamnaților politici asupra familiei lor nu putea să nu-i provoace Anei Pauker unele aprehensiuni privind adevăratele motivații ale aducerii sale în URSS. Existența unor asemenea aprehensiuni ar fi putut explica dorința ei manifestată îndată după sosirea în capitala sovietică, de a discuta întreaga chestiune chiar cu Beria (de mulți ani patronul temut al poliției politice).

Cerându-i sfatul amical lui Manuilski, acesta i-a dat un răspuns de natură mai curând să-i întețească decât să-i atenueze îngrijorările: în nici un caz!

După declanșarea războiului antisovietic Anei Pauker i s-a atribuit poziția efectivă de conducător al emigrației PCR în URSS. La început acesta era un grup restrâns, concentrat mai ales asupra transmisiilor în limba română ale postului de radio Moscova, printre redactori numărându-se Leonte Răutu, viitorul șef al ideologiei sub regimul stalinist, Walter și Hortensia Roman al căror fiu, Petre, avea să devină cel dintâi prim-ministru al României instalat de revoluția anti-stalinistă din decembrie 1989 ș.a. Sfera de activitate a grupului s-a amplificat enorm după Stalingrad, prioritatea constituind-o convertirea prizonierilor români și recrutarea, din rândurile lor, a viitoarei divizii de voluntari “Tudor Vladimirescu” care, după ruperea alianței cu Germania hitleristă și întoarcerea armelor, avea să lupte alături de armata română pe frontul de Vest. Noile împrejurări istorice au pus de la sine problema revenirii în patrie a întregului grup de emigranți. Reîntoarcerea Anei Pauker s-a produs însă în circumstanțe speciale.

O misiune improvizată

Potrivit propriei sale versiuni, îndată după lovitura de palat de la București care s-a soldat cu răsturnarea regimului Antonescu și cu ieșirea României din Alianța cu Germania,

Ana Pauker a fost convocată de Gheorghe Dimitrov, fostul președinte al Kominternului. Ea dă despre această discuție revelatoare următoarea descriere prezentată la 18 iunie 1956 în fața comisiei speciale care, după patru ani de când fusese destituită, continua sporadic să o interogheze (citată din stenogramă):

“Tov. Pîrvulescu (N.B.: pe atunci președinte al Comisiei de Control) m-a întrebat cum a fost când am venit de la Moscova. Am spus la siguranță. Am fost la Moscova, m-a chemat tov. Dimitrov, mi-a spus: «te duci în țară și vezi ce este acolo, că noi habar n-avem». Tov. Borilă (N.B.: membru al comisiei, prezent la interogatoriu) care a fost acolo știe că n-a existat nici o legătură cu țara și nu se cunoștea nimic. Și atunci pe loc am spus: «Tovarășe Dimitrov, eu sunt femeie, n-am fost în țară în timpul războiului, am fost în închisoare și habar n-am cum stau lucrurile, au trecut 10 ani și este greu de făcut lucrul acesta. Sunt femeie, evreică, intelectuală». «Dar cine să ia conducerea acolo?» Am spus că este un tovarăș popular, muncitor, tov. Gheorghiu. Nu-l cunoșteam prea bine, l-am văzut 2 ceasuri la Caransebeș, dar știam că este un tovarăș foarte popular, ceferist, un om încercat. «Uite, acesta ar putea să fie conducătorul partidului», am spus. Dimitrov a spus «de 4-5 ani de zile n-avem informații din România. Noi nu cunoaștem pe nimeni, pe tine te cunoaștem». Tov. Borilă știe că și grupului i s-a spus: vedeți ce este și luați conducerea, pentru că nu s-a știut ce este în țară. «Mergi cu două radiografiste, mă anunți ce și cum este, poți să comunici de câteva ori pe zi cum stau lucrurile. O să trimitem și pe Luca să vă fie de ajutor și vedeți ce faceți». Cu asta am plecat”. (Stenograma publicată în **Sfera Politicii** nr. 60, mai 1998).

Această întrevvedere pare să fi fost preluatul și resortul unui act cu profunde

consecințe. Căci așa cum s-a petrecut, revenirea Anei Pauker în țară a însemnat restabilirea dependenței PCR față de Moscova, a sădit primii germeni ai conflictului ei cu Gheorghiu-Dej și prin mijlocirea acestor implicații a avut o înrâurire majoră, deși indirectă, asupra evoluțiilor ulterioare ale stalinismului românesc.

Ana Pauker nu dă declarația din inițiativa ei, ci ca răspuns la o întrebare expresă. Nu tocmai sistematică, prin simpla respectare a cronologiei, declarația beneficiază de o coincidență care îi asigură o însușire foarte greu accesibilă: credibilitatea. Este vorba despre faptul că misiunea i-a fost trasată la Moscova în prezența unui martor care, 12 ani mai târziu, la București, ca membru al comisiei (alături de Constantin Pîrvulescu, Gheorghe Apostol, Alexandru Moghioroș și Ion Vințe) îi ascultă – și implicit îi verifică – depozitia: Petre Borilă. Deși la plenara din mai 1952 acesta nu și-a ascuns resentimentele față de ea, ascultându-i declarația, el nu intervine în nici un moment pentru a o contrazice, a o corecta, ori a o completa. Relatarea Anei Pauker asupra primirii misiunii de a se reîntoarce în țară este astfel ratificată prin tăcerea omului care datorează sancționării ei propria lui promovare în cel mai înalt for al ierarhiei de partid – Biroul Politic.

Declarația scoate la lumină multe aspecte semnificative ale emisiunii, dar nu pe toate. Ea precizează numele personajului care a dat indicațiile, dar nu și în ce calitate ori în numele cărui organism. Obscuritatea acestui aspect are o importanță infinit mai mare decât cazul în discuție. Personajul fusese Gheorghe Dimitrov, ultimul președinte al Kominternului, dar autodizolvarea Kominternului fusese anunțată cu un an înaintea convorbirii despre care este vorba, la 22 mai 1943. Ar rezulta că Dimitrov, care nu primise o altă

funcție oficială, fie continua să prezideze o organizație auto-dizolvată, fie că anunțul auto-dizolvării nu corespundea realității. Ambiguitatea politică se regăsește până și în aranjamentele logistice: lui Dimitrov i se repartizase un cabinet în sediul CC al PCUS, PC (b), cum se numea încă pe atunci, dar el nu era membru și deci cu atât mai puțin un conducător al acestui partid, ci al partidului Comunist Bulgar.

Dintr-un alt punct de vedere este cu totul improbabil ca decizia de a o trimite în acel moment pe Ana Pauker înapoi în țară cu misiunea de a prelua conducerea PCR să fi fost adoptată de Dimitrov în propriul său nume, dar în termenii depoziției, ei nu i s-a dat o asemenea lămurire esențială și ea nici nu a cerut-o. Privită sub incidența formală, prin lipsa oricărei referiri la o autoritate instituțională, această măsură de anvergură istorică era convenită între două persoane private. Nu trebuie uitat că în acea fază a războiului Moscova i-a trimis înapoi, într-un fel sau altul, și pe liderii comuniști în alte țări care se aflaseră în emigrație în URSS: Constantin Pârvulescu, Gheorghe Apostol, Alexandru Moghioroș și Ion Vințe îi ascultă – și implicit îi verifică – depoziția: Petre Borilă. Deși la plenara din mai 1952 acesta nu și-a ascuns resentimentele față de ea, ascultându-i declarația el nu intervine în nici un moment pentru a o contrazice, a o corecta, ori a o completa. Relatarea Anei Pauker asupra primirii misiunii de a se reîntoarce în țară este astfel ratificată prin tăcerea omului care datorează sancționării ei propria lui promovare în cel mai înalt for al ierarhie de partid – Biroul Politic.

Folosirea repetată a procedurii - vezi și cazul liderilor comuniști din alte țări: Rakosi în Ungaria, pe Bierut în Polonia, pe Gotwald și Slansky în Ceho-Slovacia și chiar pe Dimitrov însuși în Bulgaria, pare să

sugereze înclinația din acel moment a Kremlinului dacă nu spre reconstituirea Internaționalei Comuniste măcar spre reluarea unei activități de același gen deocamdată în acea zonă a Europei în care trupele sovietice continuau să pătrundă.

Spre deosebire de Gotwald, ori într-o anumită măsură de Rakosi, sau mai târziu de Thorez și Togliatti, Ana Pauker nu era trimisă acasă pentru a-și relua locul în fruntea partidului, ci pentru a se face acceptată în acest rol pe care nu îl îndeplinise niciodată în trecut. Neputința de a-și justifica această pretenție prin invocarea unei autorități respectate de viitorii săi interlocutori în țară face ca primul obstacol de care se lovește executarea misiunii să rezide chiar în modul cum i-a fost trasată: anonimatul autorității în numele căreia vorbește. Întemeiat pe o bază atât de șubredă, succesul ei inițial va fi deci unul de scurtă durată (ea va rămâne în fruntea partidului doar un an) și se datora cu precădere contextului militar. În optica interlocutorilor săi din interior, nefiind trimisul unei autorități politice definite ea ar fi putut fi pur și simplu mesagerul puterii învingătoare. Odată cu România, sub ocupație se găsea în felul său și PCR. Ponderea acestor factori care i-au facilitat succesul pe termen scurt se va întoarce pe termen lung împotriva purtătorului acestei improvizate misiuni. Nu numai pentru adversari, ci și pentru opinia publică neangajată, precum și pentru o bună parte a tovarășilor ei de partid, Ana Pauker a purtat stigmatul de om al trupelor de ocupație.

Cel puțin la fel de important ca inițiatorul misiunii este conținutul ei. Ana Pauker relatează acest conținut părănd nu doar să evoce, ci chiar să citeze cuvintele lui Dimitrov: “iei conducerea în țară și vezi ce este acolo, că noi habar n-avem” – o frază perfect irațională prin incompatibilitatea acțiunii comandate cu motivația ei. Recunos-

când că răspunde unei situații complet necunoscute hotărârea nu încearcă să se adapteze acestui impediment prin circumspecție, ci îl ignoră prin fermitatea ei tranșantă. Aici operează hermeneutica stalinistă pentru care atotputernicia subiectivismului începe de la nepăsarea față de realitate, strădania de a cunoaște realitatea fiind resimțită ca o limitare – și deci o negare a acestei atotputernicii. Ignorarea realității este substitutul transformării ei.

Esența misiunii este însă concentrată

în primul cuvânt al frazei de mai sus: “iei conducerea”... El implică o serie de presupoziii în mod egal hazardate, cum ar fi:

1. Deși necunoscută Moscovei, o conducere a PCR totuși există.

2. Deși necunoscută, această conducere existentă este considerată necorespunzătoare.

3. Ea nu e judecată ca fiind necorespunzătoare deși este necunoscută, ci fiindcă este necunoscută.

4. Faptul că este necunoscută Moscovei reprezintă dovada peremptorie că acea conducere a fost constituită fără încuviințarea Moscovei.

5. Fiind necorespunzătoare, acea conducere existentă trebuie înlocuită.

6. Necorespunzătoare pentru că este necunoscută Moscovei, conducerea din țară trebuie înlocuită cu o conducere corespunzătoare și deci cunoscută Moscovei.

7. Cea mai bine cunoscută Moscovei este o conducere trimisă de Moscova.

8. Dintre toți membrii PCR aflați în emigrație pe teritoriul URSS persoana cea mai potrivită pentru a prelua acest rol este Ana Pauker.

Substratul acestui ciudat proces mental devine mai puțin indescifrabil atunci când, împotriva stăruințelor Anei Pauker de a se încredința această misiune altcuiva, Dimitrov aduce următorul argument: “De 4-5 ani de zile n-avem informații din România. Noi

nu cunoaștem pe nimeni, pe tine te cunoaștem”. Împrejurarea că războiul, ocupația, rezistența, închisorile, ar fi putut prilejui afirmarea unor noi conducători, beneficiari ai unei experiențe istorice cu totul diferită de cea antebelică, nu îi poate absolve pe aceștia de păcatul politic congenital al auto-promovării lor fără binecuvântarea Moscovei. Cel puțin atâta vreme cât tunurile încă nu au tăcut, strategia Kremlinului față de partidele comuniste are ca premisă generală prezumția stalinistă a vinovăției și ca premisă operațională readucerea lor sub controlul strict al Moscovei. Obiectivul pare a-l constitui restabilirea unei continuități, dar nu cu activitatea din anii războiului, ci cu cea din perioada anterioară (anii’30). Într-altfel – dar nu și mai puțin – revelatoare este și întâia propoziție din acest ultim citat: “De 4-5 ani de zile n-avem informații din România”. Presupunând că sub acest raport PCR nu avea o situație excepțională ar reieși că Internaționala Comunistă își încetase în fapt activitatea înainte de a se fi autodizolvat, lipsa invocată a informațiilor precedând cu 3-4 ani anunțul auto dizolvării. Aceași scurtă propoziție certifică o dată mai mult că atâta cât și așa cum a fost, activitatea PCR din acei ani s-a desfășurat în afara controlului exercitat de Kremlin prin acea organizație specializată.

Acțiuni ale partidului ca arestarea secretarului general Ștefan Foriș, constituirea unei conduceri substitutive, provizorii, evadarea lui Gheorghiu-Dej din lagărul de la Târgu Jiu și dispariția lui Lucrețiu Pătrășcanu de la domiciliul forțat care îi fusese impus, semnarea de către PCR mai întâi a înțelegerii de Front Unic cu Partidul Social Democrat și apoi a celei pentru constituirea Blocului Național Democratic cu cele două partide istorice – Partidul Național Țărănesc și Partidul Național Liberal – participarea lui Lucrețiu Pătrășcanu și a lui Emil Bodnăraș la

pregătirea și realizarea loviturii de palat din 23 august 1944, trecerea mareșalului Antonescu, după arestare, în paza PCR, intrarea reprezentantului PCR, Lucrețiu Pătrășcanu, în guvernul format după răsturnarea dictaturii militare și altele au fost prin urmare inițiate din interior, fără consimțământul, consultarea, ori chiar informarea Moscovei.

Războiul, care a adus lumii atâtea nenorociri, a oferit partidelor comuniste prima șansă istorică de acțiune independentă de Kremlin bizuindu-se pe ele însele. Aceasta nu a fost o independență politică dobândită prin efectul unei strategii pe care și-o luase drept obiectiv, ci o independență de fapt, rezultată din evoluția contextului istoric, niciodată explicitată și cu atât mai puțin legitimată în termeni politici ori ideologici – o independență ai cărei beneficiari nu luptaseră pentru a o obține, ceea ce nu înseamnă că nu ar fi dorit-o. Fără a fi rostite, implicațiile ei politico-ideologice aveau însă, din punctul de vedere al partidului-părinte, un intolerabil potențial perturbator. Motivul: ea validase în fapt aserțiunile celei mai abominabile dintre erezii, cea potrivit căreia chiar și în cele mai vitrege condiții, chiar și cele mai firave partide comuniste pot supraviețui fără înăbușitorul sprijin al Kremlinului.

Odată cu războiul a luat sfârșit și conjunctura care a făcut posibilă această independență, dar nu și gustul pentru ea. De aici neputința resuscitării lumii monolitice a stalinismului antebelic, contestarea supremației PCUS și a modelului sovietic devenind un comportament curent al liderilor comuniști ajunși la putere în alte țări – începând cu Comulka în 1947 și cu Tito în 1948, continuând cu China și cu Albania, cu Imre Nagy în Ungaria, cu România și cu Ceho-Slovacia în anii '60, proces culminând cu marele seism din 1989, când respingerea dominației

sovietice a trecut din mâinile comuniștilor în cele ale anti-comuniștilor.

Sub această incidență reîntoarcerea Anei Pauker la București putea fi resimțită de comuniștii din interior ca reîntoarcerea PCR la dependența față de Kremlin. Dar pe când în trecut dependența partidului era în conflict cu voința de independență a țării, în noile circumstanțe atât partidul cât și țara intrau într-o epocă de dependență. Ca urmare a înfrângerii militare pierderea independenței politice a partidului și pierderea independenței naționale a țării deveneau concomitent inevitabile și inseparabile. Ceea ce se putea discuta între Ana Pauker și cei cărora le prezenta mandatul ei nu era deci problema dacă această dublă dependență va fi acceptată ori nu, ci doar care dintre cele două grupări o va gestiona: cea a foștilor deținuți din interior sau cea a foștilor emigranți din URSS. Mandatul Anei Pauker, de a restaura și de a gestiona dependența PCR față de Kremlin, reprezintă primul și cel mai energic generator al conflictului care avea să o opună lui Gheorghiu-Dej și echipei lui, încheindu-se în avantajul acestora din urmă. Dincolo de circumstanțe pasagere și de idiosincrasii personale, dincolo de considerabila apetență pentru putere evidentă de ambele părți, acesta a fost totuși, în ultimă instanță, un conflict de natură politică având ca miză nu doar soarta unor indivizi, ci modul de integrare a României în ceea ce avea să devină zona de influență a URSS.

După cum reiese din același citat, pe lângă mandatul politic misiunea Anei Pauker era susținută și de mijloace tehnice. Ea nu este expediată înapoi la București împreună cu o suită de experți în diferite domenii de interes, ci cu două radio-telegrafiste, precizându-i-se: “mă anunți ce și cum, poți să comunici de câteva ori pe zi”. Prin urmare mesajele nu vor fi adresate unor activiști de rang intermediar,

controlul va fi exercitat direct de Dimitrov, scop în care el cere să fie ținut la curent cu o remarcabilă asiduitate. Exclusiv tehnice în aparență, aceste indicații au un substrat politic de importanță cardinală: nimic nu sugerează că la folosirea acestei facilități ar putea avea acces și altcineva decât purtătoarea misiunii, selectarea și elaborarea informațiilor transmise îi revenea deci în exclusivitate. Moscova însăși este cea care dorește ca informațiile asupra României să nu-i fie asigurate de viitoarea conducere a PCR, ci de trimisul ei în acea țară. Moscova imprimă astfel vitalei legături cu ea un caracter în același timp monopolistic și conspirativ. Prin investirea Anei Pauker cu acest privilegiu personal gestionarea dependenței PCR față de Moscova este asumată chiar de Moscova.

Nici unul dintre documentele accesibile nu conține vreo referire la acest episod, omis și din lista acuzațiilor care i-au fost aduse la plenara din mai 1952. Faptul că el este evocat din inițiativa ei de abia în cursul interogatoriului din iunie 1956 sugerează fie că el a rămas necunoscut conducătorilor partidului, fie că descoperindu-l la un moment dat, ei să se prefacă în continuare că îl ignoră.

Ana Pauker este singurul șef comunist din Estul Europei care, îndată după încheierea războiului, renunță de bunăvoie la poziția de lider suprem al partidului. Ea nu își justifică acest gest extravagant prin propria-i incapacitate, ori prin opoziția colaboratorilor săi apropiați. Tăcerea asupra acestui punct sugerează persistența reticențelor ei față de misiunea pe care Kominternul i-o impusese cu un an în urmă.

CINE NE CITEȘTE:

Într-o vreme când oportunismul și impostura ne invadează, când peste noapte au apărut o mulțime de “analști politici” care cred că un comentariu politic este un fel de “Procesul Etapei” și îl aduc la acest nivel, Sfera Politicii rămâne un loc în care întotdeauna vei găsi profesionalism și consistență, un far pe o mare involburată.

Mircea Criste

Fost Procuror general al României

PAVEL CÂMPEANU – sociolog, Director Executiv al Centrului Independent pentru Studii și Cercetări Sociale, profesor la Universitatea București. A devenit membru al PCR înainte de al doilea Război Mondial. A fost arestat și închis. printre lucrările sale se numără analiza sociologică a societăților staliniste în patru volume *The Sincretic Society, The Origins, The Genesis și Exit* publicate în SUA între 1980-1990.

Presă română “față cu reacțiunea”

O analiză a reflectării în presa scrisă a adoptării “legii statutului”

CRISTINA MARIA PANȚÎRU

Evenimentul: Parlamentul ungar a adoptat pe 19 iunie 2001 *Legea privind statutul maghiarilor din țările vecine Ungariei*, cu 306 voturi pentru, 17 împotriva și 8 abțineri. Legea prevede facilități pentru etnicii maghiari din statele vecine Ungariei, mai puțin pentru cei din Austria, și va intra în vigoare pe 1 ianuarie 2002.

Denumirea oficială a proiectului de lege este “Despre maghiarii care trăiesc în țările vecine” dar în discursul public s-a încetățenit denumirea de “legea statutului”.

Problema: Cum a fost reflectată adoptarea “legii statutului maghiarilor” în presa scrisă, în limba română, în perioada 20-30 iunie 2001? Se poate vorbi de o sferă publică unitară care să fie cadrul dezbaterilor pe probleme etnice, sau există arii “etnice” ale discuțiilor pe această temă? Ce elemente ale imaginarului colectiv (simboluri, mituri și alte reprezentări) domină discursul mediatic? Care sunt condițiile unei autentice comunicări într-o societate multietnică având caracteristicile României?

Justificare: Mass-media are un rol foarte important în problemele politice, sociale, chiar economice, cu o “coloratură” etnică deoarece: 1) Cei mai mulți dintre cititorii aparținând etniei majoritare au experiențe reduse cu persoane aparținând

minorităților naționale; 2) Cei mai mulți cititori aparținând etniei majoritare au puține surse alternative de informare în legătură cu minoritățile etnice; 3) Atitudinile negative cu privire la minorități sunt în interesul celor mai mulți dintre cititorii aparținând etniei majoritare; 4) Subiectele legate de apartenența etnică determină, într-o măsură mai mare decât alte subiecte, polarizarea cititorilor în termenii “Noi” (“majoritarii”) vs. “Ei” (“minoritarii”); 5) Mass-media reușește să producă această polarizare evidențind evenimentele care reprezintă o “amenințare” pentru “Noi”; 6) Reprezentanții minorităților etnice nu au, de obicei, suficientă putere pentru a se opune public redactorilor tendențioși?

Analiza: Pentru a răspunde întrebărilor ce au determinat prezenta cercetare am avut în vedere campania de presă declanșată în urma adoptării, pe 19 iunie, a “Legii privind maghiarii din statele vecine Ungariei”, pe fondul creat de discuțiile cu privire la proiectul acestei legi, discuții începute încă din aprilie-mai 2001.

După punctul culminant al campaniilor de presă – acțiuni ziaristice planificate și desfășurate într-o perioadă de timp determinată – ele se diferențiază în trei tipuri: a) campanii de presă declanșate de evenimente deosebit de importante, inedite,

punctul culminant situându-se la începutul campaniei; b) campanii de presă periodice, la care punctul culminant este plasat în a doua jumătate a duratei de desfășurare a campaniei; c) campanii de presă generate de evenimente anterior planificat, care au punctul culminant la sfârșitul acțiunii ziaristice³.

Adoptarea “legii statutului” a determinat o campanie ce se încadrează în prima categorie.

Au fost luate în considerație trei tipuri de emițători ai mesajului⁴:

- 1) Instituții (Guvernul României, Președinția, Instituții ale Uniunii Europene, agenții de presă, etc.)
- 2) Personalități ale vieții publice (oameni politici, înalți funcționari din ministere, analiști politici, persoane cu funcții importante în organizații neguvernamentale, etc.)
- 3) Redacțiile revistelor, cotidienele avute în vedere.

Am avut în vedere articolele/luările de poziție/comunicatele apărute în:

- 1) revista *Provincia*, nr. 5, mai 2001 și nr. 6-7, iunie-iulie 2001;
- 2) revista “22”, nr. 22, 23, 29 mai – 11 iunie 2001;
- 3) cotidienele *Adevărul*, *Ziua*, *Monitorul* (de București și de Cluj), *Cotidianul*, *România Liberă*.

Voi evidenția următoarele aspecte ale discursului mediatic: 1) redarea contextului în care a apărut “legea statutului”, 2) modul cum au fost interpretate anumite prevederi ale legii maghiare, 3) “dificultățile” legii, așa cum au fost ele evidențiate de reprezentanți ai instituțiilor statului român, ai partidelor politice, ai societății civile, etc., 4) interpretări problematice, 5) figurile de stil asociate cu evenimentul analizat, 6) elementele imaginarului colectiv asociate cu evenimentul avut în vedere (simboluri, mituri, alte reprezentări).

Observații privind contextul și etapele pregătitoare pentru realizarea proiectului de lege:

“Înainte de apariția acestei concepții, discuția era centrată pe problema dublei cetățenii. Deoarece această soluție a întâmpinat multiple obstacole juridice și politice, elaborarea unei legi a statutului părea o soluție intermediară acceptabilă pentru toate părțile. Deși denumirea de lege a statutului s-a păstrat la nivelul discursului, proiectul s-a transformat ulterior în legea facilităților, iar ultima versiune a fost prezentată Parlamentului pur și simplu ca legea despre maghiarii care trăiesc în țările vecine.” (Kántor Zoltán, Provincia, nr.5, mai) “Formularea legii statutului trebuie legată de *nemulțumirile provocate de tratamentul rezervat cetățenilor de naționalitate maghiară din statele învecinate Ungariei.*” (C. Preda, “22”, nr.22, 29mai-4 iunie)

“Deși din punct de vedere legal, statele respective nu fac discriminări între cetățenii lor, acest lucru nu este adevărat și în practică. În acest sens, sprijinul acordat de statul ungar, respectiv legea statutului poate fi privită ca un fel de compensație.” (Kántor Zoltán, Provincia, nr.5, mai)

Observație: “Au existat și până acum reglementări și facilități legale aplicabile maghiarilor din țările limitrofe, dar acestea au fost dispersate în aproximativ 150 de acte normative. Actualul proiect de lege, care are în mod declarat caracter de lege-cadru, încearcă să armonizeze actele normative amintite. O parte din facilitățile deja existente sunt stipulate formal în legi, celelalte sunt însă informale, decizia privind acordarea lor fiind lăsată la latitudinea diferitelor oficii.” (Kántor Zoltán, Provincia, nr.5, mai)

Pot fi decelate patru tipuri de atitudini redade de mass-media cu privire la legea statutului: A) Obiecțiile argumentate; B) Perspectivele personale asupra legii, care conțin ipotezele autorilor cu privire la presupuzițiile sau efectele posibile ale legii; C) Temerile, “filtrate” prin miturile și simbolurile legate de anumite evenimente istorice (i.e. Tratatul de la Trianon). D) Atitudinile favorabile legii.

A) Obiecțiile argumentate:

1. Prevederile referitoare la piața muncii reprezintă o formă de antiliberalism (C. Preda, “22”, nr. 22, 29mai – 4 iunie)
2. Nu au fost consultări reciproce între statul român și cel ungar, fapt ce a avut implicații nedorite (încălcarea principiilor dreptului

internațional și a Tratatului româno-ungar):

“...recunoașterea de către guvernul ungar a organizațiilor care reprezintă comunitățile maghiare din țările vecine este inacceptabilă.” (Comunicatul Guvernului României, „22”, nr.23, 5-11 iunie)

Ceea ce a deranjat a fost probabil modul în care s-a procedat – faptul că guvernul Orban n-a discutat cu guvernele țărilor vecine.” (Renate Weber, „22”, nr. 22, 29 mai - 4 iunie)

“se acreditează ideea unui transfer de autoritate de la statul maghiar către organizații juridice din România. (...) Numai pe baza unui tratat bilateral statul român poate să acorde o asemenea posibilitate.” (Valeriu Stoica, „22”, nr. 23, 5-11 iunie)

3. Legea are aplicare extrateritorială (Monitorul 20 iunie, Adevărul 20 iunie, 21 iunie)

4. Legitimația de maghiar este un substitut pentru a doua cetățenie

“actul de identitate eliberat de o autoritate națională a statului ungar ar tinde spre crearea unui substitut pentru a doua cetățenie.” (Comunicatul Guvernului României, „22”, nr. 23, 5-11 iunie)

5. Legea statutului poate încuraja emigrarea maghiarilor din țările vecine Ungariei:

“este posibil ca proiectul de lege propus acum să devină legea ademenirii.” (Tabajdi Csaba citat de Kántor Zoltán, Provincia, nr. 5, mai)

“concepția formulată de guvern va servi până la urmă nu rămânerii acasă, ci emigrării.” (Szent-Iványi István citat de Kántor Zoltán, Provincia, nr. 5, mai)

6. Legea poate crea o relație specială, de loialitate, față de Ungaria și ar accentua sentimentul de apatrid al celor ce trăiesc în afara granițelor acesteia:

“Asemenea relații au caracteristici similare celor conferite de cetățenie și ar putea stimula loialitatea deținătorilor de legitimații față de statul care le acordă anumite avantaje, în detrimentul statului ai cărui cetățeni sunt (...)” (Victor Babiuc, senator PNL, „22”, nr. 23, 5-11 iunie)

“Adevăratul mesaj al acestei legi poate fi formulat astfel: “Patria voastră este de fapt statul maghiar și nu statul ai cărui cetățeni sunteți. ... statul maghiar v-ar da din inimă... ceea ce degeaba așteptați de la statul sub autoritatea căruia v-a pus Trianonul. ... nu sperați să vă integrați în comunitatea politică a statului ai cărui cetățeni sunteți... sperați în continuare altceva, deși acel ceva de fapt nu poate fi realizat niciodată”. Această lege este foarte dăunătoare (...) fiindcă ar crea o opoziție între maghiarii minoritari și populația majoritară, conservând astfel sentimentul de apatrid ce caracterizează maghiarii care trăiesc în statele

vecine.” (Bauer Tamás, reprezentantul SZDSZ - Uniunea Democraților Liberi, apud. Kántor Zoltán, Provincia, nr. 5, mai)

7. Alte probleme:

“Există oare întotdeauna o organizație reprezentativă a întregii comunități maghiare dintr-o țară? Ce putem spune despre recunoașterea ei? Dacă această organizație recunoscută de statul în cauză nu este aceeași cu organizația acceptată de către statul ungar? (...) Nu va însemna, cumva, acordarea acestei competențe o intervenție decisivă a Ungariei în raporturile dintre formațiunile maghiare din România?” (G. Andreescu, Provincia, nr. 5, mai)

“Sursele eventualelor probleme sunt: atitudinea populației majoritare, conformitatea cu reglementările UE, implicațiile materiale, subiectivitatea celor care eliberează certificatele, facilitarea emigrației, înăsprirea reglementărilor legale privind cetățenii străini în paralel cu dezbaterile legii statutului, problemele care vor trebui reglementate ulterior prin alte legi, tensiunile din politica internă, respectiv între organizațiile din țările vecine.” (Kántor Zoltán, Provincia, mai)

“... Există două probleme serioase care trebuie rezolvate. Prima este faptul că legea se referă în primul rând la facilități de care se poate beneficia pe teritoriul Ungariei și nu la întărirea organizațiilor și instituțiilor din țările vecine. (...) Cealaltă se referă la faptul că nu există soluție pentru situația de după aderarea Ungariei la UE, problemă ce a constituit poate cel mai important argument pentru elaborarea legii statutului.” (Kántor Zoltán, Provincia, nr. 5, mai)

B) Perspectivele personale asupra legii

I. Voi comenta, mai întâi, câteva moduri în care a fost interpretat obiectivul principal al legii (“în vederea asigurării, pentru maghiarii din statele învecinate, a apartenenței la națiunea maghiară unitară, a prosperității pe meleagurile lor natale, respectiv a păstrării identității lor naționale”):

“Pare să se dea conceptului de națiune un sens transnațional, care nu este acceptat (de cine? - n.a.), conceptul de națiune fiind legat de formarea statelor naționale”. (Comunicatul Guvernului României, „22”, nr. 23, 5-11 iunie)

Din analiza proiectului legii rezultă că unele prevederi ale acestuia sunt în contradicție cu normele internaționale de drept, după cum urmează:(...) Prin folosirea conceptelor de “cetățenie” și “naționalitate” se creează neclarități deoarece în limba engleză ele sunt congruente. Ar putea fi evitată dificultatea, folosind expresia

“persoane de origine etnică ungară”. (Comunicatul Guvernului României, “22”, nr. 23, 5-11 iunie)

“Prin noua *Lege a statutului maghiarilor* din țările vecine Ungariei se va crea, pentru prima dată după cel de-al doilea război mondial, în această regiune a Europei, o situație care se va putea constitui într-un precedent. Se înființează **un drept colectiv al națiunii maghiare**”, care privește, pe de o parte, pe cetățenii Ungariei, iar pe de altă parte pe etnicii unguri din mai multe țări, printre care și România. Desigur, “națiunea maghiară unitară” la care face referire proiectul de la Budapesta este una “de sânge”, iar nu una “civică”. În acest sens, conceptul de “națiune maghiară” devine unul tipic pentru secolul al XIX-lea, excluzând minoritățile naționale din corpurile națiunii și eliminând multiculturalismul în favoarea unui romanticism etnic cu tente rasiste”. (Oprescu, “22”, nr. 22, 29 mai - 4 iunie)

în legătură cu “asigurarea, pentru maghiarii din statele învecinate, a apartenenței la națiunea maghiară unitară”(…) “Această apartenență este definită birocratic, legea propunând eliberarea unui certificat de maghiar”; “legea statutului e gândită ca un dispozitiv de fabricare a unui tip de cetățeni.”; “conținutul acestei «maghiarități» forjate birocratic este unul pur etnic”; “certificatul de maghiar etnicizează astfel cetățenia și transformă națiunea maghiară dintr-un corp de cetățeni într-o mare familie biologică. Cetățenia își pierde caracterul abstract, pentru a deveni o emanație a sângelui.” (Cristian Preda, “22”, nr. 22, 29 mai - 4 iunie)

“viziunea etnică despre națiune este una conflictuală”, “proiectul de lege privind statutul maghiarilor a fost elaborat de Guvernul și de Parlamentul da la Budapesta pe baza unei concepții etnice” și e de preferat “viziunea liberală cu privire la națiune” conform căreia națiunea e “o comunitate în care indivizii se asociază liber pentru realizarea unui proiect politic”. (Valeriu Stoica, președinte PNL în “22”, nr. 23, 5-11 iunie)

“Într-o Europă care, încă, n-a uitat că nazismul a agitat într-un mod ce nu trebuie uitat chestiunea etnică, *Ungaria, o țară membră a NATO*, aspirantă să intre în Uniunea Europeană, *se declară pe față națiune etnică, suprastatală, revărsată peste teritoriile țărilor vecine.*” (Paler, Cotidianul, 22 iunie)

“Sentimentul național este chemat să protejeze, în nici un caz să mobilizeze. El vine în întâmpinarea persoanelor, nu pune persoanele în slujba «națiunii».(…) Proiectul de lege ungar introduce o viziune cu totul diferită. *Spiritul național este pus la baza mobilizării intereselor maghiarilor din toată regiunea central-est europeană.* El face intrarea, în dreptul internațional, a “națiunii maghiare” în sens etnic. Ca urmare, el “va strivi” logica patriotismului constituțional din țările din jur.” (G. Andreescu, Provincia, nr.5, mai)

“...prin *îmbinarea principiului etnocultural cu cel*

teritorial, legea statutului se bazează pe un fel de definiție etno-teritorială a națiunii. Din punct de vedere teoretic, legea ar fi fost coerentă dacă s-ar fi referit la toți maghiarii din toate țările lumii. Prin urmare, (...) putem vorbi de trei categorii de maghiari: maghiarii din Ungaria, maghiarii din țările vecine, respectiv emigrația maghiară din Vest. (...)Astfel, definiția etno-teritorială a națiunii, respectiv definirea în două trepte a calității de maghiar poate fi considerată o instituționalizare a națiunii maghiare transfrontaliere.” (Kántor Zoltán, Provincia, nr.5, mai)

Publicul țintă al legii a reprezentat prima problemă ce a stârnit controverse în presă și în viața politică românească.

Teama, aproape instinctivă, față de definiția națiunii ce stă în spatele acestui act normativ ungar, a influențat puternic atitudinile guvernanților, ale politicianilor din opoziție, ale ziaristilor, etc.

Punctele de vedere amintite mai sus pot fi împărțite în două categorii:

1. Cele care se referă la conceptul de “națiune” ce stă la baza legii statutului;
2. Cele care vizează “grupul țintă” al legii ungare și drepturile instituite pentru membrii acestui grup.

Le voi analiza pe rând:

1. O observație generală privește atitudinea dominantă a celor citați anterior: cu excepția lui Kántor Zoltán, toți ceilalți “îmbrățișează” o singură definiție a conceptului de “națiune”, pe care o consideră drept *singura corectă*:

În comunicatul Guvernului națiunea este pusă în legătură cu formarea statelor naționale și se sugerează că aceasta e definiția “acceptată” a națiunii. Într-o manieră stângace și hilară se subliniază relația problematică dintre “națiune” și “cetățeni”. Dan Oprescu identifică definiția “etnică” (care, în unele accepțiuni, este o “legătură de sânge”/“kinship”) cu definiția “națiunii”. Domnul Oprescu remarcă faptul că legea maghiară nu se bazează pe o concepție “civică” asupra națiunii. Aceasta este o problemă des întâlnită în spațiul socio-politic sud-est european. Și

Cristian Preda remarcă raportul problematic dintre “etnie” și “cetățenie”. Valeriu Stoica precizează cele două sensuri ale conceptului de “națiune”, însă atitudinea sa nu este “neutră din punct de vedere axiologic”... Octavian Paler identifică “etnia” și “națiunea” maghiară și sesizează faptul că prin legea statutului se instituționalizează națiunea maghiară transfrontalieră. Kántor Zoltán remarcă “îmbinarea principiului etnocultural cu cel teritorial” și subliniază faptul că “definiția etno-teritorială a națiunii, respectiv definirea în două trepte a calității de maghiar poate fi considerată o instituționalizare a națiunii maghiare transfrontaliere”.

Reacțiile provocate de obiectivul legii (“în vederea asigurării, pentru maghiarii din statele învecinate, a apartenenței la națiunea maghiară unitară.”) au în spate anumite presupoziii legate de relația dintre stat și cetățean, dintre stat și națiune, dintre națiune și etnie.

O primă observație ar fi că, atât în textul legii, cât și în dezbaterile publice din România, “națiunea” și “etnia” au fost identificate, ceea ce a creat false probleme.

Fără a avea pretenția de “a da lecții”, voi face anumite precizări asupra controversatelor concepte:

Unii teoreticieni consideră că etnia reprezintă afilierea subiectivă la un grup pe baza unei culturi (limbă, tradiții) comune, pe baza unei istorii, descendențe comune, care creează conștiința identității și solidarității.⁵ Cercetările antropologice au evidențiat că nu atât diferențele culturale dintre grupuri evidențiază etnicitatea, ci insistența cu care membri grupului sau cei din exterior evidențiază diferențele și le fac relevante în interacțiunile sociale”⁶.

Legătura dintre etnicitate și naționalism pare a fi evidentă, deși naționalismul și statul național nu sunt în mod necesar bazate

pe etnicitate.⁷ Diferența majoră dintre etnicitate și naționalism stă în raportarea lor față de stat. Nu etnicitatea, ci naționalismul stă la baza justificării ideologice a statului.⁸ Cele două concepte nu sunt însă clar delimitate. Unii cercetători consideră că în estul Europei conceptul “națiunii” este unul *etnic* (bazat pe cultura comună, definită în termeni de rasă, limbă, tradiție sau religie), mai degrabă decât unul *constituțional* (bazat pe stat, teritoriu, cetățenie și principii politice), ca în Occident.⁹

Definițiile națiunii ar putea fi împărțite în două categorii. Conform uneia dintre concepții, națiunea este un produs al epocii moderne, și s-a format în urma unor modificări sociale și având o strânsă legătură cu statul. Cealaltă abordare subliniază nucleul etnic care a existat cu mult înaintea apariției națiunilor moderne. Ea pune accentul în primul rând pe limbă și cultură, respectiv pe simboluri etnice. (Kántor Zoltán, Provincia, nr.5, mai) Am încercat să arăt astfel că cele două concepte ce au stârnit controverse în discursul mediatic românesc (etnia și națiunea) sunt prin natura lor problematice, iar a opta pentru o definiție, cu pretenția că este “cea corectă” nu poate fi un act “neutru din punct de vedere axiologic”. O soluție ar consta în raportarea la context și la o definiție “contextuală”.

Kántor Zoltán este singurul care a arătat că legea statutului se bazează pe o definiție complexă a națiunii și se adresează unui grup definit în mod complicat, însă clar.

2. Atitudinile cu privire la “dreptul colectiv” al “națiunii maghiare”:

Dan Oprescu lansează o interpretare problematică a rostului legii statutului susținând că legea “înființează” “un drept colectiv al “națiunii maghiare”, care *privește, pe de o parte, pe cetățenii Ungariei*, iar pe de altă parte pe etnicii unguri din mai multe țări,

printre care și România”. Dar în legea “incriminată” se menționează clar că “valabilitatea legii se întinde asupra acelor persoane de naționalitate maghiară și fără cetățenie ungară cu domiciliul în Republica Croația, Republica Federativă Iugoslavia, România, Republica Slovenia, Republica Slovacă sau Ucraina...”, nu și asupra celor din Ungaria (pentru că aceștia au cetățenie ungară...). În al doilea rând legea maghiară amintită stipulează clar că se adresează “persoanelor”, nu “grupurilor” sau “comunităților”. Prin urmare, legea statutului nu instituie drepturi colective. Un act care creează astfel de drepturi este O.G. 137/13 august 2000, care stipulează clar că instituie acțiuni afirmative pentru persoane și grupuri de persoane, creând astfel un drept colectiv.

Cristian Preda afirmă că “certificatul de maghiar (...) transformă națiunea maghiară dintr-un corp de cetățeni într-o mare familie biologică” Această afirmație nu se potrivește deloc în calitate de concluzie pentru argumentul pe care vrea să îl alcătuiască: “legea statutului e gândită ca un dispozitiv de fabricare a unui tip de cetățeni.”; “conținutul acestei “maghiarități” forjate birocratic este unul pur etnic”. Din aceste două aserțiuni se poate trage concluzia că legea statutului “încetățenește” (acordă anumite drepturi pentru) etnicii maghiari. Aceasta nu înseamnă că certificatul de maghiar “transformă națiunea maghiară dintr-un corp de cetățeni într-o mare familie biologică”. Este o simplă problemă de logică, sau poate nu e doar atât...

Gabriel Andreescu are o ipoteză surprinzătoare: “Sentimentul național este chemat să protejeze, în nici un caz să mobilizeze. El vine în întâmpinarea persoanelor, nu pune persoanele în slujba «națiunii»”. Inițial am rămas fără replică, deoarece, pentru cei care analizează manipularea prin exaltarea simbolurilor naționale, a miturilor și

a altor reprezentări “naționale”, este “acceptat” faptul că rostul exaltării “sentimentului național” de care vorbește domnul Alexandrescu, este chiar *mobilizarea națiunii*... Chiar această cercetare își propune să analizeze simbolurile, miturile și alte reprezentări cu rol mobilizator...

Gabriel Andreescu remarcă problema pe care o evidențiază și Dan Oprescu. “intrarea în dreptul internațional a «națiunii maghiare» în sens etnic”. Am arătat mai sus de ce consider eronată această concepție. Stranie este “justificare” ideii că legea statutului promovează drepturi colective:” *Spiritul național este pus la baza mobilizării intereselor maghiarilor din toată regiunea central-est europeană. El face intrarea, în dreptul internațional, a «națiunii maghiare» în sens etnic.*”

II. Atrage atenția confundarea unor accepțiuni diferite ale conceptului de “discriminare”, de către autorul Comunicatului Guvernului, de către parlamentarii din delegația română la Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei și de către alți lideri politici și formatori de opinie din presa scrisă:

“Concepția de «preferințe», pe care se bazează proiectul de lege, este în contradicție cu Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (din 1965), la care Ungaria este parte. Potrivit acestei Convenții (articolul 1), discriminarea rasială înseamnă, între altele, orice preferință întemeiată pe originea etnică prin care se urmărește, ori care are ca efect compromiterea recunoașterii beneficiului ori a exercitării în condiții de egalitate a drepturilor omului și libertăților fundamentale în orice domenii.”(Comunicatul Guvernului României, revista”22” nr. 23, 5-11 iunie)

“Parlamentarii din delegația României la Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei solicită, într-o moțiune depusă ieri la secretariat, ca APCE să ceară Ungariei suspendarea aplicării Legii statutului maghiarilor ... (deoarece) ...legea consacră principiul discriminării între minoritatea maghiară a țărilor respective și populația majoritară, extra-teritorialitatea pentru punerea sa în aplicare, ceea ce este

susceptibil de a crea noi tensiuni între aceste populații și să favorizeze instabilitatea regională.”(Ziua, 27 iunie)

Autorul comunicatului Guvernului confundă sensuri distincte ale noțiunii de “discriminare”. I se impută legii statutului că produce o discriminare rasială, deși este clar, din definiția inclusă în comunicat, că acest tip de discriminare nu are nimic de-a face cu legea ungară. Conceptul de “discriminare” folosit de membrii delegației României la APCE nu conține nimic incriminatoriu. O analiză a sensurilor conceptului de “discriminare” și raportarea lor la legea statutului poate fi găsită în articolul lui Biró Béla “Discriminare și discriminare” (Provincia, nr. 6-7, iunie - iulie). Voi reda, în continuare argumentul său împotriva ideii că legea statutului produce o discriminare (negativă) ce contravine tratatelor internaționale:

“Statul are dreptul incontestabil de a extinde asupra anumitor străini avantajele aferente cetățeniei sau o parte dintre aceste avantaje, sau să le acorde anumite avantaje care nu sunt disponibile cetățenilor (vezi: politica de imigrare, reglementări privind șederea străinilor, azil politic etc.). (...) Legea privind statutul juridic special al maghiarilor din țările vecine acordă în primul rând avantaje cultural-lingvistice pentru persoane care în propria lor patrie suferă de dezavantaje cultural-lingvistice, și nu acordă aceste avantaje celor care nu suferă de asemenea dezavantaje.

(...)Acuzația de discriminare negativă nu stă în picioare. Statul ungar nu adoptă reglementări discriminatorii față de cetățenii români, sârbi, slovaci, ucraineni din afara granițelor sale, iar în cazul maghiarilor nu face altceva decât să desființeze o parte (nu prea însemnată) din cele existente, contrabalansând astfel presiunea discriminatorie pe care o suferă în continuare aceste comunități în statele respective.” (Biró Béla “Discriminare și discriminare”, Provincia, nr. 6-7, iunie - iulie)

Argumentele domnului Biró reprezintă “cealaltă voce”, care s-a făcut auzită doar într-o revistă ce apare în dublă ediție: română și maghiară.

C) Temerile față de “iredentismul” și “revizionismul” maghiar sunt exprimate prin anumite reprezentări, prin exaltarea

anumitor simboluri și “mituri politice”. Am insistat în mod deosebit asupra “miturilor” deoarece *mitul*, dintre toate tipurile de reprezentări sociale, se remarcă prin capacitatea de a îngloba, a organiza și a exprima emoțiile, viziunile, instinctele, speranțele și temerile individului sau ale colectivității într-o manieră care, la rândul ei, determină emoții, viziuni, speranțe, temeri și mai ales *acțiuni instinctive*.¹⁰ Când este folosit în contexte politice el primește atributul “politic”.¹¹ Am considerat că poate fi numit(ă) “mit politic”:

1. *un concept*/o “imagine” (construcție imaginară) capabil(ă) să evoce instinctiv emoții, viziuni ale oamenilor¹² (e.g. cuvântul “Trianon” duce cu gândul la Tratatul semnat în 1920 în această localitate și la “reîntregirea” României, eveniment încărcat de emoții).

2. o *istorie* (o *povestire* sau o *relatare conținând o schemă cu eficacitate permanentă*¹³) care are un rol prescriptiv, explicativ, ordonator (deformând/interpretând realitatea)¹⁴ și mobilizator¹⁵. (e.g. modul în care sunt “explicate”/interpretate acțiunile guvernului ungar, după “schema conspirației”).

1. **Mitul misiunii istorice** (ce ar fi îndeplinită de către guvernul Orban și care e justificată în special de referirile la Tratatul de la Trianon, refacerea Ungariei Mari, “iredentismul” și “revanșismul” maghiar, etc.)

Voi evidenția, mai întâi, referirile directe la “misiunea istorică a Guvernului Orban”:

“indiferent de ce susține poziția oficială, la Budapesta (...) rațiunea fundamentală a legii statutului maghiarilor de peste hotare este repararea, fie și indirectă a «nedreptății săvârșite la Trianon». A readuce națiunea împreună este (...) misiunea istorică a guvernului Orban.”

“Aceste avantaje, dublate de un simț acut al misiunii sale politice și istorice transformă Budapesta într-o mașinărie politică de mare eficiență(...)”

“aplicarea legii devine o problemă exclusiv de mare politică națională, o politică implicând direct

mândria națională și statutul internațional al celor două state”. (Monitorul, 22 iunie)

Autorul articolului înfățișează în mod voit Guvernul Orban ca pe “Reîntregitorul” Ungariei Mari, ce și-a asumat o “misiune istorică”. Guvernul Orban este un “erou” (colectiv), un “salvator”. Dar nu este “de-al Nostru”. Este “al Lor”. Deci este un “erou negativ”. Este chiar “Dușmanul” exterior identificabil – element indispensabil în plămuirea oricărei teorii a conspirației. Pentru ce lupta acest “erou al Lor”/”dușman al Nostru”? Pentru repararea “nedreptății” făcute nației lui la Trianon!

În textul legii statutului nu există nici o referire explicită la Tratatul de la Trianon sau la evenimentele petrecute atunci. Există o simplă referire la exercitarea “răspunderii față de maghiarii care trăiesc în afara granițelor țării”. De aceea, reacția surprinsă chiar în comunicatul Guvernului nu poate să nu atragă atenția:

“Proiectul de lege cuprinde aprecieri indirecte ale unor momente istorice care nu pot fi acceptate. În paragraful 1 (1A) se menționează că legea se referă la persoane de naționalitate ungară «care și-au pierdut cetățenia ungară pentru alte motive decât declarația voluntară de renunțare». Este cunoscut, cel puțin în ceea ce privește România, că persoanele care au avut cetățenie austro-ungară în 1918 au avut dreptul de opțiune, deci au putut să își mențină cetățenia ungară. Ele și-au exercitat în mod tacit dreptul de opțiune, renunțând la cetățenia ungară. A relua această temă într-o lege ungară înseamnă a susține că ele au fost obligate și că *însăși realizarea unității statelor respective este contestată*. (...) *Prevederile legii ungare, în încercarea de a introduce și o tentă istorico-politică, devin astfel inconsistente cu realitățile.*” (Comunicatul Guvernului României, “22”, nr. 23, 5-11 iunie)

Felul în care autorul Comunicatului “justifică” ceva ce nu este redat explicit în textul legii maghiare, structura încâlcită a “justificării” trădează dorința de a “citi printre rânduri” pentru a ajunge la “concluzia” care este de fapt o ipoteză: “*tenta istorico-politică*”.

Unii lideri de opinie din presă au fost

atingși la aceeași coardă sensibilă – evenimentul “mitic” de la Trianon, care a contribuit la “renașterea” României și a creat teama de “iredentismul” și “revizionismul” maghiar:

“Nici să-l fi picat cu ceară n-ar fi pronunțat cuvântul “Trianon”, deși e neplăcut de clar că problema legitimațiilor de maghiar asta ascunde, un *iredentism neconsolat*. Facilitățile prevăzute de legea votată la Budapesta sunt doar “calul troian” adus în Transilvania.” (Paler, Cotidianul 22 iunie)

“De câte ori au protestat oficialii români împotriva dezgropării Trianonului, inclusiv de premierul Orban?” (Paler, Cotidianul, 22 iunie)

Titlul unui articol din Monitorul, 22 iunie: “Efectul Trianon”

“indiferent de ce susține poziția oficială, la Budapesta (...)rațiunea fundamentală a legii statutului maghiarilor de peste hotare este repararea, fie și indirectă a «nedreptății săvârșite la Trianon». A readuce națiunea împreună este (...)misiunea istorică a guvernului Orban.” (Monitorul, 22 iunie)

“Nu e prima oară că *iredentismul maghiar* scutură praful de pe Tratatul de la Trianon. Acum, însă, datorită mizeriei de la noi și a prosperității relative din Ungaria, el poate da *intențiilor revizioniste* un lustru filantropic.” (Paler, Cotidianul, 29 iunie)

“Instanțele europene nu par, până acum, prea tulburate de evidența că Ungaria, cu gândul la Trianon, vrea sa-și reverse naționalismul peste teritoriile altor țări.” (Paler, Cotidianul, 29 iunie)

Unii formatori de opinie din Occident “dezgroapă” aceeași problemă (Tratatul de la Trianon și teama de “iredentismul” și “revanșismul” maghiar):

“Tema teritoriilor pierdute de Ungaria în urma Tratatului de la Trianon a constituit întotdeauna un element determinant al politicii Ungare.” (Liberation citat de Monitorul 21)

“Ziarul german “Frankfurter Allgemeine Zeitung” a observat că “grija față de ungurii din străinătate este pentru guvernării de la Budapesta doar un paravan pentru o politică revanșardă”. Iar, de la Madrid, “El Pais” a remarcat că “lipsește doar un pas ca la graniță să fie pretins examenul sângelui.”(Ziua 26 iunie, Cotidianul, 29 iunie)

“exercițiului politic, considerat revanșard, al Budapestei de către întreaga presă occidentală.” (Cotidianul, 27 iunie)

“Într-o lume care depune eforturi de integrare și nediscriminare, Guvernul de la Budapesta scoate în evidență divizări și valori care nu au nimic de-a face cu conceptul european, ci doar cu politica revizionistă, scrie, într-un articol intitulat Șeful guvernului român critică Ungaria”, cotidianul elvețian Neue Zürcher Zeitung, citat de postul de

radio Deutsche Welle.” (Ziua, 26 iunie)

“«Geopolitica mare a Ungariei mici» este titlul unui articol apărut în revista “Ridna zemlea”, care apare la Ujgorod, Ucraina.(Ziua, 26 iunie)

Invocarea surselor străine creează impresia unei luări de poziție *împotriva legii maghiare*, generalizată la nivel european. Nu sunt citate atitudini favorabile acestei legi. Formatorii de opinie autohtoni creează astfel impresia că “presa occidentală”, *recunoscută pentru profesionalismul și obiectivitatea sa*, a sesizat *pericolul maghiar* și atrage atenția asupra acestuia. Invocarea autorității presei occidentale este încă o metodă de a justifica atitudinile presei autohtone.

Alături de invocarea “misiunii istorice” a Guvernului Orban și a Tratatului de la Trianon există și câteva referiri la refacerea Ungariei Mari:

“Nu ne făceam nici o iluzie că Parlamentul Ungar nu o să-și finalizeze și această etapă din programul său care vizează refacerea Ungariei Mari de pe timpul lui Ștefan cel Mare” (Prim-vicepreședintele PRM Corneliu Ciontu citat de Monitorul (București), 20 iunie)

“A menaja susceptibilitatea Bucureștiului înseamnă însă a nu plăti polița istorică țării înspre care nostalgicii Ungariei Mari se uită cu cel mai mare jind.”(Monitorul, 22 iunie)

2. Mitul conspirației maghiare

Re-construirea “conspirației” care a stat în spatele promovării legii statutului: Organizațiile “iredentiste” și “revanșarde” maghiare formează o “mașinărie politică de mare eficiență”, care și-a ales “momentul cel mai prielnic” pentru a-și pune în aplicare planul mârșav: refacerea Ungariei Mari.

“Momentul ales este cel mai prielnic cu putință.”; “Aceste avantaje (determinate de context – n.a.), dublate de un simț acut al misiunii sale politice și istorice transformă Budapesta într-o mașinărie politică de mare eficiență, cu atât mai eficientă cu cât atuurile au fost acumulate cu zgârcenie, în așteptarea acestui moment, de-a lungul celor 11 ani de după căderea comunismului.” (Sorin Moisa,

“Efectul Trianon”, Monitorul, 22 iunie)

“Conspirația” este alimentată de “setea de revanșă” a “rețelei” “conspiratorilor” maghiari (este relevantă, în acest sens, invocarea capitalei ungare, Budapesta, “nodul” întregii “rețele”):

“Nestăpânindu-și setea de revanșă, Budapesta a pus în pericol nu doar eficiența legii, ci într-adevăr stabilitatea regiunii(...) (Sorin Moisa, “Efectul Trianon”, Monitorul, 22 iunie)

Sunt amintite scenariile pentru rezolvarea “problemei naționale” a Ungariei:

“Scenariul dur, pur teoretic, înseamnă o recaptare prin forță a teritoriilor ocupate în mod compact de maghiari în țările vecine, mai ales în România și Slovacia. Scenariul «soft» presupune încercarea Ungariei de a deveni un actor foarte puternic în regiune, destul de puternic pentru a putea proteja, în funcție de circumstanțe, minoritățile maghiare. (...)Zilele acestea, odată cu adoptarea legii statutului, asistăm la împlinirea scenariului «moale»“ (Sorin Moisa, “Efectul Trianon”, Monitorul, 22 iunie)

Motivația “ascunsă” a “Ungariei” (subliniez personificarea) este reconstruită de către unii jurnaliști, ce folosesc formule retorice mobilizatoare:

“Ungaria crede că a acumulat destulă putere și prestigiu pentru a-și reface (...)națiunea violată de istorie la Trianon.”; “Diplomația maghiară consideră că după Trianon a fost în mod constant umilită de diplomația Română.”; “Este pentru prima dată, în afara momentelor care au precedat Diktatul de la Viena, când Budapesta are ocazia să plătească această poliță istorică, scadentă de 80 de ani”; “aplicarea legii devine o problemă exclusiv de mare politică națională (...)” (Sorin Moisa, “Efectul Trianon”, Monitorul, 22 iunie)

Mă miră, în schimb, acei români care bagatelizează implicațiile legii votate la Budapesta referitoare la certificatele de maghiar. Ei nu pot fi bănuți că ar moșteni vreo mentalitate de grof. *De ce atunci se prefac că nu văd substratul legii cu pricina care nu e, decât la suprafață, destinată unor facilități economice sau sociale? De ce arborează un dispreț subțire față de ceea ce ei numesc “reacții exagerate” sau chiar “viscerale”?* Nu înțeleg, oare, că, *la mijloc, e un pas important al iredentismului maghiar? Sau nu le pasă?* (O. Paler, Cotidianul, 29 iunie)

Acești oameni “știu”, “văd” pericolul, planul ascuns și malefic al complotiștilor, ei “citesc printre rânduri” legea statutului, și

dincolo de ea văd înfricoșătoarea conspirație.

Alții și-au ales alte metode pentru a atrage atenția asupra intențiilor “maleficei” Ungarii – corelarea (prin alăturare a) referirilor la legea statutului cu alte evenimente care introduc o notă negativă receptării mesajului articolului.

“Subiectul “Statutul maghiarilor” captivează toate partidele politice. Senatorul PNL Vlad Nicolae Popa a prezentat ieri un extras din ziarul francez “Le Figaro” unde *Ungaria este trecută pe lista statelor care spală bani*, alături de Egipt, Guatemala, Indonezia, Birmania și Nigeria.” (România Liberă, 27 iunie)

Evenimentele ce presupuneau atitudini față de legea statutului au fost “contaminate” de ipoteza conspirației/a înțelegerilor secrete:

“Președintele iugoslav Kostunica se ferește să comenteze public legea privind maghiarii de peste hotare. Dacă “numărul unu” de la Belgrad s-a ferit să facă vreo declarație după întâlnirea cu președintele Senatului, *Nicolae Văcăroiu a deconspirat că, în spatele ușilor închise*, Kostunica a apreciat legea maghiară drept generatoare de discriminări între cetățenii aceleiași țări.” (Adevărul, 22 iunie)

“Troc murdar PSD-UDMR. Luni seara, la negocierile pe tema Statutului maghiarilor, s-a parafat o înțelegere secretă.” (Monitorul de Cluj, 27 iunie)

3. Mitul patriei primejduite

Sunt create scenariile cu privire la situația “posibilă” din România și din regiune, după adoptarea legii statutului:

“Legea adoptată la Budapesta are o serie de riscuri majore. În primul rând, **ea pune în pericol stabilitatea politică din regiune**. Pe fundalul apariției unei discriminări pozitive - pentru prima dată legiferate - este de așteptat **o recrudescență a curentelor naționaliste** din țări cu o sensibilitate extrem de mare pe acest subiect.” (Adevărul, 21 iunie)

“Pe plan intern, lucrurile stau la fel de grav: ar fi bine să nu ajungem la momentul când jandarmii români ar trebui să prevină aplicarea legii pe teritoriul nostru, de exemplu împiedicând o coadă formată la sediul UDMR pentru depunerea cererilor să își urmeze cursul. Urmările pot fi catastrofale, după un scenariu ușor de intuit.” (Sorin Moisa, “Efectul Trianon”, Monitorul, 22 iunie)

“Este de preferat pentru România ca un tânăr

maghiar din Harghita, șomer și mai «dintr-o bucată», să își ia legitimația și să plece la muncă în Ungaria, decât să decidă ca statul român, reprezentat de polițistul de la colț, este vinovat de situația lui și trebuie să se războve. Păstrând proporțiile culturale, acesta este scenariul revoltei albanezilor împotriva statului macedonean.” (Sorin Moisa, “Efectul Trianon”, Monitorul, 22 iunie)

“În aproximativ șase luni de zile este de prevăzut că, la presiunile venite de la Comisia Europeană de la Bruxelles, legea va fi pusă la “congelator” (...). Cu alte cuvinte, de acolo, din “congelator”, legea va fi un fel de sabie a lui Damocles, gata oricând să se prăvale peste România, Slovacia și Iugoslavia, dacă vreo conjunctură oarecare va permite așa ceva. În plus, legea, chiar la “congelator”, oferă organizațiilor maghiarilor din România, Slovacia și Iugoslavia argumente foarte puternice pentru negocieri politice în interiorul țărilor respective.” (Dan Oprescu, “22”, nr. 22, 29 mai - 4 iunie)

Problema apare prin destabilizarea în adâncime a vieții politice a maghiarimii din România, având influențe asupra întregii dinamici politice din țară. (G. Andreescu, Provincia, mai 2001)

4. Reprezentarea UE ca posibil mediator-“salvator” în problema identificată de reprezentanții statului român.

În condițiile în care Uniunea Europeană este foarte receptivă la necesitățile statelor candidate la aderare, exaltarea temei/mitului patriei primejduite poate fi regăsită și în atitudinile diplomatice ale reprezentanților români în forurile europene, și în particularitățile relatării atitudinilor legate de un anumit eveniment (i.e. adoptarea legii statutului).

Parlamentarii din delegația României la Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei solicită, într-o moțiune depusă ieri la secretariat, ca APCE să ceară Ungariei suspendarea aplicării Legii statutului maghiarilor (deoarece) legea consacră principiul discriminării între minoritatea maghiară a țărilor respective și populația majoritară, extra-teritorialitatea pentru punerea sa în aplicare, ceea ce este susceptibil de a crea noi tensiuni între aceste populații și să favorizeze instabilitatea regională. (Ziua, 27 iunie)

Reacțiile UE sunt așteptate “cu suflul la gură”:

“Forurile europene se fac că plouă în legătură cu legea statutului maghiarilor de peste hotare (...) Documentul adoptat de Parlamentul de la Buda-

pesta contravine Articolului 13 din Tratatul european. Deocamdată, la 24 de ore de la adoptarea legii de către Parlamentul de la Budapesta, nici Comisia Europeană, nici Parlamentul European nu s-au pronunțat asupra acestui document, ale cărui prevederi contravin Articolului 13 din Tratatul de la Nisa (așa-numita Constituție europeană).” (Adevărul, 21 iunie)

Atitudinile oficialilor europeni au un caracter legitimator: dezaprobarea față de consecințele legii statutului da curaj agitatorilor din țară:

“Potrivit unor surse diplomatice de la Bruxelles, Comisia Europeană ar fi formulat, la rândul său, obiecții în legătură cu aceasta lege.” (Adevărul, 20 iunie)

“Autoritățile maghiare au primit din partea Bruxelles-ului numeroase scrisori în care se atrăgea atenția asupra neregulilor din aceasta lege. (...)Toate avertismentele au fost însă ignorate.” (Cotidianul 21 iunie)

“Președintele Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (APCE), lordul Russel Johnson, a declarat, luni, la Strasbourg, că nu agreează Legea privind statutul maghiarilor din statele vecine, transmite Radio Romania Actualități.” (Adevărul, Ziua, Cotidianul 26 iunie)

În mod oficial, reprezentanții statului român cer suspendarea legii statutului prin intervenția UE:

“Parlamentari din delegația României la Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei solicita, într-o moțiune depusă ieri la secretariat, ca APCE să ceară Ungariei suspendarea aplicării Legii statutului maghiarilor.” (Ziua, 27 iunie)

Oficialii UE au avut o atitudine rezervată și au evitat implicarea Uniunii în treburile regionale...

“Comisarul european pentru extindere, Gunter Verheugen, a declarat, marți, la Luxemburg, cu ocazia reuniunii consiliului de asociere Slovacia-UE, că Legea statutului pare să fie conformă cu acordul de asociere al Ungariei la UE, transmite Mediafax. Comisarul Verheugen nu a răspuns însă la întrebarea dacă Legea este conformă și cu viitorul statut al Ungariei de membru al UE(...)” (Ziua, 28 iunie)

...Însă dorința exprimată de unii formatori de opinie, ca UE să intervină ca mediator într-o problema ce ține de doua state vecine, ce nu sunt încă membre ale Uniunii, trădează reprezentarea simbolică a acestui organism suprastatal drept “salvatorul”:

“O intervenție a Uniunii Europene în calitate de mediator este cea mai bună soluție imaginabilă. Chiar dacă nu o soluție perfectă: pe canale discrete, UE s-a opus deja legii.” (Monitorul, 22 iunie)

5. Mitul poporului bun, încolțit de dușmani:

“(…)în pofida încercărilor sincere ale statului român de a asigura pacea etnică și reconcilierea istorică(...)

(...)Românii au fost, mai degrabă, reținuți, toleranți, deloc grăbiți să smulgă bandajele de pe rănile istorice, încă, necicatrizate. (...)statul român (...)a luat în serios “dreptul la diferență” al minorităților și principiile europene legate de el. A avut grijă să nu jignească, să nu lezeze, să nu discrimineze și, cu bună credință, s-a străduit să stinga orice sursa toxică de conflict interetnic.

(...)Domnilor, noi vrem, realmente, pace etnică. Vrem ca maghiarii din România să-și păstreze identitatea națională, să nu fie asimilați. Vrem, într-adevăr, să nu existe nici o discriminare între cetățenii României” (Cotidianul, 22 iunie)

6. Reprezentarea simbolică a reacțiilor cu privire la legea statutului:

un “război diplomatic”, un “joc cu sumă nulă”, un “meci” (metafora deloc “inocentă”, ce trimite la meciul de fotbal în care “România” (i.e. echipa reprezentativă a României) “a bătut” “Ungaria” (i.e. echipa reprezentativă a Ungariei)).

“Țara noastră este “ținta predilectă a aplicării acestei legi”. (Monitorul, 21 iunie)

“*Bomba cu ceas*” a legii statutului maghiarilor din afara granițelor a explodat, marți, după cum era programat votul din Parlamentul de la Budapesta. (Cotidianul, 21 iunie)

“*Nestăpânindu-și setea de revanșă, Budapesta a pus în pericol nu doar eficiența legii, ci într-adevăr stabilitatea regiunii*, pentru că a pus Bucureștiul în imposibilitatea de a da înapoi fără ca România să apară umilită și înfrântă într-un război diplomatic cu iz revizionist. (...) Înțelepciunea politică ar trebui să îi sugereze lui Victor Orban că el ar trebui să facă primul pas înapoi, pentru că el a declanșat atacul. Din păcate, *tendința guvernului ungar nu este atât de pacifistă*. Dimpotrivă, “*Budapesta se declara gata să își folosească din plin arsenalul de putere acumulat*(...)” (Monitorul, 22 iunie)

“Afaceria Legii statutului maghiarilor din afara Ungariei s-a transformat într-un *joc cu sumă nulă*: cineva trebuie să piardă.” (Monitorul, 22 iunie) Președintele Ion Iliescu a afirmat ca legea ungară

are *substrat revizionist* (Adevărul, 23 iunie)
“Suedia, de partea României în *conflictul cu Ungaria*” titlu în Monitorul 25 iunie
“Abia acum, de când Legea statutului *face ravagii* prin mediile politice europene și românești” (Cotidianul, 27 iunie)
“Aleșii români așteaptă *meciul* cu omologii de la Budapesta” (România Liberă, 27 iunie)
“România și Ungaria *mută războiul* pe tema statutului maghiarilor în Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei” (Cotidianul, 28 iunie)
“*Război diplomatic româno-maghiar* la Strasbourg” “Ofensiva diplomatică” (Monitorul 28 iunie)
Examenul sângelui titlu în (Cotidianul, 29 iunie)
“Legea va fi un fel de *sabie a lui Damocles*, gata oricând să se prăvale peste România, Slovacia și Iugoslavia” (Dan Oprescu, revista “22”, nr. 22, 29 mai - 4 iunie)

D) Atitudinile favorabile legii vin doar din partea maghiarilor (reprezentanți ai UDMR sau publiciști maghiari) și tind să tempereze reacțiile alarmiste ale celor care invocă “iredentismul” și “revanșismul” maghiar:

Facilitățile acordate prin lege de către Parlamentul de la Budapesta etnicilor maghiari din afara granițelor Ungariei au căpătat o interpretare mult prea amplificată în România și au generat, în consecință, împotriviri și exprimări naționaliste și chiar ultranaționaliste, a apreciat ieri președintele UDMR Marko Bela, într-o conferință de presă. “Noi facem același lucru aici, în România, când ajutăm românii de dincolo de frontierele țării, ceea ce e foarte bine, și, dacă se va ajunge la concluzia să se adopte o lege-cadru și în România, noi salutăm această idee și vom sprijini o astfel de lege. Excesele ultranaționaliste nu folosesc nimănui. Și în primul rând, nu folosesc României”, a declarat Marko Bela. (România Liberă, 21 iunie)
“Concluzia întâlnirii este că încercăm să ne retragem din discursul politic care s-a creat pe această temă, nu credem că acest discurs politic poate aduce ceva benefic nici României și nici în afara țării și e păcat că această temă a ajuns numărul unu în România, fapt la care au contribuit deopotrivă și primul ministru, și președintele UDMR Marko Bela. Sunt alte teme mult mai importante”, a spus Raduly. (România Liberă, 26 iunie)

Concluzia:

În presa scrisă de limbă română domină “explicațiile”, interpretările, scenariile situațiilor ce ar putea fi create în urma aplicării legii statutului. Aprecierile cu privire la această lege (exceptând cazurile în care emitenții sunt

maghiari – membri UDMR, publiciști) sunt însoțite de critici. Altfel spus, există *încercări*, din partea formatorilor de opinie români de a “înțelege” justificarea legii ungare în contextul politic din sud-estul Europei. Cu toate acestea, se poate spune că există arii “etnice”, polarizate, în discursurile mediatice legate de legea statutului (presa în limba română - atitudine dominant defavorabilă, presa în limba maghiară - atitudine dominant favorabilă).

Această analiză evidențiază o problemă centrală în presa scrisă (și nu numai) românească: lipsa *înțelegerii* problemelor minorității maghiare, bazată pe lipsa comunicării între formatorii de opinie ce se adresează “minorității” maghiare și cei care se adresează “majorității” române.

Mai întâi voi preciza sensul în care folosesc termenul “minoritate”: “Minoritatea” reprezintă nu neapărat grupul mai puțin numeros, ci grupul cu mai puțină putere decât “majoritatea”.¹⁶

Prin ce metode se poate îmbunătăți comunicarea între cele două “grupuri”? Carmen Dumitriu-Seuleanu evidențiază trei condiții ce ar trebui îndeplinite: 1) Ar trebui să stabilim *convenții de comunicare* cu privire modul de a discuta anumite probleme fără a ne jigni reciproc; 2) Ar trebui să *învățăm să înțelegem* (prin empatie) sentimentele și dorințele celuilalt grup (minoritar/majoritar), ceea ce ar presupune un efort bilateral. 3) Ar trebui să avem un dialog permanent, “*bilingv*”, dominat de respectul pentru valorile culturale ale fiecărui grup.¹⁷

Unii teoreticieni aduc în discuție chiar “dreptul de a fi înțeles”, care “ar impune datoria tuturor (membrilor unei comunități) de a-l înțelege pe *celălalt*. Dreptul de a fi înțeles impune dreptul de a comunica, respingând și condamnând manifestările egocentrice și etnocentrice”.¹⁸

Încercarea de a *empatiza cu celălalt* pare o simplă iluzie în cazul mass-mediei autohtone

însă există câteva încercări reușite în acest sens (revistele *Altera*, *Provincia*, *Sfera Politicii*).

NOTE

¹ Kantor Zoltan, *Legea statutului și politica națională maghiară*, Provincia, mai 2001

² apud. Simon Cottle (ed), *Ethnic Minorities and the Media*, Open University Press, Philadelphia, 2000, pp. 36-37

³ Bodó Zoltán, Marius Cosmeanu, Mátéffy Csaba, Paul Mărginean, "Alter/Ego târgumureșean", *Altera*, nr.1/1995, p.79

⁴ idem. p.78

⁵ Heckmann, Friedrich, 1992, p.30, apud. Andreas Klinke, Ortwin Renn, Jean-Paul Lehnrs (eds.), *Ethnic Conflicts and Civil Society*-Proposals for a New Era in Eastern Europe, Ashgate, 1997, p.6

⁶ Eriksen, Thomas H. , *Ethnicity versus Nationalism*, în *Journal of Peace Research*, vol. 28, No.3, 1992, pp.263-278, apud. Klinke et. all, op. cit. p.7

⁷ Klinke, A (et. all), op.cit., p.20

⁸ Eriksen, Thomas H., *Ethnicity versus Nationalism: Definitions and Critical Reflections*, in *Bulletin of Reace Proposals*, vol.23, no.2, pp.219-224, apud. Klinke, A. (et. all.), op. cit., p.21

⁹ Hassner, Perre, *Beyond Nationalism and Internationalism: Ethnicity and World Order*, in: *Survival*, vol. 35, no.2, 1993, pp.49-65

¹⁰ Cristina Maria Panțiru, "Miturile politice ale Revoluției din 1989", *Sfera Politicii*, nr.91-92, p.40

¹¹ Henry Tudor, *Political Myth*, London, Macmillan, 1972, p.12

¹² Georges Sorel, *Reflexions sur la violence*, Paris, Librairie des Sciences Politiques et Sociales Marcel Riviere, 1919, pp.32-33, 182; Ernst Cassirer, *The Myth of the State*, New Haven, Yale University Press, 1946, pp. 47-48

¹³ Claude Levi-Strauss, *Antropologia structurală*, traducere de I. Pecher, București, Editura Politică, 1978, pp.149-150

¹⁴ Andre Reszler, *Mythes politiques modernes*, Paris, PUF, 1981; Raoul Girardet, *Mituri și mitologii politice*, traducere de Daniel Dimitriu, Iași, Institutul European, 1997, p.4.

¹⁵ Raoul Girardet, *Mituri și mitologii politice*, traducere de Daniel Dimitriu, Iași, Institutul European, 1997

¹⁶ Klinke, A. (et.all.), op.cit. p.63

¹⁷ Carmen Dumitriu-Seuleanu, "Social Constructions in Inter-Ethnic Communication in Romania" în Klinke, A., op. cit., pp. 189-190

¹⁸ Husband, C., *Differentiated citizenship and the multi-ethnic public sphere*, *Journal of International Communication*, 5, 1998, pp.122-133, apud. Simon Cottle, op.cit. p.209.

PRECIZARE

Articolul "Evrei, Comunism și evreii comuniști" semnat de Stanislaw Krajewski și apărut în numărul 91-92 al revistei **Sfera Politicii** este transcrierea conferinței susținute la Universitatea Central Europeană în 1996 și publicat într-o colecție a acestor conferințe. András Kovács (ed.), *Jewish Studies at the Central European University (Budapesta, CEU - Jewish Studies Program, 2000)*, pp. 119-133.

CRISTINA MARIA PANȚIRU – Absolventă a Facultății de Filosofie București; urmează Master-ul de Politici Publice în cadrul aceleiași facultăți din Universitatea București. În prezent Coordonator Programe în cadrul Institutului de Cercetări Politice și Economice (IPER).

Nașterea Europei de Est *

De la Voltaire și Mozart pînă la Schnitzler și Freud, preocupările academice ale autorului acestui volum, Larry Wolff, profesor la Boston College din Cambridge, Massachusetts, se înscriu metodologic în cadrul istoriei intelectuale și culturale. În 1994, cînd a apărut cartea de față, Wolff publicase deja alte două volume, *The Vatican and Poland in the Age of the Partitions* (Vaticanul și Polonia în perioada împărțirilor) și *Postcards from the End of the World: Child Abuse in Freud's Vienna* (Ilustre de la capătul lumii: abuzuri asupra copiilor în Viena lui Freud). Odată cu *Inventarea Europei de Est*, și continuînd cu volumul aflat acum sub tipar, intitulat *Venice and the Slavs: The Discovery of Dalmatia in the Age of the Enlightenment* (Veneția și Slavii: Descoperirea Dalmației în Epoca Luminilor), cercetările lui Wolff s-au centrat pe teme care con-

* Larry Wolff, *Inventarea Europei de Est. Harta civilizației în Epoca Luminilor*, traducere de Bianca Rizzoli (București: Editura Humanitas, 2000).

tribuie la o înțelegere mai profundă a relațiilor dintre est și vest în istoria europeană. De fapt, nu cred că greșesc spunînd că prin *Inventarea Europei de Est* Larry Wolff s-a impus ca unul dintre cei mai distinși specialiști în istoria intelectuală a Europei moderne.

Însuși titlul ne anunță că este vorba despre o carte care pune sub semnul întrebării vechi tipare mentale, pe care ne obișnuisem să le luăm ca atare. În condițiile Războiului Rece, Europa de Est a fost o regiune geografică bine delimitată – cuprindea țările satelite ale Uniunii Sovietice –, care reflecta o realitate politică și militară: împărțirea continentului în două sfere de influență. Cartea lui Larry Wolff ne demonstrează că Europa de Est a reprezentat mai mult decît o simplă denumire folosită de diplomați și politologi pentru a defini zona de dincolo de Cortina de Fier. Acea linie simbolică, care mergea “de la Stettin la Trieste”, s-a așternut peste o graniță mentală mai veche, care, ne arată autorul volumului de față, în 1946, cînd Winston Churchill rostea celebrul său discurs la Uni-

versity of Missouri, Fulton, avea deja o vechime de două secole.

Pe scurt, teza principală a acestei cărți este aceea că Europa de Est a apărut ca un produs secundar al proiectului iluminist de inventare a Europei de Vest, în care ideea de civilizație a avut un rol central. Dar, pentru realizarea acestei construcții intelectuale, Europa de Vest, definindu-se pe sine drept centru al civilizației, a avut nevoie să plaseze undeva și opusul acesteia, barbaria. Lumea antică localizase la nord alteritatea personificată de invadatorii barbari. Renașterea italiană, prin autorii romani pe care i-a redescoperit, a moștenit și diviziunea continentală nord-sud, specifică antichității. Iluminismul a fost cel care a reconceptualizat împărțirea Europei, impunînd diviziunea vest-est, care, desigur, se potrivea mai bine propriei perspective geografice asupra continentului, dar care, în același timp, reflecta o realitate deja existentă în acel moment: mutarea centrului de greutate cultural și financiar al continentului din sud, dinspre orașele italiene, spre vest, către Paris, Londra și Amsterdam. Pentru filozofii iluminiști, Europa de Est a fost imaginată nu ca simbol al alterității absolute, al inver-

sului civilizației, ci ca un spațiu aflat într-un stadiu intermediar între civilizație și barbarie, între Occident și Orient.

Faptul că ideea de Europa de Est ca spațiu geografic distinct s-a născut ca o construcție intelectuală a Europei de Vest nu înseamnă că acest proiect iluminist a fost o pură invenție, fără nici o legătură cu realitatea. Începută sub forma geografiei filozofice de autori care, precum Voltaire în a sa *Istorie a lui Carol al XII-lea*, au scris despre oameni și locuri pe care nu le văzuseră niciodată, această întreprindere intelectuală a fost continuată, completată și desăvârșită prin observații directe, făcute pe teren de călătorii din ce în ce mai numeroși, de diplomații sau consilierii militari trimiși la St. Petersburg sau Constantinopol într-o epocă în care statele occidentale în continuă rivalitate încercau să atragă de-o parte sau de alta puterile de la celălalt capăt al continentului, de cartografi care își propuneau să completeze zona de răsărit de pe harta Europei pînă la nivelul de acuratețe al zonei de apus, împinși nu numai de interese pur științifice, ci și militare.

Studiile amănunțite asupra locuitorilor Europei de Est, asupra obiceiurilor și moravurilor acestora, cuprinse în însemnările călătorilor

occidentali au premers, în fond, discipline moderne precum antropologia, etnografia sau folclorul. Mai mult, după cum arată Wolff, științele sociale moderne au moștenit nu numai perspectiva iluministă asupra relațiilor vest-est, ci și limbajul inventat atunci: estul este și astăzi analizat de către vest în termeni de înapoiere civilizațională, politică sau economică față de propriile standarde. În această relație de autoritate dintre vest și est, planul intelectual s-a amestecat mereu cu cel politic, exemplele în acest sens fiind nenumărate, începînd de la Napoleon care, atunci cînd se pregătea să invadeze Rusia, îl citea pe Voltaire, imaginîndu-și că reface traseul lui Carol al XII-lea, și pînă la redesenarea completă a hărții Europei de Est după Primul Război Mondial de către diplomați ai marilor puteri învingătoare, atenți la sfaturile consilierilor lor, specialiști în istoria regiunii, precum R.W. Seton-Watson.

Lectura acestei cărți ne va ajuta să privim cu alți ochi și întreaga literatură occidentală despre Europa de Est, scrisă în perioada Războiului Rece, ai cărei autori și-au însușit perfect discursul iluminist asupra obiectului lor de studiu, făcînd însă uitată proveniența acestuia.

Deși se plasează în aceeași tradiție academică, în descendență directă de la Woodrow Wilson, care, înainte de a fi și președintele S.U.A., a fost profesor la Princeton, Larry Wolff are meritul de a desluși, cu eleganță și acribie, originile intelectuale ale discursului despre Europa de Est. Nu-mi rămîne decît să adaug că pe cititori îi așteaptă plăcerea unei lecturi captivante și provocatoare, lipsită de ariditatea cu care ne-au obișnuit scrierile academice.

Cristina PETRESCU

Despre istorie și captivitățile sale *

În lucrarea intitulată *Orizont închis. Istoriografia română sub dictatură* (Iași, Institutul European, 2000) istoricul ieșean Alexandru Zub recuperează momente dramatice din istoria istoriografiei noastre (1945-1989), când viața încetase a mai fi logică și din acest motiv nimic nu mai părea absurd, când obligația istoricului nu mai era aceea de a înțelege ci, aceea de a se supune. Volumul de față nu practică totuși, confuzia deliberată dintre antitotalitarism și antimarxism, nu diabolizează o *teorie socială* eșuată ca *doctrină politică*. Resortul acestei cărți nu este anticomunismul ci preocuparea pentru un demers critic, profesionist, dător de criterii, formativ. *Orizont închis* finalizează o amplă investigație, începută de departe, cu vremea cronicarilor (*Biruit-au gândul*, 1983), și continuată cu entuziaștii romantici, cu școala critică de la cumpăna secolilor XIX-XX (*De la istoria critică la criticism*, 1985), cu

* Alexandru Zub, *Orizont închis. Istoriografia română sub dictatură* (Iași, Institutul European, 2000)

istoriografia română dintre cele două războaie mondiale (*Istorie și istorici în România interbelică*, 1989). De ce *Orizont închis*? “Fiindcă o asemenea formulă pare a circumscrie, metaforic, sensul unei evoluții mai ample – consideră autorul – chiar dacă înăuntrul acesteia s-au produs, istoriografic, și destule gesturi de natură să o contrazică, gesturi evocate în fond chiar de autor de-a lungul carierei sale publice. Examinând câteva inițiative și contexte, mai mult ocazional, el a dorit să obțină mai curând crochiuri și secvențe «orizontale», alături de unele sugestii pentru o sinteză istoriografică, pe linia deja tratată anterior și pusă acum, pe cât posibil, în acord cu noile exigențe ale domeniului” (p. 8-9). Este un parcurs având ca ipoteză de lucru faptul că istoria și istoriografia nu pot fi decât consubstanțiale (p. 14): o dată cu problemele de specialitate, Alexandru Zub readuce la viață oameni, epoci, orgolii, succese, neputințe, modalități de a rememora trecutul sau de a face istoria prezentului. Cartea este împărțită în patru capi-

tole: unul referitor la anii tranzitorii 1945-1947, altul tratând impactul stalinist produs în 1948, următorul radiografiind deceniul al nouălea, dominat de ceaușismul târziu, iar ultimul încercând câteva remarci cu caracter bilanțier.

Subiectul aflat în discuție aparține istoriei recente, cercetarea lui suscitând, cum e și firesc, multe patimi. De la căderea comunismului au trecut deja unsprezece ani și de atunci adevărul s-a schimbat foarte mult. Asemeni cioburilor unei oglinzi, îl găsim, ici și colo, nu în dialoguri ci într-o suită de monologuri paralele. Important este că vinovăția noastră rămâne întotdeauna mult mai mică decât a *celuilalt*. Având în atenție o perioadă a marilor excese ideologice și interpretative, prea bine cunoscute, autorul consideră că simpla lor critică ar echivala cu forțarea unor uși deschise. Înclină așadar, să se intereseze mai mult de continuități, de supraviețuiri și mai puțin de rupturi (p. 12). Cartea istoricului ieșean nu caută ceartă, nu pune la punct, mulțumindu-se să identifice și să comenteze tendințe dominante, schimbări de accente, intrări și ieșiri din scenă.

Dată fiind amploarea fenomenului abordat, autorul recunoaște că “rămân nefolosite destule încercări de a

trata mai nuanțat istoriografia ultimului demisecol, pornind anume de la figuri uitate sau interzise, de la teme noi, ca și de la nevoia unei conștiințe istorice mai adecvate timpului de față, un timp al integrării euro-atlantice, care presupune și un discurs istoric adecvat. Nu se pot defini momentan decât repere pe acest traseu. Repere și sugestii, în perspectiva unei analize mai sistematice” (p. 9). Motivate parcă de un *horror vacui* generalizat, scrierile acelor timpuri se înfățișează ca suite de texte care, conștiente parcă de caracterul lor incomplet, se reiau, se glosează, se completează, se amplifică într-o tumefiere verbală care tinde să anuleze posibilitatea sintezei. Marile dileme ale celui care sondează istoriografia de dinainte de 1989 reies astfel din lipsa de interes pentru ordonarea informației și pentru organizarea accesului la ea, din absența unor metode propice de lecturare a izvoarelor, nu rareori supuse falsificărilor deliberate. În aceste condiții, istoria istoriografiei marxiste se conturează, fatalmente, într-o zonă a restituirilor fragmentare, a considerațiilor de ordin teoretic dacă nu a unor indignări gratuite în jurul materialismului istoric.

Orizont închis înlătură unele clișee generate de

interpretările moralizatoare ale deceniului post-decembrist, semnalând adevăruri subiacente, mai importante poate, decât faptul primar al terorii. Dincolo de compromisuri, autocritici și denunțuri, Alexandru Zub întrevide opoziția tacită pe care istoricii o exprimau ori de câte ori aveau posibilitatea. Profesionalismul nu a fost abandonat, în opinia sa, de la o zi la alta, directivele nu au produs conformări imediate, benevole. Chiar felurilele sancțiuni și multitudinea învinuirilor adresate cercetătorilor ne indică, deseori, acest lucru. Marja de autonomie interpretativă tolerată de Partid nu a rezultat din privilegii anume ci din îndelungate polemici. “Frontul istoric” a fost mai mult un dezerat decât o realitate, repetatele intervenții ale factorilor de putere dovedind eșecul totalei înregimentări. Justificată, întrucâtva, de suficiențele pactizării, ideea “frontului” rămâne totuși o figură de stil. Ea se sustrage evaluărilor maniheiste, necesitând numeroase nuanțări. Științele auxiliare (epigrafie, paleografie, heraldică, genealogie, diplomatică), istoria economică (transporturi, comerț, administrație), editarea de documente, au constituit tot atâtea mijloace de a evita întâlnirea cu discursul oficial. Numai că

soluțiile salvatoare de ieri – refugiul în “tehnicism”, ca să dăm un exemplu adecvat cu cele mai sus afirmate – devin prea adesea inertiile de astăzi. Reflexele scientiste păstrează istoriografia într-o anume izolare, ideea de *best-seller* părând că nu surâde prea mult istoricilor noștri.

Pe de altă parte, nici revenirea la “paradigma” națională, o dată cu Declarația din aprilie 1964 nu trebuie apreciată prea euforic, drept ceva inevitabil, de la sine înțeles. Respectivul eveniment a fost doar un *context favorabil* al liberalizării discursive, nu a provocat, în mod necesar, o emancipare *in corpore* a istoriografiei. Gradul sporit de toleranță pe care ideologia națională îl asigura, grație caracterului ei integrator, a fost folosit, de multe ori, drept precondiție a unor cercetări multidisciplinare, după model occidental, nepermise în anii '50. Relaxarea oferită de puterea comunistă a fost însă “ocazia iar nu cauza” unor progrese în plan istoriografic. Fiecare a interpretat acel moment conciliator în funcție de propriile disponibilități, mulți rămânând fideli vechilor clișee sau îmbrățișându-le pe cele noi, protocroniste, alții reușind scrieri cu un grad ridicat de competitivitate, greu de intuit până atunci. Alexandru Zub

arată că istoricilor neangajați politic li s-a permis să *oco-lească* temele predilecte ale discursului naționalist, pentru a aprofunda, nestingheriți, domenii care nu periclitau legitimitatea regimului. Atâta timp cât cenzura îngăduia formularea unor întrebări dar nu permitea definitivarea unor răspunsuri, cele petrecute după 1965 nu pot fi luate drept o reală liberalizare. Era mai degrabă un *modus vivendi*: în schimbul tăcerii asupra unor episoade compromițătoare dintr-un trecut nu foarte îndepărtat, istoricii obțineau acces la un discurs degrevat de “tezele” la modă.

Redescoperirea dimensiunii etnice a istoriei a exclus, în cazul nostru, posibilitatea regenerării marxismului – atât de mult discutată în Europa Centrală –, susceptibilă să provoace, nu numai un alt discurs asupra metodei ci și eventuale reforme sistemice. În Polonia, Cehoslovacia sau Ungaria revizionismul marxist a adus vârsta posttotalitară a comunismului cu mult înainte de 1989. Acolo unde liberalizarea ideologică s-a limitat la rusofobie – România, de pildă – posttotalitarismul și postcomunismul s-au suprapus dureros, în același moment destructurant (1989), cu tragisme inerente acestei retardări. Fără să neglijăm rele-

vanța ideii naționale sau importanța cercetărilor în această direcție, nu trebuie să uităm că marxismul – dincolo de abuzurile discutate în lucrarea semnalată aici – a fost, mai ales în Occident, o mare provocare epistemică a secolului XX, cu performanțe greu de negat. Din păcate, datorită felului în care au fost tratate la noi, teoriile lui Marx și proiecțiile lor istoriografice sunt asimilate, în continuare, experienței totalitare, rediscutarea lor părând mereu prematură.

Oamenii reușind să fie în mai multe feluri deodată, demersul profesorului Alexandru Zub nu a fost unul la îndemână. Cel preocupat să întocmească o

istorie a istoriografiei postbelice se simte uneori apăsător de biografiile personajelor sale iar altele le continuă povestea fără să o știe. Cu toate că o însemnată parte din anii evocați autorul i-a petrecut după gratii, ca deținut politic, *Orizont închis* nu este o tentativă de itinerariu prin imensitatea unui timp pierdut. Volumul nu disimulează resentimente și nici dezimpli-cări, Alexandru Zub percepându-se în permanență ca spectator angajat, la fel de prezent și de responsabil ca și ceilalți colegi de breaslă.

Andi MIHALACHE

*
* *

A treia cale în cultură *

Importanța cărții *Al treilea discurs* nu constă în noutatea sa. Cine i-a urmărit pe cei doi autori angajați în dialog – Adrian Marino și Sorin Antohi – poate recunoaște ușor în *Al treilea discurs* idei formulate anterior de fiecare dintre ei. Marino resuscitează temele

* *Al treilea discurs. Cultură, ideologie și politică în România. Adrian Marino în dialog cu Sorin Antohi, Iași, Polirom, 2001*

discutate în prealabil în *Politică și cultură*, în *Pentru Europa* sau în articole-manifest din *Sfera Politicii*, în timp ce Sorin Antohi revine asupra unor formulări din *României în anii '90: geografie simbolică și identitate colectivă* sau din articole și interviuri publicate în revista 22.

Volumul este important prin perspectiva sa dialogală. Aspectul este observat chiar de Adrian Marino pe parcursul discuției cu Sorin Antohi:

“Trebuie să recunoști că este un moment simbolic, un moment rar în cultura română: doi oameni să fie de acord fără să se fi pus de acord” (p.75). Asocierea – în exteriorul rețelelor culturale consacrate – în jurul câtorva idei generative este mai importantă aici decât argumentația propriuzisă (cine dorește rigoare argumentativă va trebui să apeleze la lucrările-sursă abia amintite). “Alianța” intelectuală este semnificativă cu atât mai mult cu cât implică două personalități extrem de individualizate în peisajul cultural românesc. Prin aceasta, ceea ce, ieri, era o opinie originală poate deveni schița unui program; două identități intelectuale insulare pot constitui baza unei viitoare școli sau “direcții”.

Dialog și asociere constructivă – iată ideile nu numai enunțate, ci și ilustrate, puse în scenă tocmai prin discuția dintre cele două personalități. Solicitând schimb cultural, spirit critic constructiv, deschidere, urbanitate, Adrian Marino și Sorin Antohi înfăptuiesc ilocuționar exact ceea ce reclamă. Din această cauză, *Al treilea discurs* trebuie tratat, în primul rând, ca un document cultural. Analiza de conținut care pierde din vedere acest aspect riscă să fie o analiză incorectă.

Oralitatea cărții imprimă radicalitate formulărilor, iar mesajului, eficiență. Deoarece cursul fatalmente neregulat al dialogului suprimă inferențele elaborate, diagnosticele puse

diferitelor realități culturale românești pot părea în multe cazuri severe și chiar gratuite. Acesta este încă un motiv pentru ca *Al treilea discurs* să fie luat în discuție doar în contextul bibliografiilor celor doi autori. Dar simplificarea și radicalizarea tonului prezintă și virtuți, iar cea mai importantă dintre ele este penetrabilitatea crescută a mesajului. Deși ideile lansate de Adrian Marino sînt, în general, cele din *Politică și cultură*, impactul public al cărții *Al treilea discurs* a fost incomparabil mai mare (în discutarea cărții implicîndu-se intelectuali de prestigiu, reviste culturale, postul de radio BBC, etc.).

Povestită pe scurt, discuția dintre Adrian Marino și Sorin Antohi ar putea fi stenografiată astfel: cei doi se inserează în disputa parcă eternă din cultura română, dintre tradiționalism și modernism pentru a propune o soluție de ieșire. Al treilea discurs este soluția, calea de mijloc între două extreme, între autohtonism, naționalism, izolaționism, pe de o parte și cosmopolitism dizolvant, imitație umilă, epigonism complexat, pe de alta. La prima vedere, formula ar trăda o rezolvare facilă – sinteza dintr-o schemă duală, și o modă – a treia cale. Există însă în *Al treilea discurs* o sumedenie de nuanțe care scot discuția din zona facilului, iar implicarea biografică a interlocutorilor imprimă

seriozitate și onestitate dezbaterii.

Pentru că *Al treilea discurs* s-a bucurat deja de mai multe recenzii detaliate, să insistăm doar asupra unei nuanțe extrem de importante. Ceea ce atrage atenția din primul moment este feroarea revoluționară cu care în special Adrian Marino însoțește soluția celui de-al treilea discurs. Numeroase teme ale discursului revoluționar pot fi sesizate în intervențiile sale: **tema revenirii la origini** (“Simt nevoie vitală să reiau contactul profund cu izvoarele culturii române. În felul acesta voi face sinteza celui de-al treilea discurs: între totalitatea achizițiilor noastre internaționale și realitățile noastre, fondul «tradițional» românesc”, p.115); **tema fondului pur, ascuns și nevalorificat** (“...se va vedea că a existat [...] o reală cultură alternativă, o cultură independentă, o cultură care nu respectă canoanele, judecățile și dispozițiile oficiale”, p.33); **tonul mesianic** (“Noi avem [...] conștiința că în spatele nostru sînt aproape 250 de ani de cultură română. Așa cum a fost... Iluminismul român a fost o realitate. Pașoptismul român a fost o realitate. Cultura sub Carol I a fost o realitate, epoca marilor clasici... Noi nu venim pe un vid. Avem conștiința că putem construi pe această bază solidă”, p. 46); **critica prezentului și a trecutului apropiat** (ilustrată pe întreg parcursul cărții); **accentul**

pus pe ideologie (în sensul ei primar, de teorie reformatoare non-utopică, nu în înțelesul derivat, dominant acum, de dogmatică).

Adrian Marino își asumă fraza Catherinei Durandin, conform căreia revoluția de la 1848 nu e terminată nici astăzi (p.68). “Noi nu avem încă o țară construită. Sîntem o țară improvizată, o țară încropită”, scrie Marino. Pornind de aici, el se prezintă ca neo-paşoptist, considerînd că proiectul revoluționar din secolul trecut își păstrează actualitatea (prin impulsul modernizator, europenitate, prin promovarea valorilor liberale, enciclopedism, spirit critic, patriotism aşezat, etc.).

Teza “revoluției neterminate” ne duce aproape automat cu gîndul la François Furet, care a proclamat încă din 1978 că “revoluția franceză s-a terminat”. Cu alte cuvinte, istoricul francez aprecia că ideile deceniului revoluționar din secolul XVIII au încetat a-și exercita puterea de fascinație asupra prezentului și că societatea franceză (și, prin extrapolare, cea occidentală) are a-și căuta alte repere, altă genealogie culturală, o formă de modernitate alternativă la cea prescrisă de modelul revoluționar.

În cazul nostru, vedem că Marino imaginează al treilea discurs în interiorul experienței modernității așa cum a fost ea construită ideologic în secolul XIX, mai exact ca fază finală în

procesul modernizării. Din retorica sa cu accente revoluționare lipsesc temele rupturii refondatoare, conflictului și noutății absolute (nici Marino, nici Antohi nu se reclamă, de pildă, de la post-modernism și nici nu își prezintă modernitatea ca o avangardă). Dimpotrivă, ei vorbesc despre procesualitate, noutate legată de tradiție (alternativă). Această pledoarie pentru gradualism combinată cu retorica revoluționară sugerează o nouă tensiune internă a celui de-al treilea discurs, una de strategie a schimbării, implicată în text, care se adaugă tensiunii identitare explicite dintre naționalism și europenism. Marino și Antohi își asumă experiența post-paşoptistă, a traumelor provocate de schimbări neasimilate, precum și pe cea tîrzie a modernizării forțate comuniste, pentru a îndemna în același timp la schimbare și regăsire de sine. Acest revoluționarism temperat, conservativ, restaurator, corespunde nu întîmplător ideologiei “slabe” a schimbărilor politice din preajma anului 1989.

Discuția dintre Adrian Marino și Sorin Antohi confirmă o intuiție a lui Matei Călinescu: cearta dintre Antici și Moderni tinde să fie înlocuită de Cearta dintre moderni și contemporani. Marino, cu precădere, este modern fără a fi foarte contemporan (“aparțin și nu aparțin epocii actuale”, afirmă la un moment dat, p. 44). El

avertizează asupra riscului de a fi “prea sincronici” (p.113, p.189-190) – așa cum făcea și Andrei Pleșu, într-o conferință despre elitele din Estul Europei. Din acest motiv, *Al treilea discurs* lasă în planul doi critica României retrograde, autohtoniste, ruraliste (a “rezervației folclorice”) pentru a se ocupa pe îndelete de “auto-colonizarea culturală”, sub fascinația modelelor occidentale. Abordarea acestui aspect într-un mediu cultural idiosincronic este o dovadă de curaj intelectual.

După formula unui intelectual bulgar, Alexander Kiossev, Antohi afirmă că noi înșine ne-am colonizat cultural, alegînd un model occidental, nu am fost colonizați (p.58). Rezultatul a fost o subcultură (involuntar) parodică (p.113), bazată pe colportaj și plagiat (p.53), o cultură a metaforei, dominată de foiletoniști, de publiciști (p.41). Sincronizarea rapidă (cerută, de exemplu, de H.R. Patapievici) comportă riscul de a reitera acest tip de cultură.

În viziunea lui Marino și Antohi, al treilea discurs trebuie să fie o sursă de originalitate. Sinteza pe care o propun nu este una de confirmare a geniului locului (așa cum apare în concepția naționaliștilor), ci una originală. Despre care nu se știe deocamdată cum va arăta.

Adrian CIOFLÂNCĂ

Imaginea evreului în cultura română *

Una din problemele centrale ale modernității românești a fost problema evreilor, sau «Cestiunea israeliților» așa cum a fost ea cunoscută în epocă. Or, în condițiile în care literatura a fost considerată adesea “sora mai mare a politicei” (formularea aparține lui Caragiale) iar majoritatea scriitorilor au jucat un rol politic foarte activ în articularea discursului politic, nu este întâmplător faptul că imaginarul colectiv al românilor a fost instrumentat de către pasiunile politice antrenate de construcția României moderne. Drept consecință astăzi avem un corpus impresionant de texte referitoare la populația evreiască a Regatului Român, texte care se referă la statutul juridic, la cel economic, care abordează aspectele culturale sau sociale de pe poziții uneori favorabile dar cel mai adesea contrare acordării de drepturi politice și civice evreilor. Ceea ce este îngrijorător însă este perseverența cu

* Andrei Oișteanu, *Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-central european*, ediție ilustrată (București: Humanitas, 2001), 470 pagini, preț 150.000 lei.

care aceste texte sunt trecute cu vederea de către istoriografia națională, acea istoriografie cu precădere etnocentrică, politică prin excelență și naționalistă prin predispoziție.

Așa cum se întâmplă cel mai adesea noutatea survine nu din zona centrală a protipendadei instituționale a unei discipline date ci, dimpotrivă, din zonele mai puțin centrale și mai mult predispuse la contactele interdisciplinare cu disciplinele conexe. Acesta este și cazul lui Andrei Oișteanu care ne oferă un studiu de excepție asupra *Imaginii evreului în cultura română*. Folosind o comparație inspirată de o istorioară aflată în această lucrare, Andrei Oișteanu pare a fi asemeni englezului care a vrut să petreacă o noapte în punctul de graniță a trei imperii și, după ce a găsit acest punct într-un sat din Bucovina, s-a așezat pe un scaun cu trei picioare astfel încât fiecare dintre acestea să se găsească într-un alt imperiu, după care a băut ceai din Rusia, vin din Austria și cafea din Turcia. Trei imperii pot fi în acest caz trei discipline cu granițele lor dar și cu punctele de întâlnire. Unul este reprezentat de studiile culturale, altul este

etnologia (folclorul), cel de-al treilea istoria, iar punctul lor de graniță este imagologia, un domeniu de cercetare adesea elogiata dar arareori practicat. Originalitatea abordării, erudiția și farmecul prezentării fac din această lucrare nu numai un eveniment editorial remarcabil ci și un text de referință despre cultura română. Pentru cine este familiarizat cu studiile lui Andrei Oișteanu această lucrare, *Imaginii evreului în cultura română*, nu este o surpriză ci o așteptată confirmare a calităților de excepție dovedite de studiile sale anterioare într-o lucrare care să împlinească direcțiile deja prefigurate.

În afara capitolului preliminar, cinci capitole structurează tematic principale clișee culturale sau stereotipurile etnice despre imaginea evreului oferite de cultura română și de contextul ei european. De la portretul fizic, cu nas corioat și buze groase, cu barbă și perciuni rituali, cu pistrii și păr roșu, murdar și împutit și adesea stigmatizat prin elemente vestimentare, la portretul profesional și moral al negustorului, cămătarului, cărciumarului viclean ori inteligent, laș, rău sau bun, “evreul imaginar” demonstrează un spațiu al imaginației populare extraordinar de bogată care ne spune foarte mult despre creștinii care au zămislit aceste imagini și aproape nimic despre evrei (p.

9). Portretul mitic și magic al evreului împreună cu principalele lui păcate (deicid, hagiocid, iconocid, infanticid și xenocid ritual) conduc apoi cititorul într-o lume a demonilor și vrăjitorilor, a uriașilor și a jidovilor răătăcitori aproape de flăcările Iadului. Exceptional ilustrată, atât cu texte cât și cu imagini, această imagologie populară este pusă în legătură nu numai cu exemplele similare ale culturii europene, ci și cu cazurile în care aceste imagini persistă și astăzi chiar și în absența unei populații de origine evreiască. Fără a urmări iluzorii lanțuri cauzale și fără a căuta ipotetice *verigi lipsă*, Andrei Oișteanu demonstrează rezistența unor structuri mentale care definesc alteritatea indiferent de epocă și cultură urmărindu-le adesea până în ziua de astăzi în discursul public românesc.

Exemplele structurate astfel tematic după natura calităților și defectelor atribuite lor își găsesc o bogată exemplificare atât în folclorul popular cât și în scrierile multor clasici ai literaturii române care au încorporat în textele lor multe clișee și sintagme ale culturii orale în încercarea lor de a forma un discurs și o societate politică. Toate aceste clișee populare care și-au croit drum în cultura clasică românească sunt însoțite de corespondentul lor din vecinătatea imediată (Polonia, Rusia, Bulgaria etc.) cât și din

întreaga Europă pentru a argumenta recurența unor astfel de șabloane mentale care nu au fost nicicând proprii exclusiv românilor dar nici străine lor întru-totul. Totodată o întregă serie de mărturii sunt citate pentru a contura un potențial portret al “evreului real”. Autorul se folosește de o tehnică deosebită a contrastului care, ajutată de o ironie fină și înviorătoare, face ca prejudecățile pozitive auto-reflexive să fie de asemenea cântărite cu aceiași unitate de măsură ca și cele negative.

Ultimele două secțiuni care tratează imaginea evreului din punctul de vedere al mitologiei și al *gândirii magice* românești și nu numai, deschid un univers fascinant și terifiant totodată al credințelor și spaimelor populare care au agitat mentalul colectiv din antichitatea târzie până în modernitatea timpurie. Flăcările iadului, demonii și vrăjitorii, toate au ceva în comun cu imaginea evreului perpetuu condamnat pentru uciderea lui Isus, pentru uciderea unor sfinți, pentru crime împotriva icoanelor sfinte și nu în ultimul rând pentru uciderea rituală a copiilor. Toate aceste mărturii care au dus adesea la considerarea evului mediu ca fiind o perioadă întunecată a istoriei omenirii ar aduce un aer exotic acestor narațiuni dacă elementele principale de demonizare nu ar

fi utilizate cu cinism de către demagogii ai zilelor noastre.

Lectura deosebit de captivantă a acestor capitole ridică o întrebare și anume dacă “perspectiva politică a demonizării evreului” pusă în context mitico-magic nu scurtcircuitează întreaga evoluție a gândirii politice moderne, românești în speță, în favoarea *duratei lungi* care are privilegiul implicit de a fi de regulă considerată ca fiind mai *profundă*. Înrudirea intelectuală a unor doctrinari antisemiți ai ultimului secol cu sfinții părinți ai bisericii – filiația Hitler, A.C. Cuza, Luther, Sf. Ioan și Ioan Hrisoastomul –, continuitate nu explicit exprimată dar bogat ilustrată (p. 281-288), îndreptățită în orice caz de recurența unor imagini stereotipe, poate aduce o justificare multor personaje clinic înclinate astăzi spre elucubrații. Deși sensibil la diferențe/discontinuități, autorul pare a fi influențat de miza câtorva continuități esențiale destinului evreilor: vechimea și continuitatea antisemitismului (p. 12, 17, 54, etc.), a ideii de “soluție finală” (p. 210 și 194) sau a identității naționale evreiești (p. 210). Aceste anacronisme conceptuale¹ au fost un atu folosit adesea de autorii antisemiți doctrinari pentru găsirea unei respectabilități venerabile, o *tradiție inventată* cum ar spune Hobsbawm, pentru constructele lor ideo-

logice și teleologice.

Un ultim aspect ar merita menționat. Andrei Oișteanu a urmărit inițial, așa cum chiar el declară de la bun început, *Imaginea evreului în cultura tradițională românească* dar ulterior el a considerat interesant “modul în care stereotipurile referitoare la evrei au supraviețuit (sau nu) în cultura așa-zis înaltă” (p. 5). Astfel el nu a fost preocupat de acele prejudecăți “infectate” sau “impuse din afară” considerând mai degrabă că este vorba de “revigorarea și retransmiterea unor reflexe mentale ce fuseseră preluate din spațiul culturii tradiționale”. Argumentul său este acela că dacă aceste clișee ar fi fost noi și artificiale ele ar fi fost respinse. (p. 135-6). Or, există o serie de imagini, adesea contradictorii, care țin de registrul modern al coagulării ideologiei antisemite și care deși legate de imaginile tradiționale ale culturii populare le transformă pe acestea în constructe ideologice cu un sens și finalitate politică concrete. Este vorba despre evreul incult și ziarist, despre evreul naționalist (sionist) și internaționalist, despre evreul habotnic și materialist/utilitarist, despre evreul comunist și capitalist, etc. Nu este locul aici pentru a exemplifica aceste imagini, totuși, poate fi observat că spațiul dintre “evreul real” și “evreul imaginar” este un continuum populat de nenu-

mărate imagini care închipuie un personaj colectiv în multiple variante care nu își găsesc o formă unitară decât sub influența ideologiei. Ideologia antisemită este cea care simplifică imaginarul accentuând distanța dintre “evreul imaginar” și “evreul real”, tocmai prin evacuarea tuturor acestor imagini intermediare, și cea care accentuează iudeofobia populară pe care o transformă în antisemitism. Cu alte cuvinte, ideologia este criteriul modern de ordonare (prin simplificare) a imaginarului colectiv, criteriul care are un cert rol de mobilizare socială prin aceea că oferă un scop/finalitate mișcării de masă care se formează în jurul unei idei. Antisemiți monocorzi ca A.C. Cuza au folosit fără îndoială imaginile folclorice ale evreului, fiind insensibili însă la polimorfismul și polifuncționalitatea lor. Din acest punct de vedere această lucrare a lui Andrei Oișteanu nu este numai o încununare a studiilor asupra imaginarului colectiv tradițional și post-tradițional al românilor ci și o deschidere de drum către cercetarea formării și articulării ideologiei antisemite moderne în cultura română. Este de așteptat ca, fie autorul fie alți cercetători ce-l vor urma, să continue analiza începută atât de promițător în această lucrare despre *Imaginea evreului în cultura română*.

Merită menționat faptul

că o ediție în limba engleză se află în curs de apariție la Nebraska University Press. Este foarte probabil că ea va fi un adevărat best-seller de vreme ce va umple un gol endemic care afectează studiile iudeofobiei și antisemitismului în Europa centrală și de est.

Răzvan PĂRĂIANU

NOTĂ

¹ Wilhelm Marr a folosit pentru prima dată termenul de *antisemitism* în 1879, iar “soluția finală” a fost proiectul nazist de exterminare a întregii populații evreiești. În ceea ce privește conceptul de națiune, așa cum este înțeles el astăzi, discuția academică înclină în bună măsură într-o interpretare a originilor lui în epoca modernă.

În Atenția Cititorului

Redacția revistei *Sfera Politicii* anunță pe cei interesați să-și completeze colecția personală/a instituției sau pe cei interesați de numere tematice mai vechi că pot achiziționa aceste reviste de la sediul Fundației “Societatea Civilă” din Str. Piața Amzei nr. 13, etaj I, sector 1, București. Pentru informații suplimentare sunați la (401) 312 84 96.

Lista numerelor disponibile, titlul și prețul acestora:

32 Antisemitismul 5.000 lei	61 Holocaust vs. Gulag 5.000 lei
33 Mituri și ritualuri 5.000 lei	62 Cărți și Autori 5.000 lei
34 1995 5.000 lei	63 Zona Gri 5.000 lei
35 1956 5.000 lei	64 Mass-media azi 5.000 lei
36 Democrația locală 5.000 lei	65 Doi ani de guvernare 5.000 lei
37 Ceremonii politice 5.000 lei	66 Bilanț '98 5.000 lei
38 Populism 5.000 lei	67 Mineriade 10.000 lei
39 Istoriografie Românească 5.000 lei	68 Summit NATO 1999 10.000 lei
40 NATO 5.000 lei	69 Ecumenism și Politică 10.000 lei
41 Știința politică în România 5.000 lei	70 KOSOVO 10.000 lei
42 Utopie, Urbanism, Politică 5.000 lei	71-72 Feminism 10.000 lei
43 Opțiuni politice românești 5.000 lei	73-74 Balcani: Prezent 10.000 lei
44 Constituția 5.000 lei	75 Reforma Instituțională 10.000 lei
45 Politică și Educație 5.000 lei	76 Zece ani de la Căderea Zidului Berlinului 10.000 lei
46 Despre schimbare 5.000 lei	77 Helsinki 10.000 lei
47 Gender 5.000 lei	78 Bilanț 1999 10.000 lei
48 Noua Putere în România 5.000 lei	79 Început de campanie 10.000 lei
49 Instituțiile Noii Puteri 5.000 lei	80 Bruxelles – Negocieri 10.000 lei
50 După Madrid 5.000 lei	81 Republică și Monarhie 10.000 lei
51 Contractul cu România 5.000 lei	82 Extremismul Politic 10.000 lei
52 Serviciile Secrete 5.000 lei	83 Alegeri locale 10.000 lei
53 Islamul și Politică 5.000 lei	84 Banii și politica 10.000 lei
54 Revoluția Bolșevică 5.000 lei	85 Orașe distruse 10.000 lei
55 Un an de Guvernare 5.000 lei	86 Președinția 10.000 lei
56 Bilanț 5.000 lei	87-88 Alegeri 2000 15.000 lei
57 Criza Politică 5.000 lei	89 Parlamentul 15.000 lei
58 În Căutarea Identității 5.000 lei	90 Noua guvernare 15.000 lei
59 Capitalismul Nostru 5.000 lei	91-92 Mituri și Fantasme 15.000 lei
60 Anul 1848 5.000 lei	

Cititorului Fidel

Începând cu data de 15 februarie 2001 revista **Sfera Politicii** și **Antena 1** lansează concursul lunar *Cititorul Fidel* dotat cu premii constând în 3 ceasuri elvețiene de lux marca **Candino**, în valoare de aproximativ 200 \$ fiecare, oferite de firma **Helvetansa**.

Cei interesați vor găsi în paginile revistei **Sfera Politicii** un talon de participare ce trebuie completat cu răspunsul corect la întrebare. Talonul completat cu datele personale ale participantului va fi trimis pe adresa **Antena 1 - Intact Advertising**, B-dul Ficusului 44 A, sector 1, București, cu specificarea *Pentru emisiunea Orient Express*.

Extragerea și anunțarea celor trei câștigători ai fiecărei luni vor avea loc în cadrul fiecărei a patra ediții a emisiunii **Orient Express**.

Talon Concurs

Întrebare:

Care a fost tema numărului 91-92 al revistei **Sfera Politicii**?

Răspuns:.....

.....

Nume, prenume

.....

BI seria.....număr.....

Adresa:

strada.....

nr.....bl.....sc.....et.....apt.....

județ/sector.....

localitatea.....cod.....

telefon.....

Decupați

TALON DE ABONAMENT LA REVISTA "SFERA POLITICII"

(vă rugăm completați cu majuscule)

DA, doresc un abonament la revista "SFERA POLITICII", începând cu numărul, pe perioada de:

3 luni (45.000 lei), 6 luni (90.000 lei), un an (180.000 lei)

Am achitat contravaloarea abonamentului, în sumă delei, cu mandat poștal nr. sau ordin de plată nr., în contul Fundației **Societatea Civilă**, nr. 2511.1-21280.1/ROL (lei) deschis la BCR, Sector 1 sau 251100222013126 (valută) deschis la BRD - SMB.

DA, doresc factură fiscală pentru abonamentul achitat.

Nume, Prenume....., Vârsta.....

Compania....., Cod fiscal.....

Profesia, Funcția

Adresa la care doriți să primiți abonamentul:

Strada....., Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....

Localitatea, Cod poștal....., Județ/Sector.....

Telefon, Fax, E-mail

Vă rugăm completați în întregime acest talon și, împreună cu copia chitanței, sau a ordinului de plată al abonamentului, expediți-l în același plic, pe adresa : Fundația Societatea Civilă - Sfera Politicii, Piața Amzei, nr.13, et. 1, sect. 1, București, cu mențiunea "Talon abonament", sau prin fax la +40-1-312.84.96. Abonamentele se pot contracta și la sediul fundației, la adresa mai sus menționată. Relații suplimentare la tel. 659.57.90. Creșterile ulterioare ale prețului de vânzare al revistei nu vor afecta valoarea abonamentului contractat. În prețul abonamentului sunt incluse taxele poștale.

